

K U B B E A L T I .

AKADEMİ

M E C M U A S I

ISSN 1301-157X

E K İ M 2 0 0 4

YIL:33 SAYI:4

SÂMİHA AYVERDİ . EMİN IŞIK

KÂMİL UĞURLU . FAHREDDİN OLGUNER

BEHİCÜDDİN ŞEHÂBÎ . MEHMET DEMİRCİ

BEKİR SITKI ERDOĞAN . ZEYNEP ULUANT

ALİ YARDIM . MEHMET TURAN YARAR

KEMÂL Y. AREN

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMUASI

YIL: 33 EKİM 2004 SAYI: 4

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI

Üç ayda bir çıkar

*

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi Adına Sâhibi

Sinan Uluant

*

Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Nuri Yardım

*

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Mustafa Tahrallı, Prof. Dr. Sema Uğurcan,
Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Dr. İ. Aydın Yüksel.

*

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sokağı No. 3 34126 Çemberlitaş / İstanbul

Tel: (0212) 516 23 56 - 518 92 09 Faks: (0212) 638 02 72

*

kubbealti@superonline.com

www.kubbealti.org.tr

*

Postaçekli No. 337056

*

Abone Bedeli

Yurtiçi: 30.000.000.-TL. Kurumlar: 30.000.000.-TL. Yurtdışı: 30 USD - 25 EURO

*

Temsilcilerimiz

T. Diyanet Vakfı Ankara Yayınevi Necatibey Cad. Ankara İşhanı No. 8/32-33
Sıhhiye-Ankara

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti. Sofyalı Sokak No. 32/4 Tünel-İstanbul
Bulak Kitabevi, Bayındır Sokağı, Aksoy Çarşısı No. 27/5 Kızılay-Ankara
Akademi Kitabevi Kâzım Dirik Mah. 159. Sokak 6/A Bornova-İzmir

*

Baskı

Özal Matbaası

*

Mecmuanızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
“Ekrem Hakkı Ayverdi” ve Balkanlar’da Osmanlı Mimârîsi	KUBBEALTI	7
Mülâkat	SÂMİHA AYVERDİ	9
Bir Er Kişinin Ardından	DR. EMİN IŞIK	16
İnsanlar ve Okyanuslar	DR. KÂMİL UĞURLU	21
Mevlânâ Celâleddin’in Düşünce Dünyâsına Bakış	PROF.DR. FAHRETTİN OLGUNER	28
Makedonya’da Tahrip Edilen Osmanlı Eserleri	BEHÜCİDDİN ŞEHÂBÎ	40
Mehmed Emiroğlu Adlı Bir “Merd-i Hûda”yı da Uğurladık	PROF. DR. ALİ YARDIM	49
Türk Tasavvuf Kültüründe Gül	PROF.DR. MEHMET DEMİRCİ	58
Nisan Damlaları	BEKİR SITKI ERDOĞAN	64
Dörtlükler	MEHMET TURAN YARAR	65
Turan Yazgan Hoca ile Hasbihâl	ZEYNEP ULUANT	66
Okuduklarım-Gördüklerim- Duyduklarım	KEMÂL Y. AREN	77
İndeks		82

Kubbealtı Akademi Mecmuası,

4.10.1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince
8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge
numarasıyla tavsiye edilmiştir.

Değerli Kubbealtı Dostları,

Sizlerle hasbihâle iki büyük dostumuzu kaybetmenin üzüntüsü ile başlıyoruz. Mehmet Emiroğlu ve Aydın Bolak beyler hakkın rahmetine kavuşmuşlardır. Bu sayımızda kendileri hakkında Emin Işık, Ali Yardım ve Kâmil Uğurlu'nun yazılarını okuyacaksınız. Diğer sayfalarımızda da, tasavvuf, kültür, sanatla ilgili yazıları bulacaksınız.

Mecmuamızın ilk yazarları müdürü, büyük edebiyat tarihçisi Nihad Sâmi Banarlı'nın vefâtının 30'ncu yılı münâsebetiyle İstanbul'un beş ayrı yerinde İstanbul Fetih Cemiyeti ile birlikte toplantılar düzenledik. 13 Ağustos günü ise yazımızın Aşîyan Mezarlığı'ndaki kabrini ziyâret ettik. Kalabalık bir grup Banarlı dostları, rahmetli hocanın ruhuna fâtiha okudular. Önümüzdeki üç ay içinde de hem İstanbul'da hem de Türkiye'nin muhtelif şehirlerinde Banarlı Hoca için anma programları gerçekleştireceğiz.

Kubbealtı Neşriyatı'nın bütün eserlerini neşretmesinden sonra Türkiye'nin gündemine gelen ve romanlarıyla Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yeri olan yazar Safiye Erol, bu yıl vefâtının 40'ncü yılı münâsebetiyle Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı ve Üsküdar Belediyesi'nin işbirliğiyle yâd edilecek. Yazımızın yakınları, dostları ve okuyucuları, Karacaahmet'teki mezarı başında 2 Ekim Cumartesi günü saat 14.00'te toplanıp dua edecekler. Saat 15.00'te ise Üsküdar Altunizâde Kültür Merkezi'nde bir toplantı yapılacak. Bu toplantıda Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Seema Uğurcan, Safiye Erol'un hayatı, romanları ve fikirleri üzerinde duracak. Program çerçevesinde hazırlanacak olan sergide yazarın fotoğraflarından, eserlerinden, gazete ve dergilerde çıkan yazılardan seçmeler de bulunacak.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı, Türk müzikisinin yaşayan üstadlarından bestekâr ve koro şefi Prof. Dr. Nevzad Atlığ için "60. Sanat Yılı" münâsebetiyle büyük bir program düzenliyor. Ergun Balcı'nın hazırladığı "Nevzad Atlığ" kitabının tanıtım toplantısı, CRR Konser Salonu'nda 2 Aralık 2004 saat 19.30'da yapılacak. Toplantıda Ergun Göze ve Prof.Dr. Tüban Yazgan kitabın tanıtımını yapacak ve Prof. Dr.Nevzad Atlığ'ın Türk müzikisindeki yeri üzerinde duracaklar. Programda Dr. Nevzad Atlığ'ın yöneteceği bir konser de yer alacak. Daha sonra Ergun Balcı, kitabını okuyuculara imzalayacak.

Bu arada Dr. Haluk Dursun'un "Tuna Güzellemesi" isimli eseri de Kubbealtı Neşriyatı arasına katılıyor. Yakında okuyucularına ulaşacak kitap,

basım safhasındadır. Sâmiha Ayverdi'nin eserlerinden "Ratibe"nin 2'nci, "Batmayan Gün"ün 4'üncü, Nihad Sâmi Banarlı'nın "Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri"nin 3'üncü ve "Türkçenin Sırları"nın 19. ve 20.nci; Ali Fuad Başgil'in "Gençlerle Başbaşa"nın 36'ncı ve 37'nci; Ahmed Yüksel Özemer'in "Üsküdar'ın Üç Sırlısı"nın 2'nci, Mehmet Karpuzcu'nun "Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü" adlı ders kitabının ise 7'nci baskısı gerçekleştirilmiştir.

Bu sene mecmuamızın abone bedeli değişmiyor. Ayrıca, 31 Aralık 2004 târihine kadar aboneliklerini yenileyen ve yeni abone olan okuyucularımıza Sâmiha Ayverdi'nin "Mektuplardan Gelen Ses" isimli eserini hediye ediyoruz.

Vakfımızın ve mecmuamızın kurucularından muhterem mütefekkir Sâmiha Ayverdi'nin doğumunun 100'ncü yılı ile ilgili faaliyetler Ocak 2005 tarihinden itibaren başlayacak ve yıl boyunca Türkiye'nin muhtelif şehirlerinde yapılacaktır. Bu vesile ile Ayverdi'nin bütün eserlerinin daha fazla okunması ve herkese ulaşması için büyük bir kampanya düzenliyoruz. Bu kampanya ile ilgili broşürü mecmuamızın içinde bulacaksınız.

Bu sene de 9-17 Ekim tarihlerindeki Dolmabahçe Kitap Fuarı ile ramazan ayı boyunca Sultanahmet Fuarı'na katılıyoruz.

2004-2005 yılı kurslarımız 2 Ekim 2004'te başlıyor.

Osmanlı Türkçesi, Hat ve Tezhip 2 Ekim'de, Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma (Diksiyon) ile Türk Müsikisi kursları ise 6 Kasım'da başlayacak. Perşembe günleri 16.00 ile 18.00 saatleri arasında yapılacak olan Aruz dersinin başlangıç tarihi 25 Kasım, Yazma Tekniği'nin ise 8 Ocak 2005'tir. Geçen yıl Prof. Dr. Orhan Okay'ın yönetiminde başlayan Aruz kursu bu yıl da devam edecek. Aruz'un dışındaki bütün programlar Cumartesi günleri, ancak farklı saatlerde gerçekleşiyor. Haziran'a kadar devam edecek olan kurslar için müracaat ve kayıtlar 1 Eylül'de başladı. Yeni sayımızda buluşmak ümidiyle...

KUBBEALTI

“Ekrem Hakkı Ayverdi” ve Balkanlarda Osmanlı Mimârîsi

E krem Hakkı Ayverdi'nin vefâtının 20. yılı dolayısıyla 24-25 Temmuz târihlerinde Mostar'da "Ekrem Hakkı Ayverdi ve Balkanlarda Osmanlı Mimârîsi" başlıklı bir sempozyum tertip edildi. Aşağıda programı verilen, ilim ve sanat dünyasından çok sayıda akademisyenin katıldığı sempozyumu düzenleyen IRCICA'ya teşekkür ediyoruz.

Program:

24 Temmuz, Sabah (10.00-12.30)

1. Sempozyum tanıtım giriş konuşması (Dr. Halit Eren)
2. Osmanlı mimarisinde anlam ve onun entelektüel arka planının anlaşılmasına yönelik Sâmîha ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin katkıları (Prof. Dr. İbrahim Numan)
3. Ekrem Hakkı Ayverdi ve Balkanlardaki Osmanlı mimârîsi üzerine yapılan çalışmalar (Dr. İ. Aydın Yüksel)
4. "Ayverdi'nin Avrupadaki Osmanlı mimârîsi üzerine yaptığı çalışmalar için genel değerlendirme ve günümüzde Balkanlarda yapılan dökümantasyon çalışmaları" (Doç.Dr. Mehmet Zeki İbrahimgil)

24 Temmuz, Öğleden Sonra (17.00-19.30)

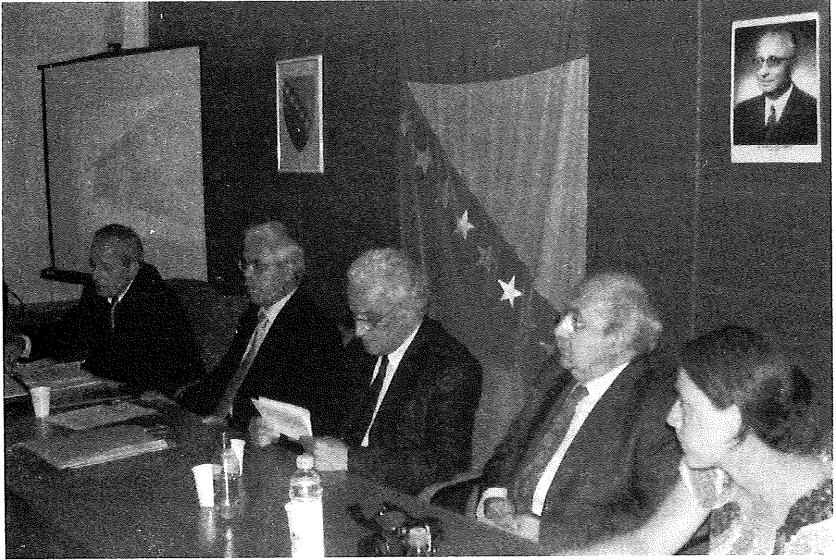
5. Balkan evi ve yapılarının tipolojik oluşum süresi (Petrucchioli)
6. İnsan Hayatını Kurtarmak İçin Bilgi Transferi (Dr. Lazar Sumanov)
7. Geleneksel Balkan Mimârîsinin Kökleri Üzerine Bir Araştırma (Prof. J. Brooke Harrington ve Profesör Judith Bing)
8. Makedonya'da 2001 savaşı sırasında tahrip olan kültürel eserler (Behicüddin Şahabi)

25 Temmuz, Sabah (10.00-13.30)

9. Balkanlar genelinde Bosna evleri (Prof.Dr. Amir Pasic)
10. Mostar Cami-i Atik, (Prof.Dr. Machiel Kiel)
11. Makedonya'da Osmanlı Eserlerine Müdahaleler ve Şehircilik Tecrübeleri (Zoran Pavlov)
12. Mostar'da Eski Köprünün Rehabilitasyonu (Prof. Dr. Zeljko Pekovic)

25 Temmuz, Öğleden Sonra

13. Bulgaristan' da Bir Namazgâh ve Genel Yapı (Mimar Barış Yağlı)
14. Ortadoğu ve Balkanlarda su Değirmenlerinin Kullanımı (Prof. Atilla Bir ve Prof. Mustafa Kaçar)
15. II. Mahmut'un 1837 Bulgaristan seyahati ve bu seyahate ilişkin belgeler, dikilitaşlar. (Araştırmacı Neval Konuk)
16. Savaşın önce ve sonra Mostar, slayt gösterimi (Kâzım Zaim)
17. Kapanış Konuşması (Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu)

Soldan sağa: Doç.Dr. M.Zeki İbrahimgil, Dr. Halit Eren,
Dr.Y.Mim. İ. Aydın Yüksel, Prof.Dr. İbrahim Numan

Mülâkat

Sâmiha AYVERDİ

Ömer Rızâ Doğrul (Muharrir), Âdil Kal'acı (Avukat), Talha Münir (Doktor), Hâfız Ahmet (Hazine-i Evrak Arşiv Memuru-Meşhur Bekir Aga'nın oğlu), Garbis

2.V.1945

Ömer Rızâ Doğrul: (Duvardaki levhayı okuyarak): "Kad eflaha'l-mü'minân"¹ Ne güzel ne fevkalâde yazı!..

Sâmiha Ayverdi: Fakat mânâsı şeklinden daha güzel. Mânâ olmayınca şeikle nasıl tatmin olunur?

Ömer Rızâ Doğrul: Evet ama bu şekil güzelliğidir ki insanı zorla mânâya dâvet ediyor. Bak bana, neyim ben? diyor.

Sâmiha Ayverdi: Esâsen dünya da bu esas üzere kurulmuş değil mi? Hârikulâde bir san'at ve güzellik içine vaz'olmuş bir mânâ. Öyle ki bundan ebda' bir şey yok.

Ömer Rızâ Doğrul: "Leyse fi'l-imkâni ebda'u min hâze'l-âlem."

Sâmiha Ayverdi: Hz. Muhyiddin'in sözü değil midir?

Ömer Rızâ Doğrul: Evet.

Âdil Kal'acı: Abdülaziz Mecdî Efendi'den bâhis bir kitap okudum. Büyük adam-mış. Uzun zaman cezb hâlinde yaşamış. Fakat onu da Fâtih türbedârî Âmiş Efendi irşad etmiş. Fakat o Âmiş Efendi ki fazla bir ilme sâhib değilmiş, buna ne dersiniz?

Sâmiha Ayverdi: Ben bu zevâtı gyâben tanıyorum; fakat bir ümmînin bir âlimi irşat etmesi çok görülmüştür. Zira kalp ilminin kafa ilmiyle çift olmaya ihtiyacı yoktur; fakat ikisi bir arada olursa nûrun alâ-nur.

Âdil Kal'acı: Sizinle ilk defa bundan tam iki sene evvel görüştüğüm zaman, bilmem hatırlıyor musunuz, bu yolda bir sual sormuştum da bana cevap vermek istememiştiniz. İşte o cevâbı şimdi veriyorsunuz. Artık yaşınızla mütenâsip olmayan bilginiz için şaşmayacağım.

Size bir şey sormak istiyorum. Bu dünya Cenâb-ı Hakk'ın bir tecellisinden ibâret. O zâhire çıkmak istedi ve tecelli ederek bu zuhur âlemi meydana çıktı, diyoruz.

Ömer Rızâ Doğrul: Butunda gizli olanın âşikâr olması...

Âdil Kal'acı: İşte anlamak istediğim şu ki: Tecelli-i Ulâhî yalnız o zaman bir defaya mı mahsus olmuştur, yoksa kalıptan kalıba giren bu zuhur âlemine pe-yâ-pey tecelli vâki olmakta mıdır?

¹ Mü'minün Sûresi, 1. "Mü'minler muhakkak kurtulmuştur."

² "İmkânda bu âlemde daha bedî' (güzel) âlem yoktur." (Fusûsu'l-Hikem, Eyyûb Fassi).

Sâmiha Ayverdi: “Külle yevmin hüve fi şe'n.”³

Ömer Rızâ Doğrul: Ben de öyle diyecektim.

Sâmiha Ayverdi: İster şöyle olsun, ister böyle... Netice bir: Var olan, Allah.

Âdil Kal'acı: Herkes Allah'ı bilebilir mi?

Sâmiha Ayverdi: Tabii ki bilemez. Hz. Ali: Akıl mahlûktur, Hâlik'ı nasıl idrak eder? diyor. Ama aklın durduğu noktada aşk başlarsa ona diyeceğim yok. Cebrâil (a.s.) Resûlullah'ı Sidre'ye kadar götürdü, fakat daha ileri geçebildi mi? Zîra sâhib-i akıld; Peygamber ise mazhar-ı aşktı ve: Ko yansam ben yanayım!.. diye ileri atıldı. Her istîdat, kendi istîâbı kadar o hakikatten alır. Bir fincanın aldığı ile bir maşrapanın, bir kazanın aldığı bir midir? Eğer o fincanın üstünden denizi de geçirsek, yine kendi alacağından fazlası dökülüp gider.

Âdil Kal'acı: Ya dolamazsam ne yapayım?

Sâmiha Ayverdi: Dolmaya çalışın!.. Mâdemki irâde sâhibisiniz cehdedin.

Âdil Kal'acı: Ya benim nasîbim dolmamaksa?

Sâmiha Ayverdi: Onu bilemiyeceğimiz için çalışmak lâzım ya!.. Yoksa işin içinden cebrîlik çıkar. Irâde nasıl inkâr olunur ki, ona sâhip olduğumuzu her hareketimizle her an ispat edip duruyoruz. Yırtık pabuç, kirli elbise ile sokağa çıkmaktan utanmak, kötüyü itip iyiye uzanmak hep birer irâde işi değil mi? Rızkımızı veren Allah olduğunu bilmekle berâber, onu elde etmek için de gene faâliyete geçen biziz. Hattâ bu rızk hazır olarak önümüze de gelse hiç olmazsa elimizle ağzımıza götürdükten ve çiğnemek filini ihtiyar ettikten sonra ondan istifâde etmiş oluyoruz.

Dr. Talha Münir: Ben kimsenin Allah'ı bilebileceğini tahmin edemiyorum. Maamâfih bildim zannetmek güzel tesellî... İnsanlar kendilerini bildi bileli hakîkatî aramışlar. Fakat bir şeye karar verememişler. Kimi “Öreka” demiş, kimi filân, kimi falan...

Sâmiha Ayverdi: Evet ama insanların tâ en eski zamandan beri aradıklarını söylediğiniz ve şimdi de aramakta oldukları şeyler, istîdatlarına göre keyfiyetlerdir. Onun için Archimedes'in arayıp bulduğu ile Mevlânâ'nınki mukâyese edilemez.

³ Rahman Süresi, 29. “O, her an yeni bir tecellidedir.”

Dr. Talha Münir: Hepsi bir kapıya çıkar.

Sâmiha Ayverdi: Bir suyun doğruca deryâya gitmesi ile, dağ bayır aşır, oraya buraya yayılıp ziyan olarak, hattâ taaffün ederek bitmesi bir midir?

İlm-i İllâhî'ye nihâyet olmamakla berâber, kendi ölçülerimize dayanarak Allah'ı bilen yoktur, diye nasıl kestirip atabiliriz?

Dr. Talha Münir: İlim, iflâslardan ibâret. İnsanlar daha manzûme-i şemsiyye hakkında bile kararlarını vermiş değiller. Bu insan ne bilir? Hiç!..

Sâmiha Ayverdi: Güzel söylediniz. İlim, hakîkaten iflâslardan ibâreftir ve zekâları zaferi ne kadar yüksek olursa olsun hakîkatin yüzünü açamaz.

Fakat şuna da dikkat etmemiz lâzımdır ki, bu birbirini yalanlayan ve bir şey bildim, buldum, diyen ilim dünyâsının dışında bir de hakîkat âlemi vardır ki, bu âlemin ehli, asla birbirlerini yalanlamış değillerdir. Rifât'nin söylediğini Mevlânâ tekzip etmez; Abdülkâdir ile Muhyiddin ihtilâf hâlinde değillerdir.

Dr. Talha Münir: Ama ricâ ederim, bir Bektâşt babası ile bir Rifât şeyhi nasıl anlaşılır? Benim bildiğim birbirlerini yerler...

Ömer Rızâ Doğrul: Hanımefendi, tarîkatin tereddide uğramış erkânından değil, aslından bahsetmek istiyorlar. Pîrler arasında asla ihtilâf mevzûibahs değildir; sonraki hâle bakmayın...

Âdil Kal'acı: Tasavvuf acaba bize hakîkaten Yunanlılar'dan mı geçmiştir? Ne dersiniz üstadım?

Ömer Rızâ Doğrul: Hayır, hayır!.. O doğrudan doğruya İslâmî bir harekettir. Tâ Râbia-i Adeviye zamânında başlamıştır.

Sâmiha Ayverdi: Bence tasavvuf, Âdem'in hilka tiyle başlamıştır. Çünkü bu, bir ihtiyâcı beşerîdir ki, hiçbir devirde ondan müstağnî olunamamıştır. Ama her zaman olduğu gibi, dâima bir zümreye mahsus kalmış, ne artmış ne eksilmiştir. Çoğalmış görüldüğü zaman da çoğalmamış, eksilmiş sanıldığı zaman da azalmamıştır. Bu işin hacılık, hocalıkla, nâfile namazlar, savm-ı Dâvudlarla alakası yoktur. Tasavvuf, irfan ve aşk kesilmiş kulun Allah'ı birlemesidir; o kadar!

Âdil Kal'acı: Demek akıl durunca tasavvuf başlıyor..

Sâmiha Ayverdi: Evet öyle. Bir müçtehit bildiğimiz İmâm-ı Âzam,

İmâm-ı Câfer-i Sâdık'a mülâkî olup terbiyesine girdikten sonra "levlâ senetâni le-heleke'n-Nu'mân." dedi. Yâni kendisini kasdederek: Daha iki senecik İmâm-ı Câfer'e mülâkî olmasaydı, Nûman helâk olacaktı... demek istedi.

Dr. Talha Münir: Bunlar uydurma hadisler olabilir; fikirlerine kuvvetli şahsiyetleri şahit tutmak isteyenlerin dilinden çıkmış sözler.

Sâmiha Ayverdi: Dediğiniz doğru olabilir; fakat İmâm-ı Âzam'ın mistik ruhlu bir insan olduğuna, zamânın hükümdarı tarafından tevcih edilen kadılığı kabul etmemesi en kavî şahittir.

Size Mîlât'tan evvel gelmiş bir mistik daha söyleyeyim: Mark Orel.

Âdil Kal'acı: Kim dediniz?

Ömer Rızâ Doğrul: Eski Roma İmparatorlarından Mark Orel.

Sâmiha Ayverdi: Zaferden zafere koşan büyük ve muzaffer bir kumandan olmasına ve elinde bulunan her türlü fırsat ve nîmetlere rağmen sapsâde bir hayat yaşayan ve her nefes muhâsebe-i nefis eden, düşünen büyük bir insan. İsteyen ona kâfir desin; ben ehlullah diyorum.

Âdil Kal'acı: Öyle zamanlarım olur ki zevkten ve cezbeden hüngür hüngür ağlarım. Bu hâlin, vakit vakit insanı tepeden tırnağa kaplayan bu zevkin târifi yok ki anlatayım. Düşünüyorum, acaba ben şimdi dolmuş bir adam mıyım?

Sâmiha Ayverdi: Her halde hâline şükredecek bir insansınız. Onu temennî edin ki bu zevk, bu hal sizden eksik olmasın.

Hülâsa, tasavvuf her şeyde ve her yerde Allah'ı görmektir. Her yerde Allah'ı gören nasıl kibir eder, kime yalan söyler, kiminle alay eder? Eğer tasavvuftan dem vurur hem de bunları yaparsa, o kimse zavallı bir yalancıdır.

Dr. Talha Münir: Fakat bu çok zor bir iş!

Sâmiha Ayverdi: Evet belki zor! Fakat zevk de bunda...

Dr. Talha Münir: Neden Allah insanları habâsetle âlâde yaratmış? Bütün bu kötülükler olmasa daha iyi değil miydi?

Sâmiha Ayverdi: Melek mi olmak istiyordunuz? Mücâdelesiz bir hayatta ne zevk olur? Sizi melekten üstün yapan, nefsinizle olan savaşınız değil midir? İşte insanlık da budur, buradadır.

Âdil Kal'acı: Üstâdım, sizi buraya getirdiğim için memnun musunuz?

Ömer Rızâ Doğrul: Teşekkür ederim; ben bu işi ne zamandır istediğim halde bir türlü kısmet olamadı.

Âdil Kal'acı: İnsanlık âlemi hanımefendi gibi kimselere ne kadar muhtaç! Fakat zamânın ahlâksızlığı, kötülüğü insanı deli ediyor. O derece akıl almaz işler oluyor ki, şaşmak değil, divâne olmak bile yetmiyor.

Sâmiha Ayverdi: "A'mâlûküm ummâlûküm."⁴

Ömer Rızâ Doğrul: (Başını sallıyarak) Doğru, çok doğru..

Âdil Kal'acı: Hanımefendi, size şu hiç konuşmayan zâtın kimin oğlu olduğunu söyleyelim. Bu zat, yâni Hâfız Ahmet, meşhur Bekir Ağa'nın oğludur. Zulmü ile, taş yüreği ile anılan o adamın işte böyle melek gibi bir oğlu vardır. Anladınız değil mi? Hani, adı zulümlerinin meydan aldığı yere takılıp kalmıştır: Bekir Ağa Bölüğü.

Sâmiha Ayverdi: Evet anladım. Fakat bu gibi ahval olmaz şeylerden değildir. Allah ölüden diri, diriden ölü yaratır. Nice peygamber evlâdı vardır ki kâfirdir. Hz. Nuh'un oğlu için Cenâb-ı Hak: "Leyse min ehlik"⁵ " O senin ehlinden değildir", dedi. Putperest Âzer'in oğlu ise Hazret-i İbrâhim idi.

Âdil Kal'acı: (Garbis Bey'e hitâben) Geçen gün senin akrabân (...) 'da idim. Aramızda bir teslis münâkaşası açıldı. O, tabiata üçlük hâkimdir; âile deyince göz önüne üç şahıs gelir. Bir adamın üç penceresi olsa, içerideki ziyâ üçünden de görünür, diye teslîsi müdâfaa etti. Ben ise tabiata hâkim olan üçlük değil, asıl birliktir. Mükvvenâtı idâre eden üç ayrı karar değil, bir tek irâdedir, dedim. Hülâsa o söyledi, ben söyledim, epey lâfi uzattık.

Ömer Rızâ Doğrul: (Âdil Bey'e latife tarzında) İyi ki: Allah, Muhammed, Ali dememiş...

Âdil Kal'acı: Şunu da söyledi: Siz müslümanlar da üçü kabul ediyorsunuz. "Bismillâhirrahmânirrahim" derken, Allah, Rahman, Rahîm diye üçü tasdik ediyorsunuz.

Sâmiha Ayverdi: Allah'ın esmâsına nihâyet mi olur? Fakat isimlerin çok olması, isim sâhibinin kesretine nasıl delâlet eder? Siz kiminin babası, kiminin dayısı, kiminin amcası, kardeşi, arkadaşısınız. Fakat bu böyle olmakla berâber gene de tek insansınız.

⁴ "Amelleriniz sizin vâlileriniz, mutasarrıflarınızdır."

⁵ Hüd Sûresi, 46. Âyet.

Ulûhiyeti üç ayrı kudrette görmek, birliği tasdik etmenin yanında çok iptidâî kalır. Evet biz de ruh, kalp, nefis diyoruz; fakat rûhun bu üç basamağı insanın birliğine mâni olamıyor.

Allah her şeydedir, her yeredir, fakat birdir.

Ömer Rızâ Doğrul: "Feeynemâ tüvellâ fesemme vechullah."⁶

Sâmiha Ayverdi: Öyle... Ne tarafa dönseniz Allah'ın bir yüzü orada. Fakat işin anlatılmaz, dile târife gelmez iç yüzüne susmaktan başka ne yapılır? (Yalnız Ömer Rızâ'ya): Mazanneden biri denize düşmüş; dalgaların arasında çırpınırken: Şu kazâdan kurtulursam, yâ Rabbi sana bir "Kul hüvallah" sûresi okuyayım... diye vâdetmiş ve kurtulmuş.

Fakat aradan yıllar geçtiği halde, yalnız "Kul hüvallah" deyip arkasını getirmediğini görenlerden biri sebebini sormuş: Mübârek adam, ne diye "Kul hüvallah"⁷ deyip geziyorsun, şunun tamâmını ne okumazsın? demiş. Neden mi okumam? "Kul hüvallah" diyorum, tam arkasını getirecekken Allah bana soruyor: O dediğin Ben'im... Ya Samed, Ahad' da kim? İşte o zaman utanıp susuyor ve yeniden başlıyorum.

Âdil Kal'acı: "Yusufçuk" isimli bir kitabınız daha varmış, neden bastırmıyorsunuz.

Sâmiha Ayverdi: Bizim tâbi Garbis Bey'in biraz darlığı var da...

Ömer Rızâ Doğrul: (Latîfe tarzında) Ama Garbis Bey bilsin ki ben de tâbi'yim; şimdi benim de bir kütüphânem var.

Âdil Kal'acı: Doğrusu Üstâd, kütüphâne açtığınıza çok isâbet ettiniz. Eşref Edib'in elinden az çekmediniz. Hem seneler senesi...

Ömer Rızâ Doğrul: Kütüphâne açmanın hemen tek sebebi, tâbilerin elinden kurtulmak endişesidir. Onlar için matbaa ücreti, kâğıt bedeli, her şey vardır; fakat muharrir hakkı yoktur.

Âdil Kal'acı: Efendim kabahat gene muharrirlerin. Aralarında bir şirket kurup, tâbilerin elinden yakalarını kurtarsınlar.

Ömer Rızâ Doğrul: Bu, zannettiğiniz kadar kolay bir iş değildir.

Âdil Kal'acı: Üstâdım, dün akşam okuduğunuz şiiri bir daha tekrarlasanız...

⁶ Bakara Sûresi, 115. "Yüzünüzü nereye çevirirseniz çeviriniz Allah'ın vechi oradadır."

⁷ İhlâs Sûresi, 1. "De ki O Allah'tır."

Ömer Rızâ Doğrul: (Gülerek) O, o zaman içindi; bulun o zamânı gene okuyalım.

Dr. Talha Münir: Neydi bu şiir?

Âdil Kal'acı: Yahyâ Kemâl'in "Hâfız Şîrâzî"si...

Dr. Talha Münir: Aman efendim, o ne hârikulâde bir parçadır. Lisan işte oradaki Türkçe'dir. Yazık oldu lisâna... Berbat ettiler, mahvettiller. Ne fâcia, ne şuursuzca bir sâikast...

Âdil Kal'acı: Fakat işin bu derece körüklenmesine akıl ermiyor.

Ömer Rızâ Doğrul: Niçin ermiyor; bu yüzden refah ile geçinen bir zümre var. Lisânı bozmaya uğraşan onlar, işi menfaatleri nâmına körükleyenler de gene onlar...

Âdil Kal'acı: Bir şeyi yaparken de bozarken de neticenin neye varacağını hesaplama lâzımdır. Bir Mecelle diyoruz ve beğenmeyip kaldırıp atıyoruz; fakat tetkik edilecek olursa bu Mecelle'de ne yoktur? Müthiş bir ilim ve tecrübe mahsûlü olarak en müşkül, en karışık meseleler onun verdiği cevaplarla aydınlanabilir. Bu gün Mecelle'yi bilmeyen avukatlık, hâkimlik yapamaz. Nitekim genç avukatlar bir zorluk karşısında "müsâade ediniz, tetkik edelim" diye atlatıyorlar. Ben kaç adliyeciyec Mecelle'den kaç Kânûn-ı Medenî çıkarabileceğimi ispat ettim. Ahmet Bey'in ölçüsüne göre dikilmiş elbise Mehmet Bey'e gelir mi? İsviçre'nin içtimâî şartlarını kucaklayan hükümler, kollarını bizim gövdemize dolayamaz.

Nitekim durmadan Temyiz Mahkemesi, kânun maddelerinde tefsir yapmaya mecbur oluyor. Mâdemki islâh yapmadan tatbik edilemiyor, bu tâdili kendi kânunumuz üstünde yapıp, onu zamâna göre gözden geçirseydik daha iyi olmaz mıydı?

Nedir bu şuursuzluk, nedir bu her yanımızı saran korkunç, tehlikeli âfet?

Sâmiha Ayverdi: (Ömer Rızâ Bey'e hitâben) Bir âyet-i kerîme vardır: "Allah'ı unutanlara Allah da kendilerine sâlih olacak şeyleri unutturur."

Ömer Rızâ Doğrul: "Nesu'llâhe fe-ensâhüm enfüşehüm".⁸

Sâmiha Ayverdi: İşte netîce bu!..

⁸ Haşr Sûresi, 19. "Allah'ı unuttular, Allah da kendilerini unutturdu."

Bir Er Kişinin Ardından

Dr. Emin İŞİK

*Ancak cömertçe veren,
Günahtan yüz çeviren,
En iyi, en güzeli
Yürekten destekleyen
Herkesin işini Biz,
Kolay getireceğiz .*

(Leyl Sâresi, âyet 5-7)

Güzeli herkes sever. Lâkin güzellikleri korumak ve yaşatmak için pek az insan gayret gösterir. Bu gayretli kişiler arasında bir de hamiyet sâhibi yiğitler vardır ki, onlar insanlığın ön safında yer alırlar ve bulundukları toplumun yüz akıdırlar. Her güzelliğe destek verirler, her hayırlı işe öncülük ederler. İlim, sanat ve mârifet ehlinin elinden tutar, onlarla gönül bağı kurar, daha güzel eserler verebilmeleri için teşvik ederler. Bilim ve sanatın özellikle millî kültürün yaşamasına olduğu kadar, gelişip güçlenmesine de hizmet ederler. Millet denilen kitlenin kültürel bir varlık olduğunu bildikleri için, millî kültüre verilen hizmetin, aynıyle millete hizmet olduğunu bilirler.

Buraya kadar hep “verirler, bilirler, ederler” şeklinde çoğul kelimeler kullandım. Benim bu ifâdelerime bakarak, söz konusu yiğit ve hamiyetli kişilerin toplum içinde çok sayıda bulunduklarını sanmayın. Keşke çok sayıda olsalardı, ama ne yazık ki, değiller. Yüzde birlere de girmezler, binde birlere de. Ancak milyonda bir rastlanan, çok müstesnâ ve seçkin şahıslardır.

Temmuz ayının son haftasında kaybettiğimiz muhterem Ahmet Aydın Bolak Beyefendi, işte böyle mübarek insanlardan biriydi. Onu tanımak, sohbetinde bulunmak büyük bir bahtiyarlık olduğu gibi, bir defa görmüş olmak bile mutluluk vesîlesiydi. Çünkü bir insanın, bu kadar güzel haslet-i, bu kadar üstün meziyeti şahsında toplaması kolay bir şey değildi. Böylesine fazîlet sâhibi olmaya bir değil, birkaç ömür bile yetmezdi. Ve bir insan kendi gayreti ile böyle bir kemâle kolay eremezdi. Âileden getirdikleri, çevreden gördükleri, kitaplardan öğrendikleri de yetmezdi. Bunun için Yüce Yaratan'ın lütuf ve keremi gerekliydi.

Aklını, zekâsını ve bilgisini insanlara üstünlük kurmak, onlardan çıkar sağlamak ve onları kullanmak için değil de onlara faydalı olmak ve hizmet

etmek için seferber eden kaç kişi tanıyorsunuz, diye sorsam ne cevap verirsiniz?

Rahmetli Aydın Bolak, İlhan Ayverdi ve Ahmet Kabaklı
ile birlikte vakfımızın bir iftarında.

Aydın Bey, târihten misaller verdiği zaman, gerçekten vukuf sâhibi bir târihçi karşısında olduğunuzu hissederdiniz. Şiir ve edebiyattan söz ederken Mehmet Âkiflerin, Yahyâ Kemallerin meclisinde bulunuyormuş gibi olurdunuz. Dinden bahsederken bir müftü efendi konuşuyor sanırdınız. Hukuk alanındaki derin vukufu karşısında “Keşke şu adam hukuk fakültesinde hoca olsaydı, ne kadar iyi olurdu” derdiniz. Ki ben, onu dinlerken, kaç defa bu düşünceyi içimden geçirmiş, fakat kendisine söylemeye cesâret edememiştim. Konuştuğu zaman yüksek bir talâkatle ve üstün bir belâgatle konuşurdu. Söyledikleri kuru bilgiler değildi, akıl, insaf ve îman süzgecinden geçmiş, dinleyenlerin hem aklına, hem de gönlüne hitap eden ifâdelerdi. Güzel fikirleri, en uygun ve seçilmiş kelimelerle ve en yakışan ses tonuyla dile getirirken, içinizden “ne güzel konuşuyor, ne güzel anlatıyor!” şeklinde hayranlık, takdir ve tasdik duyguları galeyâna gelirdi.

Halı ve kilimden tutunuz da hat, tezhip ve tesbihçiliğe kadar bütün el

sanatlarından ihtisas ölçüsünde anlardı. Türk mûsikîsinin bütün dallarından ve makamlarından da haberdardı. Tasavvufun hem nazariyâtına, hem de tatbikâtına hakkıyla vâkıfı ve riâyetkârdı. Hâsılı bildiğini iyi bilen ve içine sindiren, en önemlisi kendi kendini bilen ve Rabbini tanıyan Ârifi billah bir mümin idi.

Derin bir irfan olmadan üstün ahlâk sâhibi olmak zâten olamazdı. Yıldız Sarayı'nda verdiği bir konferansta Türk gençlerinin ilim ve fen alanında Nobel ödülleri gibi, milletler arası önemde ödüller almaları gerektiğini, ilim ve teknolojiye bir yere gelmeden, diğer alanlardaki başarıların fazla bir önem taşımayacağını ve gelip geçici olduğunu ısrarla söylemişti. Avam içine giren, avâma yardım eden ve yol gösteren, fakat asla avamlaşmayan ilim adamlarına ihtiyaç olduğunu vurgulamıştı. Birçok milletin dünya markası hâline gelmiş birtakım sanâyi mâmulleri olduğu halde bizim Türkiye olarak böyle malımızın bulunmadığına dikkat çekmişti. Bir Türk olarak bu yokluğun acısını duyduğunu dile getirmişti...

Sâdece üstün akıllı ve derin bilgi sâhibi bir insan değildi, aynı zamanda gönül ehliydi. Gönül sâhibi olduğu için de dertliydi. Vatanında ve milletinde görmek isteyip de göremediği her şey onu derinden etkiliyor ve üzüyordu.

Kaymakam vekili olarak hayâta atılmış ve idâreciliğin, mizâcına uygun bir iş olmadığını kısa zamanda anlamıştı. Milletvekili olarak TBMM'de geçirdiği bir dönem boyunca siyâsetin, hele parti görüşüne dayalı politika-nın kendisine göre olmadığını kanaat getirmişti. Ancak bu dönemde hemen bütün maddelerini kendisinin kaleme aldığı yeni vakıf kânûnunun meclisten geçerek kânunlaşmasını sağlamış ve büyük bir hizmete imzâ atmıştı. Onun bu alandaki verdiği hizmet sâdece vakıf kânûnunun hayâta geçmesini sağlamaktan ibâret kalmamış, İstanbul'daki pek çok vakfın kuruluşunda ve yönetiminde fiilen görev almıştır. Türk Petrol Vakfı ile Türk Eğitim Vakfı başta olmak üzere onlarca vakfın mütevellî heyeti başkanlığını, ya da üyeliğini yapmıştır.

Aydın Bey, tam anlamıyla bir hayır ve hizmet adamıydı ve sanki sırf iyilik yapmak için yaratılmıştı. Hayır ve hasenâtın gelip geçici değil, sürekli ve kalıcı olmasını sağlamak için ilkelere bağlı olarak vakıf kurumları tarafından yapılması gerektiğine inanıyordu. Bu özelliği ile de "ashâb-ı hayrat"tan sayılmalı ve anılmalıydı.

Her ânı hizmetle geçmiş bir ömrün sâhibi olmasına rağmen, herhangi bir konuşma esnâsında boş bulunup da bir defa olsun yaptığı hizmetlerden söz ettiği duyulmamıştı. Gösteriş ve tefahurdan uzak, son derece tevâzu sâhibi bir insandı. Evinin yemek odasında celi sülûs ile yazılmış, şâheser bir levha vardı: Orada “Biz size Allah rızâsı için ikram ediyoruz, bir karşılık beklemediğimiz gibi teşekkür de beklemiyoruz” mealindeki âyet yazılı idi.

Senelerce M.Ü. İlâhiyat Fakültesi'nde ramazan iftarları verdi. Son yıllarda yemekhâne girişindeki tahtaya o akşam iftar veren kişi veya kurumun adı yazılıyordu. Girişteki tahtada ismini görünce üzölmüş, “Nîmetin sâhibi biz değiliz, Allah'dır” demiş ve ismini sildirmişti.

Bunlar Aydın Bey'in tavır ve hareketlerinde görölen güzel hallerdir. Ruh dünyâsının derinliklerinde olan güzelliikleri ve zenginlikleri görmek ve dile getirmek zâten mümkün değildir. Ancak dilin kalbe tercüman olduğunu, yüzün de özün aynası bulunduğunu hesâba katacak olursak, kısaca şunu söyleyebiliriz ki, Aydın Bey, ilim, irfan, iz'an, basîret, nîmete şükür, belâya sabır, kadere rızâ, kanaat, vakar ve ciddiyet, dîni ve millî değerlere bağlılık ve hürmet; ilim, sanat ve kültüre hizmet, fakir ve yoksula yardım etmek konularında bir insanda bulunması gereken güzel hasletlerin tamâmına sâhipti

Aydın Bey hakkında bir yazı yazmam istendiği zaman Sinan Bey'e teşekkür ettim, seve seve yazacağımı söyledim. Aydın Bey'de bulunan güzel hasletleri, üstün fazîletleri dile getirmekten maksadım, bunların Aydın Beyle birlikte toprak altına girmesini önlemektir. Zîra Peygamber Efendimiz ölümlerimizi hayırla yâdetmemizi emrediyordu. Onların iyi yönlerini dile getirmemizi istiyordu. Bu sâyede hem onlar uzun süre rahmetle anılmaya devam edecekler, hem de bu iyilikler, sonraki nesillere canlı örnekler olarak sunulmuş ve aktarılmış olacak ki, sâhipleri ölmüş olsalar da iyilikler yaşamış olacaktır.

Yine Peygamber Efendimiz, “İyilerin anıldığı yere Allah'ın rahmeti gelir” buyurdu.

Hız.Mevlâna, “Bu söz peygamber sözüdür, elbette doğrudur. Ben de diyorum ki, âşıkların anıldığı yere Allah'ın kendisi gelir.” diyor.

Doğrusunu isterseniz ben, *Mesnevî*'de bu beyti okuduğum zaman şöy-

le bir irkildim ve Hz. Mevlânâ adına endişeye kapıldım, içimden bu kadar aşırı gidilmesi doğru değil, diyecek oldum. Sonra düşündüm ki, Hz. Mevlânâ'nın sözü de bir hadis meâlidir. Çünkü Hz. Peygamber “Kişi sevdiğiyle berâberdir” buyurmuştur. Ayrıca Kur'an âyetlerinde Allah'ın kendisini seven takvâ ehliyle berâber olduğu tekrar tekrar vurgulanıyor. Bir âyette “Kullarım sana beni soracak olurlarsa, iyi bilsinler ki, ben yakınım” buyuruluyor. Kaf Sûresi'nde Allah'ın kuluna şahdamarından daha yakın olduğu açıklanıyor.

“Hiç şüphesiz Allah, iyilerle berâberdir.”

Soğuk bir kış günüydü, kurban bayramıydı. Osmanağa Câmii'nde Nihal Atsız Hoca'nın cenâze namazını kıldık. Önümde rahmetli Fethi Gemuhluoğlu duruyordu. Namaz kılınıp tezkiye yapıldıktan sonra bize dönerek “ Allah'a şükür, gerçek anlamda bir er kişinin namazını kıldık “ demişti.

Aydın Bey'in namazı için “ER KIŞI NİYETİNE “ derken, yıllar önce Fethi Ağabeyin söylemiş olduğu bu söz birden aklıma geldi.

Mâdemki, aklıma geldi, daha doğrusu o anda Allah tarafından ilham edildi, öyleyse bunu aynen dile getirmeliydim. Bu anlamda er kişilik herkesten çok Aydın Bey'e yakışır. Ben de öyle yaptım...

Ey güzel Rabbim, Sen kendin için ne güzel kullar yaratıyorsun!

Biz kul olarak, küçücük aklımızla onları takdir ediyor ve seviyoruz. Sen Yaratan olarak, sonsuz şefkatin ve sınırsız rahmetinle kim bilir onları ne kadar çok seviyorsun. Sevdiğin için de yanına alıyorsun.

“Gufrâneke Rabbenâ ve ileyke'l-masır”

İnsanlar ve Okyanuslar

Dr. Kâmil UĞURLU

Şiraz'lı Şeyh Sâdî, *Gülistan*'ında bir hikâye anlatır. Hikâye şöyle: Vaktiyle Bağdat ilinde bir adam yaşırdı. Bey değildi, paşa değildi, ama insandı, iyi insandı. Mayası iyilikle yoğrulmuştu ve herkese iyilik yapardı. Bâzen bunun ölçüsünü kaçırdığı da olurdu. Sözgelimi, bir tanıdığının borcu mu var, o borcu üzerine alır, borçlunun çektiği sıkıntıyı kendi başına sarar, borçluyu dertten kurtarırdı.

Bir gün şöyle bir mektup aldı;

"Efendim, bu mektubu size hâpishânededen yazıyorum. Bir borcumu zamânında ödeyemediğim için beni buraya kapattılar. Âilem perîşan durumdadır. Belki sizin için fazla bir para değil ama, benim gücümün dışında. Ödeyemedim, ödeyemeyeceğim. Gayri siz bilirsiniz..."

Adam, mektubun sonunda, bu borcu bir kişiden değil birçok kişiden aldığını, hapisten kurtulduğu takdirde çalışarak bu borçlarını ödeyebileceğini anlatıyordu ve borçlu olduğu kişilerin adlarını yazıyordu.

Bizim iyi huylu ve derviş meşrep adamımız hiç beklemedi ve alacaklı listesindeki kişilere birer mektup yazdı.

Mektup, aşağı-yukarı şöyleydi;

"Beyefendi, falan insanın size borcu olduğunu biliyorum. Onun çoluk-çocuğu perîşan durumdadır. Hapisten çıkınca size olan borcunu ödeyecektir. Eğer ödemese ben kefilim, onun borcunu ben ödeyeceğim. Lütfen onu hapisten kurtarınız..."

Mektuplar adreslerini buldu. Onlar da bu mektuba itibar ettiler, inandılar ve adamı hapisten kurtardılar.

Adam hapisten kurtuldu ve kurtarıcısına teşekkür için geldi.

O da ona nasihat etti:

"Git, çalış ve borcunu öde. Bu şehirde çalışırsan belki seni rahatsız ederler. Tanımadığın, tanınmadığın bir şehre git ve bir an önce borcunu öde..." Adam sevinçten uçtu. Bir serçe kuşu gibi... Kuşu bir kafese kapatırsınız, sonra o kafesin kapısını açarsınız... O kuş oralarda durur mu hiç? Uçtu gitti... Öylesine gitti ki, geçtiği yollarda hızından rüzgârlar oluştu, otlar sallandı...

Gelip-geçenler onun bu acelesine şaşır-kaldılar...

Adamın şehirden ayrıldığı duyulunca, alacaklılar, kefilin kapısına dayandılar:

“Borçlu kaçtı, sen kefilsin, borcu öde.” dediler.

Kefil, elinde avucunda ne varsa satıp savıp borçların bir bölümünü ödedi. Bütün varlığını verdi, fakat borçların ancak bir kısmı ödenebildi.

Bu defa kefil hapse attılar.

Günler, aylar, yıllar geçti..

Esas borçlu ortada yoktu. Çalışıp para toplamaya çalıştığını düşündü ve sabretti.

Ama adam ortalıkta gözükmeydi.

Kefil, hapiste perişan oldu. Ailesi zorluk içine düştü. Ama o şikâyetçi olmadı.

Bir gün, şehrin ileri gelenlerinden biri bu adamı hâpishânede ziyaret etti, konuştular;

“Neden böyle yaptın? Seni tanırız, bu kadar borcun olması imkânsız. Neden başkasının borcunu kabul ettin? Sen, kumar oynamazsın, savruk değilsin. Ama bu durumun nedir?..” Adam uzun uzun anlattı:

“Doğru düşünüyorsun. Bu borcu ben yapmadım. Ama gerçek borçlu bana öyle bir mektup yazdı ki onu okuduğum zaman, onun gönlünde ne büyük fırtınalar estiğini gördüm. Üzüldüm, perişan oldum. Sanki içinde yanardağlar patlıyordu. Lâvlar, alevler gibi gözlerinden fışkırıyordu, yaş olup dökülüyordu. O anlatırken sanki göğsünde okyanuslar dalgalanıyordu. Ailesi perişandı. O, o durumdayken ben nasıl rahat ederdim, çocuklarımla bir sofranın başında nasıl mutlu olabilirdim?

Bilmesem belki katlanırdım, bilmemek bâzen insana mutluluk verir. Ama bildikten sonra, evimin kapısından huzur girebilir mi? O da benim gibi bir insandı. Kendimi onun yerine koyunca, huzur el salladı ve beni terketti, çok mutsuz oldum.

Kendimi onun yerine koydum ve onun felâketini satın aldım.

Şimdi, seni temin ederim ki, daha rahatım. Herşeye rağmen rahatım, gönlüm huzur içinde ve hâdiseleri artık ben yönlendirebiliyorum...”

Ziyâretçi üzüntü ile ayrıldı. Yapılacak bir şey yoktu..

Bu iyi niyetli, iyi yürekli yiğit adam borcunu ödeyemedi.

Esas borçlu da yeterli parayı biriktiremedi. Belki de bir kazayla ölüp

gitti ki, bir daha ortada gözükmedi.

Bu iyi insan hapiste ölüp gitti. Ama onun iyiliği kuşaklar boyu söylen-di. Yaşadıkları efsâne oldu.

Kimileri onun için, “**az görülen aptallardan biriydi**” dediler. Kimileri de onun **ulaşılmaz erdeminden** söz ettiler...

*

Sâdî, sekiz yüzyıl öncesinden bilmiş, görmüş ve ayrıntılarıyla, oturmuş bizim canımız Mehmet Emiroğlu’nu yazmış. Zaman dışında herşey yerli yerinde...

Hattâ zamânı bile yerli yerinde. Değişen bir şey yok..

Okyanusun sâhilinde kumdan kaleler yapan çocuklar değil miyiz hâlâ?.. Durmadan didinen, çalışan ve yıkılmaz kaleler yapan..

Ve koşarak gelen dalgaların yerle bir ettiği, belki bâzen haylaz bir ço-cuğun tekmesiyle yıkılıveren kaleleri hâlâ sâhiciymiş gibi yapmıyor mu-yuz?

Değişen nedir ki?.

Ve o okyanus kıyılarına durmadan kum yığmakta, kalelerimiz yıkıldık-ça bir yandan bize gülmekte, öte yandan kumunu getirip bize sunmakta, umutlandırmaktadır. Bizimle eğlenmektedir...

Sâdî, sekiz yüz sene evvel oturmuş, Mehmet Ağabeyi yazmış. Öteki şi-irlerinde de yine o var.

Ve değişen bir şey yok..

*

İnsanı kurtuluşa götüren yolun beş büyük bineğinden biridir vermek... Ve vermek fiilinin bin mânâsı vardır.

“**Eldeki mallardan verildiğinde**” bunun bir değeri vardır ve sayılabil-ir. Tasadduk. **Ama canınızdan verirseniz, gerçekten vermiş olursunuz.**

İşte bunun sayılara sığmaz değeri vardır.

Bir garip bekçidir insanoğlu. Ömrü boyunca çalışır, didinir ve “**gele-ekte muhtaç olurum**” korkusuyla biriktirir. Onun bekçiliğidir hayatının hikâyesi. “Çoluğa çocuğa gelecekte nafaka” sözü, kendisinin de inanmadı-ğı bir yılma veya yanılma.

Hacca gidenlerin peşine düşüp kendini çöllere vuran ve Kitmir'liğe özenen kelp, bulduğu son kemiği kuma gömer de öyle gider. Bu onun tedbîridir, temkînidir, tabîî insiyâkıdır. Düşmüş olduğu kutsanmış yol, onun için işte o kadar bir anlam ifade eder.

Ol sebepten, bizden bir farkı yoktur...

“Birgün olur da muhtaç olurum kaygısı, gerçekte muhtaç bir durumda oluşun ta kendisi değil de, nedir?”

“Testiler doluyken susuz kalırım korkusu, susuzluğun ta kendisi değil de, nedir?”

Halbuki bâzıları vardır ve onlar hesapsızdırlar ve onların ambarları hiç boş kalmaz.

Ve onların verişleri farklıdır..

Onlar **“uzak vâdilerin unutulmuş bir yerinde, sabah güneş doğmadan, kokusunu yeryüzüne sunan ve sonra unutan yaban menekşeleri gibi verirler”** vereceklerini...

“Tanrı, işte bu gibi kimselerin elleri aracılığıyla konuşur ve onların gözlerinin ardından yeryüzüne bakarak gülümser..”

Ve o yüce Tanrı, bu kismetle herkesi değil, yine bâzı seçilmişleri nâsîplendirir...

*

Mehmet Ağabey, madde ve mânâ olarak vericilikte âlemin ötelere geçmiş, varılması imkânsız çizgileri yakalamıştır.

Peygamber ve evliyâ kıssalarında çetin imtihanlardan, kazanılması güç sınavlardan bahsedilir. **Vericilikte sınanan bu ulu kişilerin bâzen en yakınındaki sevgililerden biri alıkonulur ve sabrının mertebesi ölçülür.**

*

Âlemin bayram ettiği bir gün, vaktin akşamdan geceye döndüğü bir sırada, Konya'da bir dağ yürüdü. Kur'an'ın **“dağlar yürüdükünde..”** hükmünce yürüdü ve âlem karardı. Yürüyen dağdan yüze yakın güvercin havalandı ve **“uçmağa vardı”**.

Havalanan bu kuşların onu, uçup gelip Mehmet Ağabey'in dalına kondu. Onun dal gibi güzel dalına kondu ve o sabretti..

Allahım şahittir ki sabretti... Bir evliyâ sabrıyla dimdik durdu ve sabretti. Fizik kânunlarına göre imkânsız olan bir güç ile ayakta kaldı ve çevresini tesellî etti...

On pıriltılı güvercinin ağırlığı onun dallarını aşağıya doğru eğdi, ama kıramadı...

Vermek işte buydu. İşin hikâye kısmı dışarıda kalsın, vermek buydu. Canından daha kıymetli, daha aziz on can veriliyordu ve isyan denilen hâdise bilinmiyordu.

İstanbul tarafından gelen rahmânî bir ses, bir tesellî, bu yakıcı, kahredici sığağa rağmen gönüllere esen bir imbat oldu:

“Konya’nın üzerindeki felâket bulutunu Emiroğlu kendine çekti ve milleti bir âfetten âzâd etti. Felâkete kalkan oldu, paratoner oldu ve milletin derdini sinesine çekti.”

Çünkü ol vüs’atteki bir yükü herhangi bir dal, herhangi bir dağ, herhangi bir sîne çekebilemezdi...

Fakat, yine bir Kur’ânî hükümdür ki, **“Allah, hiç kimseye gücünün yeteceğinden fazlasını yüklemez...”**

*

Havanın kararmasını beklerdi. Kafasında düzenlediği ziyâretler için bir güzergâh çizer, besmeleyle yola çıkardı. Ağırdan alırdı, acele etmezdi. Karanlık ondan önce bassin sokakları diye yavaş davranırdı.

Şehrin dışında tek oda tek mâbeyn evin perîşan kapısını hafifçe vururdu.

İçerden incecik, cılız bir kız çocuğu sesi gelirdi:

“Kim o?”

“Aç kızım kapıyı..”

Bir-iki saniyelik bir sessizlikten sonra o cılız ses, çılgık çılgılığa içeri bağırırdı:

“Anne, Mehmet Dedem...” Orada o akşam üzeri kurulan bayram düzene melekler devam ederdi, o yoksul aileyle birlikte. Çünkü Mehmet Dedem, bir başka fakir kapıya yönelmiş olurdu.

Bâzen kapıyı tıklar, içerden gelen “kim o,”sesine cevap bile vermez:

“Haydi gidelim!” der ve oradan uzaklaştırdı.

Kapıyı açan âile, kapı önüne bırakılan nevâleyi, meleklerin bıraktığını herhalde bilirdi, ak saçlı, uzunca boylu, temiz dedikçe temiz, insan suretli bir meleğin bıraktığını bilirlerdi... Herhalde bilirlerdi...

*

On beyaz güvercinini verirken de böyle davrandı.

İsteyen O'ydu. Onları veren de O'ydu... O, bunun şuûrundaydı...

Dede Korkut tavrı içinde anlatırdı. İsim, târih, yer belirterek anlatırdı. Tavrı öylesine mükemmel ve inandırıcı olurdu ki, asırlar önce teşekkül etmiş bir hâdiseyi siz o gün yaşırdınız.

Şöyle anlatırdı:

“Genç hanım, kocasını sabah namazına uğurladıktan sonra, farketmiş ki, yıllardır yanık bir hasretle bekledikleri ve nihâyet kavuştukları ve gözlerinden sakındıkları bebeleri, beşiğinde, sessiz sedâsız göçüp gitmiş..

İman edenler farklıdır.

Sessiz sedâsız beyini beklemiş. Sevgi ve huzur içinde evceğine dönen erkeği kapıda karşılamış. Onu, hazir ettiği sabah çorbasına buyur etmiş.

Ve sâkin konuşmuş;

-Komşudan emâneten bir kap alsak, vakti gelince komşu malını geri istese ve versek, sen buna üzülür müsün?

-Olur mu, demiş kocası. Neden üzüleyim ki, onların, vakti geldi, gelip al-dılar.. Aksi yanlıştır..

-Eh, öyleyse sana bildiriyorum ki, sevgili bebeğimiz sâhibine gerekli oldu ki, onu bizden bu gece geri aldı...” İnananlar farklıdır.

Bunu bir aksakal, mübârek bir aksakal tavrı içinde anlatırdı ve hârîka anlatırdı..

*

Akseki yolunda ilerlerken her dönemeçte insanın karşısına bir dağ çıkar. Her dönemeçte sanki ayrı bir dağ çıkar. Yüksek, yüce, ulaşılmaz, aşıl-maz dağlar. Tepelerine taktıkları bir güneşin altında pırıl pırıl ve gururlu-durlar. Eteklerinde, ölmeyecekmiş gibi serpilmiş katran ve sedir ağaçları. Herbiri birkaç yüz yıl yaşındadırlar.

Beri tarafta, içinde yine asırlık ve dimdik duran meşe ve serviler bulunan bir mezarlık uzanır. Oysa onların altında nice ölmeyecek sevgililer yatar. Yorgun ve serilip kalmış yiğitler, güzeller, kahramanlar...

Birgün gelecek bu ağaçlar da altlarındakiler gibi serilekalacaklar... Onlar bunu bilirler...

Tanrılık dâvâsı güden firavunlar, ebedî kalmak umuduyla piramitlerin taş koyunlarından medet umdular. Ama nâfile... Şimdi kurumuş mumyalarıyla birlikte kuruyakalmışlar...

Ve o dağlar, gün gelecek un ufak olacak, yere serilecekler. Başlarındaki gururları güneş ve birçok güneşler, birçok yıldızlar da, gün gelecek, devirlerini tamamlayacak ve âleme el sallayıp göçecekler.

Denizler, kuruyan kahve cezveleri gibi sularını, süzüp yan dönecekler.

O dâima secde hâlinde olan ve dağlar gibi dalgalarıyla tekrar tekrar huzûra başkoyan okyanuslar var ya, işte ona benzeyen insanlardır burada ve diğer tarafta bahtiyar olacak olanlar...

Ne mutlu onlara ki, zamânın amansız pençesi enselerine basıp toprağa çöktirmeden evvel, ruhları dâimî bir secde hâlindedir. İşte onlardır düdüğü çalan...

"Zümrüt" fâciasında on canını birden "tasadduk" eden Emiroğlu, bu bahtiyarların önde gidenlerindendir inşaallah..

*

* Mehmet Emiroğlu'nun âilesinden 10 kişinin içinde öldüğü çöken apartmanın adı.

Mevlânâ Celâleddin'in Düşünce Dünyâsına Bakış

Prof. Dr. Fahrettin OLGUNER

Sanat ile düşünce, birbirlerine zıd olmamakla beraber, özdeş ve paralel de değildir. Meselâ İslâm öncesi Arap Dünyasında hatırı sayılır bir şâir kadrosu vardı ve bu dönemin şiiri, belli bir seviye üzerinde bulunuyordu. Ama, daha sonra bu dönem; "Cahiliye-Bilgisizlik Dönemi" olarak nitelendirilmekten kurtulamadı. Zîra, şâirleri vardı, ama, bu dönemin Platon'u, Aristo'su, Kindî'si, İbni Haldun'u yoktu.

Onüçüncü yüzyılda Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin Büyük Dîvân'ı, şiir dünyâsının en üst seviyelerinde dolaşıyordu. Ayrıca Mesnevî'sinde de kendisi; "*Ben kâfiye düşünüyorum, sevgilim bana; yüzümden başka bir şey düşünme, diyor, 1/1727*" derken şiir yazdığını; şiirin temel kurallarından uzak durmadığını gösteriyordu. Demek oluyor ki Mevlânâ Celâleddin, bir şâir; bir sanatkârdı. Öyleyse o da mı düşüncenin uzağında bulunuyordu?

Burada düşünceyi irdelemeye; onun ne olduğunu ya da ne olmadığını göstermeye girişecek değiliz.¹ Ancak, kısaca ifâde etmek gerekirse; "düşünce; zihnin, kendisine yeni ufuklar açmak; yeni bilgiler üretmek için bizat kendisinin yine kendisi içinde ortaya koyduğu çabalarıdır" denebilir.

Mevlânâ Celâleddin'in herbiri ayrı bir sanat olan eserleri içinde dolaşıl-
dığında onların düşünce yüklü olduğu görülür. Kendisi Mesnevî'si'nde:

Benim sırrım, benim iniltimden uzak değildir,

Lakin (onu görecek) gözde nur, (duyacak) kulakta hüner olmalıdır, 1/7

demektedir. Anlaşıyor ki onun şiirleri içinde, açacak sırrı, verecek mesajı, duyuracak hissi, gösterecek düşüncesi bulunmaktadır. Ancak bunları almak, hüner işi görünmektedir.

Mevlânâ'nın ifâdeleri içinde zengin bir düşünce kadrosu rol almış görünmektedir. Özellikle Mesnevî'si'nde; Platon, Galen, Ebû Hanife, Feridüddin Attar, Hakîm Senâî, Fahreddin Râzi gibi doğulu-batılı pek çok düşünürü o, bildik-tanidik sima olarak anar. İsim olarak anmadığı hâlde düşüncelerini aktardığı kişilerin sayısı ise oldukça kabarıktır. Demek oluyor ki Mevlânâ büyük düşünce adamları ile hemhâl, onlarla berâberdir. Nitekim kendisi:

¹ Bu konuda geniş bilgi için bakınız, F. Olguner, Düşünce-Dil ve Yorum, Türk-İslâm Düşüncesi Üzerine, s.11 vd. Ötüken Neşriyat, 2001, İstanbul.

* Bundan böyle Mesnevî'den alıntıları yanlarında bu rakamlarla göstereceğiz. Romen rakamı cild, ikincisi beyit sayısını göstermektedir.

*Tıpkı bir pergel gibi biz, bir ayağı dinde sâbit dururken
Öbür ayakla yetmişiki inanç ve düşünceyi dolaşırız,*

demektedir.

Ancak hemen belirtelim ki düşünce; mevcut bilgileri sayıp dökmek, başkalarının düşünce ürünlerini toplayıp aktarmak değildir. Fakat, geniş çiçek bahçelerini dolaşmadan bal yapmanın imkânı da yoktur. Çeşitli alanlardan bilgiler toplamak; eski düşünceleri tanımak; düşünce adamları ile hemhâl olmak, kendisine yeni ufuklar açmanın vazgeçilmez yolu olarak görünmektedir. Arının, çiçeklerden topladığını bala dönüştürmesi gibi, düşünürün de dışardan aldığı bilgi ve belgeleri kendi zihin kabında yoğunlaştırarak hazmederek yeni bilgiye dönüştürmesi gerekmektedir. Mevlânâ Celâleddin'in de böyle yaptığı anlaşılmaktadır.

Mevlânâ Celâleddin'in içinde dolaştığı çiçek bahçelerinin sınırı oldukça geniş, çiçek türlerinin ise çok çeşitli olduğu söylenebilir. Biz burada onun yalnızca bilgi bahçesine girip orada kısa bir gezinti yapacağız.

Târihin eski devirlerinden beri felsefe, bugün de henüz tam olarak çözülememiş bulunan, pek çok meseleden biri olarak, bilgiyi ele alıyor; "insan neyi, nasıl ve ne kadar bilir, insan bilgisinin kaynağı ve sınırı nedir, ona güven nereden gelir?.." gibi sorular soruyor, bunların cevaplarını arıyordu. Bunlara verilen cevapların oldukça farklı olduğu uzmanlarına sır değildir.

Târih seyri içinde felsefenin yolu İslâm Dönemine ulaştı. Burada da çeşitli tartışmalar oldu. Mevlânâ Celâleddin dönemine gelmeden; Ondan yaklaşık yüz yıl kadar önce İslâm Dünyasında bilgi meselesinin büyük temsilcisi; yön değiştiricisi Ebû Hâmid Gazâlî (ö. 1111) olarak görünmektedir. Doğru ve kesin bilgi konusunda dış duyulara ve deneye güvenilemeyeceğini söyleyen E. Gazâlî, aklın da bu konuda, özellikle de fizikötesi (metafizik) alanda yetkili ve yeterli bulunmadığını açıklıyordu. Aklın bu konudaki aczini ısrarla vurgulayan E. Gazâlî, akıl terimini kullananları "filozof" ünvanı altında birleştiriyor ve hepsini "kâfir" ilan ediyordu. Tasavvufun yolunu beğenen, tasavvufçuları öven E. Gazâlî; "insan kesin-doğru bilgiye Allah'ın kalbine göndereceği nur (ilham) ile ulaşır" diyor ve kendisinin de böyle bir bilgiye kavuştuğunu, yıllarca kalbini kemiren şüphelerinden bu sayede kurtulduğunu ilâve ediyordu.

Kendisini şüphelerinden kurtardığını ve kesin bilginin kaynağı olduğunu söylediği nurun (ilhamın?) bilgisini E. Gazâlî, günlük hayatında hemen de hiç kullanmadı. Ondan sonra bu çizgiyi Ş. Sühreverdî Maktûl (ö. 1191) devam ettirdi. Büyük mutasavvıf İbnî Arabî (Ö.1340) ise bunu, günlük hayatının hemen her dalında ve her yerde hiçbir ayırım yapmadan bolca kullandı.

Duyularla dış deneyin verilerini kesin doğru bilginin uzağında tutan E. Gazâlî, bu görüşünde, tarihi süreçte, yalnız değildi. Sonraki yıllarda da bunu paylaşanlar olacaktı ve oldu da.

E. Gazâlî'nin asıl dikkati, akıl üzerinde yoğunlaştı. Ancak o, akıl terimini klasik akılcılığın (Aristo rasyonalizminin) kullandığı mânâda; "mantık kurallarına göre çalışan güç" olarak kullanıyor, böyle bir aklın da fizikötesi (metafizik) alan hakkında söz söyleyemeyeceğini iddia ediyordu. Kendisinden yüzyıllarca sonra gelen İ. Kant (ö. 1804) bu aklı; "saf akıl" olarak nitelendirecek ve yeni açıklamaları ile E. Gazâlî'nin görüşlerini, âdeta teyid ve tekrar edecekti. Bu açıdan E. Gazâlî, şüphesiz, ileri seviyede bir düşünür olarak görülmektedir.

Bir konudaki açıklamaların yetersiz oluşu, bu açıklamayı yapanın hatâsı olarak görülür ve fakat, bu hatâ, her zaman ve mutlak surette sahibinin "kâfir" sayılmasını gerektirmez. E. Gazâlî haklı olarak tenkid ettiklerini, haksız yere küfürle suçlamaktan çekinmedi.

Filozofların çoğu, özellikle de Ebûnasr Fârâbî (ö. 950) ve İbnî Sînâ (ö. 1037)... gibi İslâm Filozofları akıl terimini, her zaman E. Gazâlî'nin tenkid ettiği ve Aristonun kullandığı mânâda kullanmıyorlardı. Bundan dolayıdır ki İbnî Rüşd (ö. 1198), sözü edilen filozofları, bilhassa İbnî Sînâ'yı, ilkçağın büyük ismi Aristoteles'i iyi anlamamakla ve hattâ ters yorumlamakla suçluyordu. Gerçekten de onlar, özellikle akıl kelimesini, Aristoteles'ten çok farklı mânâlarda kullanıyorlardı. Ne yazık ki E. Gazâlî, bunu görmedi, daha doğrusu, görmek istemedi. Başkalarına yüklediği suçun daha büyüğünü kendisi işledi: Başkalarına, âdeta, iftira etti.

Mevlânâ Celâleddin, bir çok noktadan E. Gazâlî'nin çizgisini devam ettirdi. Mesnevîsi'nin birçok yerinde o da, E. Gazâlî gibi, duyuların ve dış tecrübenin doğru bilgi vermediğini, estetik dille anlattı. Biz bunlardan yalnızca birisini aktaralım: Hz. Ömer (ö. 644) Devri'dir. Zaman, gökyüzünde dolaşan ay ile ölçülmektedir. Halifenin huzuruna gelen bir adam, gök-

yüzünde "hilâl"i gördüğünü iddiâ ederek, o günün Ramazan ilân edilmesini ister. Hz. Ömer, adama ellerini ıslatıp kaşına sürmesini ve gökyüzüne tekrar bakmasını söyler. Denileni yapan adam, bu sefer gökyüzünde ayın görünmediğini belirtir. İşin içyüzü şöyledir: Adamın uzun-beyaz kaşı vardır. Kaşından bir kıl, gözünün önüne sarkmış, adam bunu "hilâl" olarak görmüş ve ayın değiştiğine; Ramazanın girmiş olduğuna hükmetmiştir. II/112 vd' İşte, bir beyaz kıl insana "gökte hilâl" gösterirse, öteki duyuların hâli nice olur?

Mevlânâ Celâleddin, akıl kelimesini yer yer E. Gazâlî'nin kullandığı mânâda ve onun kanâatleri paralelinde kullanmaktadır. Sözelimi peygamberlerin mucizelerinden söz eden Mesnevî; "şâyet bu -din- lezzeti akla-mantığa-aykırı olmasaydı, bunca mucizeye ihtiyaç olur muydu? I/2143 hak din onu yere vurur, I/2151" diye ekler.

Mevlânâ Celâleddin akıl yürütmenin çeşitli şekillerini işler. Sözelimi benzetme (analoji) bunlardan biridir: "Tatlı su da acı su da berraktır. Fark, tatmadan anlaşılmaz, I/275-76" diyen düşünür, bu konuda çok renkli tablolar çizer. Bunlardan birini yansıtalım: "Bir attar (parfüm satıcısı), dükkânında dudu (papağan) besliyordu. Kapıyı açık bırakıp eve gittiği bir sırada içeriye kedi girer. Can korkusu ile sağa-sola kaçmaya çalışan kuş, koku şişelerini kırıp-döker. Evden dönen tüccar, dükkânını perişan hâlde görünce hışımla dudunun başına vurur. Tüyleri dökülen kuş kel kalır. Sonraki bir gün dükkânının önünden saçlarını ustura ile kazıtmış cavlak bir adam geçmektedir. Onu gören kuş; ... ne oldu, sen de mi şişeleri kırdın, gülyâğını döktün, senin de mi efendim başına vurdu? I/247 vd" diyerek kader arkadaşı saydığı kimse ile dertleşir. Görülüyor ki benzetmeler (analojiler) insanı doğru sonuca götürmektedir.

Yine bir akıl yürütme çeşidi olan, hattâ akıl yürütmenin temel şekli kabul edilen kıyas alanında çizilen tablolardan birini daha buraya alalım: "Komşusu hasta olan sağır bir adam, onu ziyâret etmek ister. Kendisine verilecek cevapları duyamayacağı için önceden kendisi karşılıklı konuşmaya uygun bir senaryo çizer; yanına varır varmaz hastaya:

- Nasılsınız?

der ve âdete uygun olarak hastadan "iyiyim" cevabını beklemektedir. Fakat has-

* Romen rakamı Mesnevî'nin cildini, ikinci rakam ise beytin sayısını göstermektedir.

Kaynak olarak vaktiyle R. Nicholson'ın düzenlediği cilt ve beyit sayıları esas alınmıştır.

ta aksî bir adamdır.

- Ölüyorum!

der. Zihninde kurduğu ve beklediği cevabın değiştiğini farkedemeyen zîyâretçi,

- Şükürler olsun!

diyerek öteki sorusunu yöneltir,

- Ne yiyorsunuz?

beklenen herhangi bir gıda adıdır, lâkin hasta,

- Zakkum!

diye karşılık verir. Senaryosunun cevabına uygun olarak zîyâretçi:

- Şifâlıdır!

der ve sorusuna devam eder,

- Hekim olarak kim geliyor?

beklenen cevap herhangi bir hekim adıdır, fakat hastanın tutumu:

-Azrail!

diye bağırır. Zihnindeki cevabın karşılığı olarak zîyâretçi,

- Oh! Oh! İyidir; ayağı uğurlu, eli beceriklidir.. I/3360 vd."

hasta küplere binmekte, ziyaretçi ise kendi görevini yerine getirmenin huzuru içindedir.

Bu türlü akıl yürütmelerde ortaya çıkan çelişkileri Mevlânâ, estetik ifâdeler içinde ve renkli tablolar hâlinde gösterir. Sözelimi yahûdî vezirin çevresinde oluşan ayrı gruplara söyledikleri I/338 vd, aslan ile av hayvanları arasında geçen konuşmalar I/900 vd, cazip çelişki örnekleri ile doludur. Av hayvanları hikâyesi içinde akli temsil (sembolize) eden aslan, hayvanların en zayıf ve korkağı olan tavşana yenilip kuyuya düşer. Bu güçlü varlık, burada, mantıklı akıl yürütmelerin (kıyasın) büyük ustası Fahreddin Razi'yi (ö. 1210) temsil etmektedir. Büyük gücüne, geniş şöhretine rağmen onun öyle âciz bir varlık; bir tavşan karşısındaki yenilgisine âdeta hayıflanarak; "Üzerindeki bu büyük ayıba bakmadan kendisine; dinin iftiharî (Fahreddin) ünvanının verilmesini istiyor, I/1350" demekten kendini alamaz.

Demek oluyor ki zihnimizin işleyiş tarzı ile dışarıdaki düzenin yürüyüş şekli birbirine uymamaktadır. Cansız dediğimiz eşya ve onların meydana getirdiği hâdiseler; yâni tabiat ile zihnimiz arasında bir âhenk, bir uyuma sağlanabilir mi? Bu sorunun cevabı yüz yıllardır araştırılmaktadır. Araştı-

rılmaya elbette devam edilecektir. Ancak, zihnimiz ile onun dışında; başkasına âid bulunan irâde arasında herhangi bir birliğin, berâberliğin sağlanması, pek mümkün görünmüyor.

Zîra, aksi hâl, irâdenin hürriyeti ile bağdaşamaz. Buna ters bir hüküm, irâdenin hürriyetini kaldırır, onu başkasının hâkimiyetine teslim eder ki, böyle bir hüküm de, herşeyden önce ahlâkî sorumluluk açısından kabul edilemez. Öyleyse zihnimizdeki hükümler, başkasının irâdesini yönlendiremez. Dolaşısıyla de onunla özdeş olamaz, örtüşür hâle gelemmez. Bu varılan sonuca göre akla karşı beslediği şüphede düşünürümüz haklı görünmektedir.

Buraya kadar ana çizgilerini verdiğimiz görüşler, Mevlânâ Celâleddin ile Ebû Hâmid Gazâlî arasındaki ortak noktayı oluşturmaktadır ve bu bakımdan aralarında ciddi farklar bulunmamaktadır. Ancak, birincinin farklı kişiliği, sanırsız bundan sonra ortaya çıkacaktır.

Şimdi, pek çok yerde tökezlediğini gördüğümüz ve gösterdiği akli, Mevlânâ, bizzat peygamberi Hz. Muhammed'in dili ile över. Ona göre Hz. Muhammed, sahâbeden birine "... *bir zerre aklın, oruçtan da yeğdir, namazdan da V/454*" buyurmuştur. İyi de hemen akla şu soru takılıyor: İnsanı hakikate ulaştırmayan, ulaştırmadığı bizzat kendisi tarafından belgelenmiş bulunan akli Mevlânâ, hem de kendi peygamberin dili ile neden över? Aynı şeyin hem övülmesi, hem de yerilmesi, elbette çelişki oluşturur. Öyleyse, övülen ile yerilen, aynı şey olmamalıdır. Evet, Mevlânâ'ya göre akıl farklıdır. Mesnevî; "*Akıl kendini renk renk, çeşit çeşit gösterir, II/2323*" ifâdesine yer verir. Çeşitliliği belirginleştiren Mevlânâ; "*Akıl vardır güneş kadar parlak, akıl vardır zühre yıldızından da, düşen yıldızdan da sönüktür. Akıl vardır sarhoş kandili gibi cılız, akıl vardır ateşli yıldız kadar parlaktır. V/460-61*" der. Öyleyse övülen akıl ile yerilen akıl aynı akıl değildir.

Acaba akıllar arasındaki fark nereden kaynaklanmaktadır ve bu fark, nasıl bir farktır? Mevlânâ'ya göre aklın kaynağı birdir. Mesnevî; "*Şeytana da insana da akıl öğreten Bir'dir; VI/4908*" der. Yine Mesnevî; "*Bütün âlem, küllî aklın görünen suretinden ibarettir; IV/3259*" ifâdesini kullanır. Öyleyse, Mevlânâ'ya göre, bütün akıllar aynı kaynaktan gelmektedir. Bu hüküm, varlığın birliğini benimsemiş bir düşünürün tabii kanaati olarak görülme-lidir. Başka türlü söz zaten beklenemezdi. Buradan hareketle de; madem ki bütün akıllar aynı kaynaktan, öyleyse mahiyet açısından onlar farklı olamazlar denilecektir. Nitekim Mesnevî; "*Akıl, ama, peri gibi O, suretten -*

şekilden- fersahlarca uzaktır. Hattâ, peri de nedir ki, -şekilsizlik açısından- O, melekten de üstündür; ... I/2324-25" mısralarına yer verir. Demek oluyor ki, kaynak ve mahiyet itibarıyla akıl; renksiz, şekilsiz, farksız; bir ve aynıdır. Fakat, daha önce akılların farklı olduğu da söylenmişti. Öyleyse bu farklılık nedir; nereden kaynaklanmaktadır? Yine Mesnevî: "Bil ki akıllardaki bu farklılık rûbe ve derece bakımından yerden göğe kadar uzanır; V/459" der. Şu hâlde akıllar farklıdır ve fakat, akıllar arasındaki bu fark, Mevlânâ'ya göre, mahiyet değil, derece farkıdır. Akıl ile derece arasındaki bağ ışık ile şiddet arasındaki bağa benzetilerek düşünülebilir. Sözgelimi, elektrik akımına bağlı bulunan beş bin wattlık ışık, mahiyet itibarıyla aynı ve fakat, şiddet ve aydınlatma görevi (fonksiyonu) açısından farklı durumdadırlar. Akıllar arasındaki fark da, Mevlânâ'ya göre, böyle olmalıdır.

Yukarıda temas ettiğimiz gibi, vaktiyle E. Gazâlî, akıl kavramını, tamamiyle soyutlayıp, farklılıklarını ortadan kaldırarak onu bir tür bütün hâlinde mahkum etmiş; üzerine, "yetersiz", dolayısıyla de "kötü" damgası vurmuş idi. İşte, görüldüğü üzere, bu noktada iki düşünürün yolları ayrılmaktadır. Aklın zenginliğini ve çeşitliliğini gören Mevlânâ, bu zenginlik ve çeşitlilik içinde onu bütün olarak değil, yaptığı göreve (fonksiyona) ve ortaya koyduğu sonuçlara göre değerlendirmektedir. Şimdi Mevlânâ'nın bu farklılığı ne şekilde ortaya koyduğunu görmeye çalışalım.

Aklın farklılıklarını ortaya koyarken İslâm Dünyasındaki klasik kaynakların kullandığı terminolojiyi kullanan Mevlânâ aklı; "cüzî" ve "külli" olarak iki şekilde nitelendirir. Birliği-bütünlüğü ifade eden "külli"; bir nur, bir ışık kaynağı olarak düşünülür. Bu kaynak, bir yerde; bir konu üzerinde yansımalar meydana getirir. Yansıdığı yere nisbetle "cüz-parça" özelliği kazanan akıl, burada "cüzî akıl" adını alır. Ve yine yansıdığı yerde "külli akıl" adına ve fakat, yansıdığı yerin durumuna; temizliğine, parlaklığına bağlı olarak iş yapar. Bulunduğu (ya da yansıdığı) yerin durumu, onun "külli-bütün" ile olan bağımlı belirler. Mesnevî; "Akıl; külli akıl olmalıdır. Cüzî olan de akıldır, ama, pek zayıftır; I/3310" demektedir. Çeşitli vesilelerle cüzî akla temas eden Mesnevî, onun durumunu, işlerini uzun uzun tasvir eder. Birkaçını buraya alalım:

Cüzî akıl, kâh başarı sağlar, kâh başaşağı düşer, III/1145

Cüzî akıl, aklın adını kötüye çıkarmıştır,

Dünya murâdı insanı, muradsız kılmıştır, V/463

Cüzî akıl, sırra sâhib görünse de
O, aşkı inkâr etmektedir. I/1982

Söz ve iş alanında O, bizim dostumuzdur,
Hâl ve iç dünyamız konusunda ise, bir hiçtir. I/1984

Tanrı'dan uzak düşen her kötünün küfrü ve firavunluğu
Tamamiyle akıl eksikliğinden ileri gelmektedir. II/1540

Görülüyor ki insanın küfre kadar uzanan bir sürü kötülüğü vardır ve bunların hepsi, akıl noksanlığından; cüzî aklın iyi aydınlanmamasından ya da aydınlanamamasından kaynaklanmaktadır. Onun iyi görev yapmamasının ya da yapamamasının sebebi ise, üzerinde bulunduğu veya yansıdığı yerin (ferdin) sahip olduğu öteki güçler; yani duygular (ya da nefis) arasında devamlı savaş hâli yaşanmaktadır. Mesnevî, bu bitmeyen savaşın bölümlerini gösteren büyük bir resim sergisi ya da tiyatro sahnesidir, denebilir. Şimdi sahneleri yerinde bırakıp yalnızca hüküm ifâde eden bazı mısraları buraya aktaralım:

Ey kişî! Duygu, aklın kölesi olmalıdır,
Akıl da ruhun estri olmalı III/1824

Aklın seni yükseltilere çekmekte,
Fakat, taklid kuşun aşağıda otlamaktadır. II/2325

Senin ihtiyarlamış aklın, çocukluğu huy edinmiştir,
Bu huyu (o), nefis çerçevesinde kazanmıştır (ve) o perde altındadır. V/737

Aklın özelliği, (işin) sonunu (önceden) görmektir
Sonucu (önceden) görmüyorsa o, (akıl değil) nefistir. II/1548

Hırsan dolayı sonucu görmemek

Kendi gönlüne ve kendi aklına gülmektir. II/1547

Nefse yenilmiş olan akıl, nefis olmuş demektir,

(Mutluluk yıldızı olan) Müşteri, (mutsuzluk yıldızı olan) Zühâl'e
mat olmuş demektir. II/1549

Bü aşâğılık akıl, eşek mizacına bürünmüştür,

Onun bütün düşüncesi, nasıl ot elde edeceğidir. II/1856

Demek oluyor ki insanın (ferdin) sahip olduğu akıl, genel mânâda "cüzî akıl" olarak görünmekte ve bu dünyâda o, duygularla (ya da nefisle) devamlı savaş hâli yaşamaktadır. Bu savaşta yenilen akıl, Mevlânâ'ya göre,

akıl olma özelliğini yitirmektedir. Cüzî aklın bu savaşı kazanması için Mevlânâ, ona yol göstermektedir. Hayır, aslında Mevlânâ'nın çizdiği her savaş tablosu, doğrudan doğruya başarı görüntülerinin kendisidir. Fakat, estetik örgülerle süslenmiş bu tabloları birden kavramak pek kolay değildir. Bu makâlenin başında, Mesnevî'den naklettiğimiz; "Benim sırrım, benim iniltimden uzak değildir" mısraı, burada tekrar hatırlanmalıdır. Yine bu tablolar sergisinin içine dalmadan biz, bu konuda hüküm içeren birkaç mısraı, buraya kaydedelim:

*Insana akıl, kol kanat olmalıdır,
Adamın akılı olmazsa, bir başka akılı rehber edinmelidir. VI/4075*

*Akıl, bir başka akıl ile birlikte olunca
Nur artar yol meydana çıkar II/26*

*Eğer senin gizli ve cüzî bir aklın varsa,
Cihanda olgun (kâmil) akıllı birini ara I/2052*

*Senin cüzî (aklın), onun küllîsinden küllî olur,
Küllî akıl, nefis üzerine (vurulmuş) zincirdir. I/2053*

Görülüyor ki cüzî aklın nefse (duygulara) karşı başarı kazanması, onun küllî olmasına; küllî akıl ile bağ kurmasına bağlıdır. Burada aklın yeni bir özelliği, yeni bir derecesi ve yeni bir görevi (fonksiyonu) ile karşılaşmaktayız: Nefsin üzerine zincir vuran, onu mahkum eden küllî akıl! Acaba buradaki "küllî akıl" ifadesi neyi göstermektedir? Yukarıdaki mısralardan bu aklın olgun insanda yansıyan, tasavvufun dilini kullanarak söylersek "kâmil insanda tecelli eden akıl" olduğu anlaşılmaktadır. Fakat acaba bu, mutlak mânâda "küllî akıl" mıdır? Bu konuda kesin yargıya varabilmek için Mevlânâ'nın "küllî akıl" terimini içeren bazı ifâdelerine daha bakmamız gerekmektedir. Çeşitli vesilelerle Mesnevî, şu beyitlere yer verir:

*Bütün âlem, küllî aklın suretidir,
Bütün insanların babası Odur. IV/3259*

*Aklın düşüncesinde nice âlemler vardır
Bu akıl denizi ne kadar geniştir. I/1109*

*Bizim suretimiz, bu tatlı denizin içinde,
Suyun üstündeki kâseler gibi yüzmektedir. I/1110*

*Akıl gizli, âlem ise meydandadır,
Bizim suretimiz onun dalgası ya da nemidir. I/1112*

Bu mecazlı (allegorik) ifâdeler içinde geçen "külli akıl" terimi varlığın temel kaynağı olan "Mutlak Varlık"ı; yani "Tanrı"yı hatırlatmaktadır. Fakat, bu türlü bir yargıya varabilmek, pek kolay görünmüyor. Bu ifâdelerdeki "külli akıl" bize göre, Tanrı'dan ilk çıkan -sudûr eden- ve oluşun -kâinâtın- temeli bulunan "ilk akıl" olmalıdır. İslâm meşşâilerine, özellikle Ebû-Nasr Fârâbî ve İbnî Sina'ya göre oluş, buradan başlamakta, çokluk bundan sonra ortaya çıkmaktadır. Yâni, buradaki akıl, varlığı ifâde eden; varlığın bütünü; kâinâtın -oluşun- tamamını ihtivâ eden anlamındaki "külli akıl" olmalıdır. Kâinâtın varoluşu, buradan başlar ve bizim âlemimize doğru gelen oluş, yine akıllar yolu ile ve derece derece inerek ilerler. Âlemimize en yakın olana E. Fârâbî, "onuncu akıl" demektedir. Fakat, bu onun- cunun asıl görevi, filozofumuza göre, insana bilgi ulaştırmaktır. Zîra fizik- kötesi âlemden (akıllar âleminde) fizik ve sosyal âleme bilgi, bu sonun- cu -onuncu- aklın aracılığıyla gelir. Fârâbî, bu sebeple ona; "Fa'âl akıl-Intellect agent" adını vermekte ve; "din terminolojisinde buna Cebrâil deniyor" demektedir. İşte, varlık değil, bilgi sözkonusu olduğu zaman, insana gelecek bilginin tamamına sahip olduğundan dolayı; "bilginin bütününe sahip olan kuvvet" mânâsında buna "külli akıl" denmekte ve kendisine; "Fa'âl Akıl" ya da "Cebrâil" gibi isimler verilmektedir. İşte bilginin bütününe sahip olarak görünen bu kuvvet ile insan, doğrudan irtibat kurmakta ve ondan üst seviyede bilgi; fizikötesi alana âid sırlar alabilmektedir. Ayrıca, bu irtibatın kurulmasını filozoflarımız, özel bir ismin ya da özel bir grubun, meselâ peygamberlerin tekeline de vermezler. Onlara göre bu, insan türüne aid bir imkândır. Herhangi bir ferd, bu imkâna ulaşabilir ve fakat, hemen ilâve edelim ki, bu imkânın herkeste ve her ferddede gerçekleşme zarureti de yoktur. Bu noktaya kadar gelen süreçte Mevlânâ, İslâm meşşâileri ile beraber kolkola yürümüş bulunmaktadır. Fakat, bu noktada meşşâileri bırakan Mevlânâ; "Abdalların akli, Cebrâil'in kanadı gibi, Sidre'nin gölgesine kadar mil-mil ilerler; VI/4139" diyerek "külli akıl" ya da "Cebrâil" olarak isimlendirilen üstün güç ile "olgun-kâmil insan"ı özdeş hâle getirmiş görünmektedir. Bununla de yetinmeyerek bir adım daha atıp:

Ey insandaki binlerce Cebrâil!

Ey basit bir kalıpta gizli Mesihler! VI/4583

diyen Mevlânâ, bu üstün gücü, bütün insanlığa yaymakta insanda bir değer, binlerce Cebrâil görmektedir. Fakat Mevlânâ, insanlığa verdiği değer

açısından umulduğundan cömert, bunu ifade kudreti açısından ise, sanıldığından da cesurdur. Tanrı sevdasına tutulmuş bir meczubun şahsındaki insanla son füzelerini göklere fırlatan Mevlânâ:

Hükûm açıklamada, sen küllî aklın ötesindesin

Bir güneşi böyle bir delilik-perdesi-altında nasıl gizlersin! II/2418

Mısraları ile insanı, Küllî Akıl ya da Cebrâil olarak isimlendiren mukaddes varlığın üstüne çıkarır ve onu, Tanrı'nın dışında kalan bütün varlıkların zirvesindeki son noktaya oturtur. İnsan türünün macerasını Mevlânâ, Hz. Muhammed'in miraç* seramonisi ile şöylece tablolaştırır:

*Akıl önce Onun öğretmeni idi,
Sonra akıl Onun öğrencisi oldu
Cebrâil gibi akıl; ey Ahmed! dedi,
Bir adım daha atarsam, yanarım,
Sen beni burada bırak, yürü ileri,
Benim sınırim burasıdır, ey Can Sultan!*

Şimdi Tanrı katına yükselirken "Sidre" denilen son perde önüne kadar uzanan insan aklının, bilgi oluşturmak için bir takım çabalara giren; kelime ve kavramlarla adım adım ilerleyen klasik akıl, (ya da Aristoteles aklı) ile artık herhangi bir bağı kalmış mıdır, artık buna "akıl" demek ne derece doğrudur? Soruları insan zihnini, haklı olarak, tırmalamaktadır. Fakat, insanda bilgiyi temsil eden ve adına "akıl" denilen bir gücün; kelime eksikliklerine, cümle yanlışlıklarına, kurgu bozukluklarına rağmen, insanın duygularını dile getirmeye devam edeceğini, bütün bu eksikliklerin, yücelere tırmanan insanın Sidre'ye uzanmasına engel olamayacağını vurgulayan Mevlânâ, akıl, düşünce, dil ve duygu arasındaki çalışmaları, yine estetik sahnelerde, Hz. Musa ile çobanın rolleriyle gösterir: Çoban kendi hâliyle ve kendi diliyle Tanrı'ya hitabetmektedir:

" Ey Tanrı! Ey İlâh! Sen neredesin? Ben sana hizmet edeyim; çarğımı dikeyim, elbiseni yıkayayım! Başını tarayayım, bitlerini kırayım! Önüne süt getireyim. Elini öpeyim, ayağını ovayım! Yerini süpüreyim, yatağını sereyim! Bütün keçilerim sana kurban olsun!..

Hz. Musa (ve tabii ki onunla birlikte bütün akıl hocaları; akıllı-mantıklı teoloji uzmanları, dil bilginleri), bu tuhaf ifâdeleri; (acaip-garaip kelimeleri, Tan-

* Tanrı katına yükselme.

rı'nın şanına yakışmayacak sıfatları) duyunca:

- Hey! Kendine gel! Delirdin mi sen? Bu bayağı sözleri, küfürleri... Bunları sen, amcana mı, dayına mı söylüyorsun? Tanrı bunlardan, her türlü cisim özelliğinden ve ihtiyaçtan uzaktır! (diye haykırırlar. Bu uyarıları alan çoban üzülür, kırılır... Bunun üzerine Tanrı, Musa'ya vahyeder):

- Ey Musa! Kulumu benden ayırdın! Sen ayırmak için değil, birleştirmek, uzaklaştırmak için değil kavuşturmak için gönderildin! Ben herkeste ayrı bir tavır yarattım, herkese ayrı bir ifâde gücü verdim. Hindliler -beni- Hindce över, Sindhilerin övgüsü ise Sindçe olur.

Biz, dile ve söze bakmayız, hâle ve gidişe bakarız... Ey Musa! Bilginlerin hareket tarzı başkadır, canı aşktan yanmış olanların hâli ise bambaşka! Aşıkların işi, her nefes yanmaktır. Virâne olan köyden vergi ve haraç alınır mı? Canda bir aşk ateşi parlat! Düşünceyi ve ifâdeleri baştan başa yak (Böyleleri) hatâlı ifâde de kullansa "hatâlı" deme! Şehidin üzerinde kan da dolu olsa, onu yıkama! Ancak, aşk sarhoşu olanları kendine kılavuz yapma, II/1720-1769" der.

İşte, Mevlânâ'nın kendine has hâli ve Onun Tanrı'ya yönelme usulü! Ona göre Tanrı'nın yanında insanın yeri ve değeri! Bu yer, bu değer ve bu usul, kabul edilir ya da edilmez, ama tartışması, bizce yapılmaz, çünkü onun düşüncesi!

Makedonya’da Tahrip Edilen Osmanlı Eserleri

Behicüddin ŞEHÂBÎ

Saygıdeğer katılımcılar, muhterem misafirler,

Bir büyük insanın adını taşıyan bu önemli sempozyumda burada hazır bulunanları selamlar, büyük tahribatlardan sonra tarihiyle ve kültürel değerleriyle tekrar dirilen Mostar’da sizlerle beraber olmanın mutluluğunu ifade etmek isterim.

Bu anlamlı günde ve mekânda sizlere, Bosna ve Mostar kadar olmasa dahi, Makedonya’daki savaşın kültürel eserlere getirdiği yıkımların boyutunu izah etmeye çalışacağım.

Makedonya, değişik kültür, din ve medeniyetlerin kavşağı olan bir ülke konumundadır. Bu farklılıklar, asırlarca bu topraklarda bir arada yaşamış ve hayâtiyetlerini günümüze kadar sürdürerek bu genç ülkeye çok milletli, çok kültürlü ve çok dinli bir görünüm kazandırmıştır.

Eski Yugoslavya’nın parçalanmasıyla meydana gelen savaşlar ve bu savaşların ardında bıraktığı hâin neticeleri ve trajedileri Makedonya, son on yılda bir barış ortamı içinde takip etmişti. Büyük iç anlaşmazlıklar ve buhranlı yıllara rağmen, iç ve dış faktörlerin etkisiyle, bu on yıl içinde yine de savaş girdabına kapılmamış, kendini “Barış Vâhâsı” olarak tanıtmayı başarmıştı.

Fakat 2001 yılında en az tahmin edilen ve en az beklenen oldu. Bu ülke de savaş girdabına kapılarak, can veren siviller ve askerlerin yanısırayıkılan, yakılan ve yerle bir edilen evler, mâbedler ve diğer yapılar tahrip edilmeye başlandı.

Makedonya’da yaşayan müslümanların kültürel ve dîni değerlerini mânevî kimliklerini korumaları açısından dîni yapılar ve câmiler büyük bir değeri haizdirler. Tek sözle câmiler, müslümanlar ile İslam dîni arasında en güçlü bir baği teşkil etmektedir. Câmî, müslümanların rûhû, sembolü ve dîni yaşayışlarının en bâriz misâlidir. Kur’ân-ı Kerim’de câmî hakkında şöyle ifade buyurulmaktadır "Mescidler câmiler şüphesiz Allah’ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın ve kulluk etmeyin" (Cin sûresi,18. âyet)

Makedonya’da, 2001 yılının Şubat ayında başlayıp aynı yılın Eylül ayına kadar süren silahlı çatışmalarda, sivillerin evleri ve diğer yapıların yanısıra çok sayıda dîni eser de ya tamamıyla ya da kısmen tahrip olmuştu. Uluslararası anlaşmalara göre dîni yapıların, silahlı çatışmaların dışında

* 24-25 Temmuz 2004’de Mostar’da gerçekleştirilen “Ekrem Hakkı Ayverdi ve Balkanlarda Osmanlı Mîmârîsi” Sempozyumu’ndaki konuşma metnidir.

tutulması gerekmektedir. Maalesef, bu kurala saygı gösterilmemiş ve müslümanların kutsal mekânları sayılan çok sayıda câmi yakılmış ve tahrip edilmiştir ki, bunların arasında kânun koruması altında târihî eser konumunda olan câmiler de mevcuttur.

Balkanlarda meydana gelen savaşlar târihinde, bu kadar kısa bir dönem içinde bu kadar çok sayıda dînî eserin yıkıldığı ve tahrip edildiği görülmemiştir. 17. asır sonlarında Avusturya-Osmanlı Savaşı sırasında Üsküp ve civarındaki yerleşim birimlerinin yakılmasından sonra dahi, Makedonya'da 2001 yılında meydana gelen savaştaki kadar dînî yapılarda bir tahribat görülmemiştir. Daha yakın ve daha uzak dönemlerde Makedonya'da meydana gelen savaşların hiçbirinde, bu son savaşın tahribatı yaşanmamıştır. Şöyle ki, 6-7 ay süren bu savaşta müslümanlara âit toplam 58 dînî yapı tahrip edilmiş, bunlardan 20'si ise tamamiyle kullanılamaz hâle gelmiştir.

Osmanlıların gidişinden sonra, bu topraklarda câmilerin tahrip edilip târih sahnesinden silinmesi, sistematik olarak icrâ edilen bir plân şeklinde acı bir gerçek ve delil olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgelerin İslâmî kültür zenginliklerinden arındırılmak istenmesi, gizlenemeyen bir hakikattir. "Büyük Sırp" siyâsetinin İslâmî kültür eserleri ve inşaatını yok etme planı ve hedefleri, bilinen târihî bir gerçektir. İslâmî kültür eserlerini ve bu kültürü aksettiren yerleşim ortamını ortadan kaldırıp târih sahnesinden silmeye çalışan bu acı hakikati göz önünde bulundurduğumuzda, bu topraklarda müslümanların dînî eserleri ile altyapılarını tahrip eden zihniyetin özünü anlamakta zorluk çekmeyiz. Yaklaşık bir asırdan beri müslümanların dînî yapıları ile diğer eserleri belirli ve net bir hedefle yok edilmektedir. Eski şehirlerin îmar çekirdeğini oluşturan oryantal mîmârinin nâdide güzellikteki misalleri yıkılıp, topyekûn olarak târih sahnesinden silinmeye çalışılmıştır. Sözü kısası, şovenist temellere dayanan bu yıkım hareketleri, aslında müslümanları sürekli baskı altında tutmak ve sindirmek hedefini gütmektedir.

2001 yılı savaşında dînî eserlere, daha doğrusu kültür değerindeki eserlerde yapılan tahribatı sembolik olarak ifâde etmeye çalışırsak, bunu birkaç kelimeyle kısaca şöyle özetleyebiliriz: Pirlepe Çarşısı Câmii'nin yakılması, Manastır'da Hamza Bey Câmii'nin tamamını yakma girişimi, Kalkan-delen'de Alaca Câmii'nin tahrip edilmesi v.s.

Kânun koruması altında bulunan dînî yapılar, özel kânunla koruma altına alınmış olup, devlet kültür eserleri olarak kaydedilmiş ve diğer târihî

eserler gurubuna dâhil edilmişlerdir.

Kültür eserleri, sakrıl (dînî) ve profan (sivil) yapılar olmak üzere iki ana bölümde sınıflandırılabilir. Islâmî eserlere gelince, kânun koruması altına alınan fakat İslam Birliği mülkiyetinde olan dînî eserler için dînî müesseselerin yanı sıra, devletin ilgili merci ve kuruluşları da yakinen ilgilenmektedirler. Savaşın bir neticesi olarak, silahlı çatışmalar sırasında ve bundan sonraki dönemde, ülke genelinde, kültür eseri olarak kânun koruması altında bulunan toplam yedi dînî eser, daha az veya daha çok hasar görmüştür. Bu eserler şunlardır:

1. Pirlepe Çarşı Câmii 15. asır,
2. Kalkandelen Alaca Câmii 15. asır,
3. Manastır Ishâkiye Câmii 16. asır,
4. Manastır Hasan Baba Câmii 17. asır,
5. Manastır Hamza Bey Câmii 18. asır,
6. Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa Câmii 18. asır,
7. Kalkandelen Harâbâtî Baba Tekkesi (16. ve 18. asır).

Bütün bu eserlerden, kundaklanıp tamamıyla yanan Pirlepe Çarşı Câmii en çok hasar gören câmilerden biridir. Bu câminin temelinden onarılması gerekmektedir. Hamza Bey, Fâzıl Ahmet Paşa ve Hasan Baba câmile-ri de daha çok hasar gören câmilerdir. Geri kalan eserler ise, daha az hasara uğrayan eserler sınıfına girmektedir.

Gerçek değerlerini anlamak ve onları onarıp eski hallerine döndürebilmek için çareler üretmek amacıyla, konumuzun devâmında bu kültür eserlerinin tarihçelerinden ve özelliklerinden kısaca bahsetmek istiyorum.

Devlet kuruluşları, doğrusu Makedonya Kültür Bakanlığı ve bu bakanlığa bağlı Kültür Eserleri Koruma Kurumu konuya çok ciddi bir şekilde el atmalıdır. Ne yazık ki bu kuruluşlar şimdiye kadar Osmanlı eserlerine gereken ilgiyi göstermemişlerdir.

Pirlepe Çarşı Câmii

Bu hârikulade islâmî kültür eseri, Pirlepe Eski Çarşısı Külliyesi'nin ve şehrin tam ortasında bulunmaktadır. Câmi iki ana bölümden oluşmuştur: Birinci bölüm, taş ve tuğladan oluşan dikdörtgen biçimindeki eski bölüm, ikincisi ise daha sonradan inşâ edilen iki katlı sofalık veya son cemaat ye-

ri bölümüdür. Her ikisi berâber, câminin bugünkü hâlini oluşturmaktadır.

Giriş portalının üzerindeki kitâbeden öğrendiğimize göre, Çarşı Câmii'nin eski bölümü 1475 yılında inşa edilmiştir. Câminin, 22x10.20 ebadında ve iki katlı olan sofalık bölümü ise 19. asırda inşa edilmiş olup, câminin genişletilen bölümüyle bir bütünlük ve uyumluluk arz etmektedir. Câminin bu bölümü bir zamanların vakıf müdürlüğünün, günümüzde yangından önce de Pirlepe Müftülüğü'nün idârî mekânı olarak kullanılıyordu.

Çarşı Câmii'nin önemli özelliklerinden birisi, iki şerefeli yüksek minâresidir. Câmî binâsı gibi minâre de iki aşamada inşa edilmiştir. Nazik minâresi ve câminin son cemaat yerinin görkemli oluşu, bir zamanlar bu câmiye Pirlepe'nin "Merkez Câmii" ünvanını kazandırmıştır.

Câminin giriş bölümünün hemen yanında, barok stili taş dekorasyondan yapılmış iki mezar taşı bulunmaktadır.

Avlusunda, 19. asırda inşa edilen, câmi yangını sırasında kurtulan bir saat kulesi ile çeşme de mevcuttur.

Sahip olduğu özel konstruksiyon ve yapısıyla Pirlepe Çarşı Câmii, bu topraklarda bugüne kadar muhafaza edilebilen islâmî eserlerin nâdir örneklerinden birisidir.

Makedonya İslam Birliği, bu yörelerde İslam inşaatının tesis edilmeye ve yayılmaya başladığı dönemde inşa edilen Pirlepe Çarşı Câmii'ni temelinden onarmak ve tamir etmek için on yıl önce bir girişim başlatmış bulunuyordu. Fakat, bütün çaba ve gayretlere rağmen, izin alınamamış ve câmî de onarılamamıştı. Bu câmî, 2001 yılında meydana gelen savaştan ve Pirlepe'deki vandallık olaylardan maalesef nasibini aldı. Kundaklanıp temelinden yakıldı ve bu suretle de Makedonya'da çok değerli bir sanat ve mimârî eseri ortadan kaldırılmış oldu.

Uzman kişiler tarafından hazırlanan ve câminin temelinden tamiratını öngören bir proje mevcuttur. İmkânlar elverdiği ölçüde, bu câmî yeniden onarılsa, Pirlepe müslümanlarını ve genel olarak bütün müslümanları memnun edecektir. Bu kültür eseri, hangi dine ve millete mensup olursa olsun, bütün vatandaşların ilgi odağı hâline gelen bir mekân olmak için gerekli bütün özelliklere sâhiptir.

Kalkandelen Alaca Câmii

Kalkandelen Alaca veya Paşa Câmii, diğer kültür-sanat eserlerinin de mevcut olduğu şehrin eski bölümünde bulunmaktadır. Câmi 1495 yılında inşa edilmiş olup, 1833 yılında temelinden onarılmıştır. Câminin inşaatı ve onarımıyla ilgili bilgileri giriş kapısı üstünde bulunan kitâbeden öğreniyoruz.

Alaca Câmii küçük fakat çok önemli bir câmidir. Bu câminin sütunlar üzerinde oturtulmuş son cemaat yeri, kesme taştan örülmüş minâresi vardır. Çatısı ise kiremitlerle örtülüdür. Ziyâretçilerin dikkatini celbeden şey ise, câminin duvarlarındaki yoğun dekorasyondur. Câminin iç ve dış cephesindeki duvarlarda bulunan bu dekorasyonda geometrik, bitkisel ve yapı motifleri hâkimdir.

Şadırvan ve türbenin bulunduğu câmi avlusu, ahşap gediklerden ibâret kalın taş duvarla çevrilmiştir. İslam Birliği'nin girişimi üzerine bu duvarlar 1991 yılında onarılmıştı. Sâhip olduğu yüksek mimârî ve sanat değerleri münâsebetiyle bu câmi ayrıca UNESCO'nun koruması altına da alınmıştır.

Silahlı çatışmaların başlangıcı olan Nisan 2001 târihinde, gayrimüslim güvenlik güçleri, zırhlı bir araçtan câmiyi makineli ile tarayarak, binânın ana duvarında hasar meydana getirmişlerdir. Duvarda dokuz mermi izi olup pencere camlarında hasarlar meydana gelmiştir.

Bu saldırıdan sonra, savaş süresince paramiliter güçler tarafından câmiye üç saldırı daha gerçekleştirilmiş, bunun neticesinde de bazı küçük hasarlar daha meydana gelmiştir. Ayrıca câminin kültür-sanat eseri olduğunu belirten bronz kitâbe de çalınmıştır.

Alaca Câmii, şehrin sembolüdür ve onun fizyonomisinde özel bir yere sahiptir. Şehrin o bölgesindeki alan uyumluluğu ve tabii görünüm değerleri içinde en önemli rolü oynamaktadır. Alaca-Paşa Câmii'ni hasara uğratmak, aslında şehrin kalbini hasara uğratmak anlamına gelir. Bu yüzden, bu eserin hasara uğratılmaması ve çatışmaların dışında kalması için devletin ve ilgili devlet kuruluşlarının hiçbir çaba sarf etmemesi, müslüman halk tarafından büyük bir hayretle karşılanmıştır.

Manastır İshâkiye Câmii

Sadece Manastır'da değil, Makedonya genelinde önde gelen ve kültür-sanat değeri en büyük olan câmilerden biri, hiç şüphesiz, şehrin merkezi

bölgesinde 1506 yılında inşa edilen İshâkiye Câmii'dir. Câminin inşaat târihini, şimdiye kadar muhafaza edilen câmi külliyesine ait vakıfnâmeden öğreniyoruz. Câminin çok ihtişamlı bir merkezî kubbesi ile, iki sıra beşer adet daha küçük kubbeden oluşan son cemaat yeri mevcuttur. Ayrıca zarif minâresiyle de bir bütünlük oluşturarak Manastır'da islâmî eserlerin en ihtişamlısı olma özelliğini kazanmıştır.

Kriz bölgelerindeki silahlı çatışmalar, Makedonlara âit bâzı ekstrem ve aşırı gurupların galeyana gelip Manastır'da haksız yere en değerli islâmî kültür eserlerine saldırmalarına sebebiyet vermiştir. Manastır İshâkiye Câmii de bu barbarca saldırılardan nasibini alan ve kundaklanma girişimine sahne olan eserlerimizden birisidir. Zamânında yapılan müdahale sonucunda yakılan ateş söndürülmüş ve câmide daha büyük hasar meydana gelmesinde engel olunmuştur. Bu kundaklama girişimi sonucunda câminin ana duvarı dumandan islenmiş, giriş kapısı ise hasar görmüştür.

Manastır Hasan Baba Câmii

Hasan Baba Câmii, Manastır şehrinin eski kısmında, Arnaudiye mahallesinde bulunmaktadır. Bu câmi 1629 yılında inşa edilmiştir. Câminin inşaat târihi hakkındaki bilgileri, câmi külliyesiyle ilgili mevcut yazılı belgelerden öğrenmekteyiz.

Câmi küçük kubbeli, 6x6.90 ebatlarında ve kalın duvarlıdır. Minâresi de küçük olup, câmi duvarlarının sıvanması sırasında o da aynı sıvayla sıvanmıştır. Kubbesi sekizgendir ve kiremitlerle örtülüdür. Câmi avlusu geniştir ve bu avluda mermerden mezar taşları mevcuttur. Gözü dönmüş Manastır Ortodoks halkı, kültür-sanat değeri nâdir olan bu câmiye de birkaç kez saldırarak, hasara uğratmışlardır. Câmiyi kundaklama girişimleri sırasında, iç tezyinatı, mahfil, mihrab, minber ve örtülü sofalık hasar görmüş, pencere boşlukları ile ışıklandırma yerleri tamamiyle kırılmıştır. Câmi avlusunda bulunan ve kültür-sanat değeri olan mermer mezar taşları da yerlerinden sökülerek ya kırılmış, ya da etrafa atılmıştır ki, bu da İslam kültür mirası için büyük bir kayıp teşkil etmektedir.

Manastır Hamza Bey Câmii

Kânun koruması altında olan ve 18. asır sonlarına doğru inşa edilen bu kültür-sanat eseri, Manastır'da çok sayıda bulunan kubbeli câmilerden bi-

ridir. Manastır Osmanlı döneminde önemli kültür ve idâre merkezi, ayrıca vilâyetin başşehriydi. Manastır'ın şehir statüsünde olması hasebiyle burada inşa edilen ve çoğu bugüne kadar muhafaza edilen câmilerin hepsi kubbelidir. Hamza Bey Camii'nin kubbesi kurşunla kaplıdır, duvarları ise klasik biçimde taş ve tuğladan örülmüştür. Câminin zarif minâresi de aynı şekilde örülmüştür.

Hamza Bey Câmii, inşa edilışinden bu yana birçok değişikliğe maruz kalmış ki bu değişiklikler en çok giriş bölümünün son cemaat yerinde göze çarpmaktadır. Son cemaat yeri 19. asrın sonunda inşa edilmiştir ve câmi binâsının yapısı içine dâhil değildir.

Makedonya'da kriz bölgelerinde meydana gelen çatışmaların yankısı neticesinde Manastır'daki bu câmi de, iki sefer saldırıya uğramıştır. Birinci saldırıda câminin sadece pencere camları kırılmış, ikinci saldırıda ise son cemaat yerinin tamâmı yakılarak çok daha büyük boyutta hasarlar meydana getirilmiştir. Hasarların büyüklüğü sebebiyle, son on yıl içinde, câminin ikinci kez rekonstruksiyonu yapılması gerekecektir. İslam Birliği'nin girişimiyle beş yıl önce câminin bir bölümü onarılarak daha fazla harap olup yıkılması engellenmiştir.

Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa Câmii

Fâzıl Ahmet Paşa Câmii, Köprülü'nün eski mahallelerinin birinde bulunmaktadır. Bu câmi, bu şehirde muhafaza edilen yegâne câmidir ve kültür-sanat eseri konumunda olup kânun koruması altındadır. 18. asırda inşa edilmiş olup tek kubbeli ve son cemaat yeri kapalı câmi tipindedir. Alışılmadık bir özellik olarak minâresi sol cephesindedir. Câminin güney cephesinde birkaç eski mezar ve mezar taşı, batı cephesinde ise, Köprülü Müftülüğü'nün faaliyet yaptığı ayrı bir binâ mevcuttur. Câminin iç bölümünde taş dekorasyonundan oluşmuş mihrab ve minber ile ağaç işlemeli mahfil orijinal halleriyle muhafaza edilmişlerdir ki hem câmi hem de bu bölümler 1994 yılında bütün olarak tâmir edilmişlerdi. Çünkü câmi, daha önce bâzi ekstrem kişiler tarafından kundaklanıp yakılmış ve iç tezyinatı da büyük hasara uğramıştı. Savaş döneminde câmi iki sefer saldırıya uğramıştı. Birinci saldırı 2001 yılının baharında gerçekleştirildi ve bu saldırıda câminin pencere camları kırılmıştır. İkinci saldırı ise, aynı yılın so-

nuna doğru, 26 Aralık tarihinde gerçekleşti ki, bu câmi 1994 yılında da aynı acı akibete uğramıştı. Bu saldırılarda meydana gelen yangında câmînin ahşap giriş kapısı, son cemaat yerinin bir bölümü ve mahfilin ahşap bölümü de yanmıştı.

Kalkandelen Harâbâti Baba Tekkesi

Makedonya'da islâmî kültür eserlerinin en güzel misallerinden biri olan bu külliye, Kalkandelen şehrinin güneybatı tarafında, müslüman mezarlıklarının hemen yanında bulunmaktadır. Büyük ahşap kapılardan girilen bu yapı, üç metre yükseklikteki taş duvarlarla çevrilmiştir. Bu kültür-sanat külliyesinin geniş avlusunda hem dînî vecibelerin yerine getirildiği hem de günlük ihtiyaçlar için kullanılan mekânlar, binâlar mevcuttur. Bu binâlar şunlardır: Şadırvan, misâfirhane, türbe, mescit, semahâne, çeşme, yemekhâne, samanlık ve konaklar.

Harâbâti Baba, bir Bektaşî tekkesi olarak 16. asırda inşa edilmiştir. Bugünkü ihtişamlı görünüşüne ise 18. asır sonu ile 19. asır başlarında kavuşmuştur. Tekke 35 yıl önce onarılarak tekke turistik tesis hâline getirilmiş ve yerli, yabancı birçok ziyaretçinin akınına uğramıştır.

Kalkandelen'de meydana gelen silahlı çatışmalar sırasında Harâbâti Baba Tekkesi de savaş girdabının en sıcak bölgelerinden birinde bulunuyordu. Tekkenin içinde Arnavut savaşçılar konuşlanmış, en büyük taaruzlar oradan yapılmış ve en büyük saldırılar bu külliyeye yönlendirilmiştir. Fakat, ateş hattında olan bu külliye şans eseri olarak binâlarda yalnız küçük hasarlar meydana gelmiş, havan topu mermileri isâbet eden avlu duvarları ve binâların çatı kısımlarında ise ciddi tahribatlar olmuştur.

Sonuç

Yukarda verdiğimiz bilgilere göre, ciddi hasarlara uğrayan ve tamamıyla yıkılan câmiler nazarı dikkate alındığında, savaşın dînî yapılara nasıl aksettği bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmış oluyor. Savaş, Makedonya'da asırlardan beri üniversal bir kültür hazinesi ve zenginliği oluşturan dînî yapıları dahi etkisi altına almıştır. Meydana gelen kayıplar paha biçilmez değerlerdir. Bu yıkıcı hareketler ve faaliyetlerden sonra, silahlı çatışmaların sonucunda ortaya çıkan olumsuz neticeleri bertaraf etmek ve hayati nor-

mal akışına döndürmek için çok büyük çabalar sarf etmemiz gerekecektir. Dolayısıyla tahrip edilen ve yıkılan dîni yapıların bir an önce onarılması gerekmektedir. Ancak ciddi ve samimi gayretler neticesinde, kaybedilen değerler yeniden telâfi edilebilir inancındayız.

Yerli halk ile uluslararası faktörlerin çaba ve gayretlerine paralel olarak ve uluslararası anlaşmalara saygı göstererek Makedonya devlet makamları ve ilgili devlet kuruluşları da tahrip edilen ve tamamıyla yıkılan İslami dîni eserlerin onarımı ve muhafazası için daha büyük ilgi göstermelidir. Maalesef, savaş süresince uluslararası anlaşmalar ve belgeler hiç dikkate alınmadı. 1954 yılında imzalanan ve savaş durumunda târihi-kültür eserlerinin korunması mecburiyetiyle ilgili uluslararası anlaşma ve belgeler Makedonya askeri ve polis güçleri tarafından hiçe sayıldı. Makedonya'da mevcut İslami eserlerin sadece %10'unun hasara uğramış olması, tek tesellimizdir. Bu eserlerin de %10'unu târihi-kültür eserleri oluşturmaktadır.

Savaş şimdi sona ermiş bulunmaktadır ve müslümanların mâbedini ve kültür zenginliğini teşkil eden ve fakat çatışmalar sırasında tahrip olan câmilerin yeniden onarılması gerekir. Bilhassa kriz bölgelerindeki köylerde yer alan bu yapıların tamirâtı için kapsamlı faaliyetler bizleri beklemektedir. Makedonya müslümanları dîni kuruluşuyla berâber, bu eserlerin onarımı için gerekli bütün çalışmaları profesyonelce yerine getirecektir. Fakat Makedonya devlet makamlarının da, savaştan önce çıkardıkları idâri-bürokratik engelleri bundan böyle çıkarmayacağını ümit etmekteyiz.

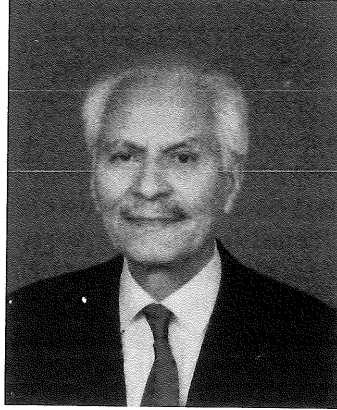
Müslümanlar, 2001 savaşında tahrip edilen dîni yapıları yeniden onarmaya hazırdır. Bu topraklarda asırlardan beri câmiler inşa edilip tahrip edilmiş ve fakat her zaman ayakta kalmayı başarmıştır. Bir şâirin ifâdesine göre:

"Harabelerin çatlakları arasında yeniden doğuş tılsımı, hayat tohumunu içinde barındırmaktadır."

Mehmet Emiroğlu Adlı Bir “Merd-i Hûda”yı da Uğurladık

Prof. Dr. Ali YARDIM

Allah, bir düzen kurmuş; onu, hiç aksatmadan çalıştırıp durmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de, çeşitli vesilelerle, "**O'na döneceksiniz**" (ve ileyhi türce'ân) şeklinde, dikkatimiz hep bir noktaya çekilmektedir. Herkesin bildiği "**Yâsin Sûresi**" de o cümle ile bitmektedir. Bu hatırlatmaların sonu ise, kesin emir sîgası ile, "**Artık, Rabbına dön!**" (İrci't ilâ Rabbiki) ilâhî fermânına dönüşmektedir. Bu emrin, kesinlikle tem-yîzi, te'cîli ve te'hîri, kısacası geciktirilmesi yoktur.

İşte, Konya'nın manevî direklerinden biri olan **Mehmet Emiroğlu** da, 7 Eylül 2004 Salı günü sabah namazı vaktinde, kesin "**dön!**" emrini alıp, emâneti Sâhibine teslim etmiştir. 86 yıllık ömrünün muhâssalasını olan ihlâslı bir cemm-i gafîr; Konya dışından İstanbul, Ankara, İzmir, Kütahya, Isparta, Kayseri, Manisa, Denizli, Afyon, Balıkesir ve diğer illerden gelen gönül dostlarının oluşturduğu kalabalık bir cemâat, onu, âhiret yolculuğunun ilk menzili olan kabrine kadar teşyî edip, uğurladılar. Kendisini, 4 Eylül 2004 Cumartesi günü âilece, Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ndeki 404 numaralı odasında ziyâret edip elini öpmüştüm. Tanıyıştı; fakat konuşamamıştık. Kendine geldikten sonra, ziyâretine gelmiş olduğumuzu yakınlarına anlatmış ki, ziyâretin, hedefine ulaşmış olmasından mutlu olduk.

Emiroğlu, ilâhî "**dön!**" emrine, hastahânedeki muhâtap olmuş; gasli, techîz ve tekfîni, yakın dostları tarafından, hastahânenin gasilhânesinde

duâlarla icrâ edilmiştir. Nâşi, *Mevlânâ Dergâhı* yanındaki *Sultan Selim Câmii*'ne getirildi. Öğle namazının ardından, müezzinin "**er kişi niyetine!**" komutuyla saflar düzüldü, hüznle huşû karışımı bir hâlet içerisinde "**ce-nâze namazı**" kılındı. Ölüm karşısında hüznlenmek ve göz yaşı akıtmak, peygamberce bir tavidir. Bu, her dost yolculuklarında yaşanan bir hâldir. Tâbutu, câmiin batı kapısı çıkışındaki *Yusuf Ağa Kütüphânesi*'nin kuzey duvarına yerleştirilen seyyar musallâ taşına kondu. Namazdan sonra tâbut, câmiin önünü tâkip eden cemâatin, *Mevlânâ Dergâhı*'nın giriş kapısından sağa Üçler Mezarlığı yönüne, oradan da tekbirlerle "**Üçler Mezarlığı**"nda hazırlanan kabrine kadar uzun bir alay oluşturmasıyla, eller üstünde taşındı. Defni, telkini ve gerekli duâları yapıldı. Ve cemâatin "**geri dönme**" vakti gelmişti ki, işte tam o sırada, **Peygamber Efendimiz**'in "**ölen**"le ilgili hadîs-i şerîfini hatırladım ve hüznlendim: "**Ölüyü üç şey tâkip eder; bunlardan ikisi geri döner, bir tânesi kendisiyle birlikte kalır: Ehli, malı ve ameli. Bunlardan ehli ve malı geri döner, ameli ise onunla kalır**"¹.

O, kendisiyle birlikte yanında götürdüğü sermayesi geride bıraktıklarından daha yüklü olan, mutlu insanlardandı. Kabirden geri dönenlerin, sıra kendilerine geldiğinde, geri dönmeyecek olan "**halıcı**" amellerini kontrol etme titizliğine yönelmeleri, cenâze merâsimlerinin ve mezar ziyaretlerinin en kârlı sonucudur.

*

Bir Osmanlı bereketi olan **Mehmed Emiroğlu**, imparatorluğumuzun idam fermânının yazıldığı mütâreke târihine takaddüm eden aylarda 1334 (1918) yılında, *Konya*'nın merkeze bağlı *Botsa (Güneydere)* köyünde doğmuştur. İlk tahsilini köyünde bitirmiş, 1937 yılında genç yaşında **Hanife Hanım (Teyze)** ile evlenmiş ve bir müddet sonra da *Konya* şehir merkezine göç etmiştir. Evliliklerinden; **Emine, Nurten, Seyit ve Ayşe** adlı dört çocukları olmuştur. *Konya*'da, *Mâliye ve Veteriner Müdürlükleri*'nde 31 yıl çalıştıktan sonra emekliye ayrılmıştır. Emeklilik sonrasında da, sıhhati elverdiği sürece, 23 yıl *Konya Noter Odası*'nda sekreterlik yapmıştır. Hayâtının son bir senesi dışında kalan dönemini, hep evinin dışında aktif hizmet yolunda geçirmiştir. Memûriyet dönemlerinde, resmî hizmetlerini hiç aksatmamış; fakat hiçbir zaman da, memur zihniyetli olmamıştır.

¹ Buhârî, *el-Câmi'us-Sağır*, VII, 193 (*Rikâk*, 42).

Her insan gibi o da, çeşitli hastalıklar geçirmiş, birkaç defa ameliyat olmuş, muhtelif kazâlar atlatmış, kritik siyâsî dönemlerde hapse atılmış ve uzaktan gözetlenmiştir. Aktif siyâsetle hiç ilgilenmemiştir.

*

Ben, **Mehmet Emiroğlu Ağabey**'i 1954-1955 ders yılı içinde tanıdım. Ayını ve gününü hatırlamıyorum. Tam elli yıl olmuş. Kendisi, 1334 (1918) doğumlu olduğuna göre, o günlerde o 36, ben de 15 yaşlarında imişiz. Bu yazıyı yazmak için kalemi elime alıncaya kadar, **Emiroğlu Ağabey**'in doğum târihini ve yaşını hiç merak etmedim. O, hep büyük; biz ise, hep küçüktük. Bizi elli yıl aralıksız dost kılan bu başlangıç tanışmasını kaydetmeliyim ki, sonrasını daha isâbetle değerlendirebileyim: *Konya*'daki tahsîlim sırasında benim eğitimimle yakından ilgilenen **Ağazâde Osman Efendi** hocam, özellikle bayramlarda ve uygun bulduğu zamanlarda, kendi sevip tanıdıklarıyla beni de tanıştırmaya çalışırdı. Hocamın "**yaylı**" tâbir edilen bir at arabası vardı. İşte, bir gün yaylı'ya binip, *Uluirmak* semtinde kerpiçten yapılmış düz ayak bir eve gittik. Bu evin, ilkokul öğretmenliğinden emekli hocamın, ilkokul hocalığı vazîfesiyle bulunduğu sırada tanıdığı *Botsa* köyünden **Mehmet Emiroğlu**'na âit olduğunu sonradan öğrendim. Neler konuşuldu, ne kadar kalındı hiç hatırlamıyorum. Hatırımdan hiç çıkmayan bir davranışı vardır ki, o da, ilk defâ gördüğüm ve 36 yaşında olduğunu çok sonra öğrendiğim **Mehmet Emiroğlu Ağabey**'in, 15 yaşındaki bir çocuğa, ayrılırken bir "**kitap**" hediye etmesidir: **Kâzım Karabekir Paşa**'nın *İstiklâl Harbimizin Esasları*!

Bundan sonra, **Emiroğlu Ağabey**'le zaman zaman hep görüştük. Ortaokul sıralarında okurken, onun çalıştığı *Veteriner Müdürlüğü*'ne uğrar, bir yandan daktilosuyla resmî yazılarını yazarken, bir yandan da daracık bir yere sığdırdığı tahta sandalyeye oturur ve benimle "**adam gibi**" sohbet ederdi. Mûteâkip görüşmelerimizde de hep, bize "**büyük adam**" muâamelesi yapmıştır.

Mehmet Ağabey'in çok zengin ve muhtevâlî bir kütüphânesi vardı. O; dîni, dili ve târihi ile barışık olan her yazara ilgi gösterir; ve bu vasıfta her kitabı da, okur ve okuturdu. Faydalı olduğuna inandığı bir dergi yayınlanmışsa, esnaftan ve kültürlü çevrelerden tanıdıklarına haber verir ve onların abone olmalarını sağlardı. Hele böyle kitapları; getirtir, dağıtır, hediye eder ve gücü nisbetinde kültür elçiliği yapardı. Onun bereketli ömrü hep böyle geçmiştir.

*

Emiroğlu'nun tutarlı hareketleri, dengeli davranışları, hasbî ve karşılıksız hizmetleridir ki, çevresinde geniş bir dost çevresinin oluşmasına yol açmıştır. Sahâbe tavrılı bir insan olan **Mehmet Ağabey**, kendisi hiç kirlenmeden, çevresini kirden pisdan arındırmanın sırrını keşfedenlerdendi. Bu sebeple de, onun arzû ve isteklerini, "**emir**" telakkî eden yakın dostları vardı. Esâsen onun hayat tarzı, hep dostluk mihveri etrafında kurulmuştu. Kendi kendine işe yaramayan nesneler ve kimseler, onun dostluk dünyasında farklı bir değer kazanırlardı. O, her şeyi, işe yarar hâle getirmenin sırrına vâkıftı.

1986 yılında *Konya*'ya gitmiştim. Bir hafta kadar kalarak, hem 1952 yılından itibaren tahsîl yıllarımızdan hâturası olan mekânları dolaşmak, hem de o yıllardan hayatta kalan büyükleri ve akranları ziyâret etmek istemiştim. Gönلüm, gençlik yıllarımızın ortak değerlerini konuşmayı ve bir nevî hasret gidermeyi arzû etmişti. Bu maksatla, on kadar evi dolaşım. Gördüm ki, ziyâret ettiklerimin hepsi de dertli: Sıhhatinden dertli, geçiminden dertli, oğlundan kızından dertli, gelininden dâmâdından dertli, komşusundan arkadaşlarından dertli; gözünün az görmesinden, kulağının az işitmesinden dertli; hiçbir derdi yoksa, memleketin gidişâtından dertli. Bu manzara karşısında benim içim karardı, moralim bozuldu, hayallerim yıkıldı, hâtıralar dünyam târumar oldu. Bunun bir tek istisnâsı vardı: **Mehmet Emiroğlu**! On âileden sâdece odur ki, hâl hatır sordu. Çalışmalarım hakkında bilgi aldı. İleriye dönük tasavvurlarımı öğrenmek istedi. Düünden bugüne doğru sohbeti koyulaştırdık. Her zamanki gibi, kaliteli bir lokantada bıçak arası etli ekmek yedirdi. Önceki dokuz âilenin dertli dünyâsının islerini sildi. Gönلüm ferahladı, dünyam aydınlandı ve böylece seyhâhatimden sevinçle döndüm. Bir kere daha anladım ki, **Emiroğlu Ağabey**, "**büyük**" adamdır! Büyük insanlar, çevreleri tarafından büyük dendiği için büyük değil; kendisi büyük olduğu için, çevrelerinin büyük dediği kimselelerdir.

*

Çileli, fedâkâr, vefâkâr ve eşinin dünyâsında erimiş, aynı zamanda eşini de kendi dünyâsında eritmeyi başarmış mutlu bir eş ve anne olan **Hanîfe Teyze**, çeşitli vestilelerle: "**Emiroğlu hayrat muska gibidir**" der dururdu.

Muska, hakîkî mânâsıyla: "**İçinde, dînî ve büyüleyici bir gücün saklı olduğu sanılan, taşıyanı, takanı veya sâhip olanı zararlı etkilere koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir duâ veya yazılı kağıt (hamâil), de-**

*mektir*². Bunun esâsı şöyledir: Çeşitli dert ve sıkıntıları olan kimseler, çevrelerinde ağız temiz, gönlü saf, eli öpülecek, duâsı alınacak "*müste-cab'üd-dâve*" (Allah nezdinde duâsının kabûl gördüğüne inanılan) bir zâta gidip sıkıntısını anlatır; o da, 4-5 cm. genişliğinde şerit şeklindeki bir kağıda bir duâ (*âyet-el-kürsî, muavvizeteyn, nazar âyeti* vb. gibi) yazar. Bu kağıt üçgen hâlinde sarılarak, üzeri meşin veya bal mumundan yapılmış muşamba ile kaplanır. Bunlar, ya bir ucundan toplu iğneyle tutturularak, ya da iki ucuna ip bağlanarak, istenilen şeyin üzerine takılır. Muska yazan zatların yanında çoğu zaman, hazır muskalar bulundurulur. Bu hazır muskalar, hâcet sâhiplerine verilir; işi bitince de geri getirilmesi söylenir. Hastası iyileşip, maksadı hâsıl olunca, muskalar, yazan zâta getirilip geri teslim edilir. Yeni ihtiyaç sâhipleri zuhûr edince, bu defâ aynı muska ona verilir. Ve böylece bir muska, çeşitli dertlerin devâsı olarak döner dolaşır durur. Belki de, yüzlerce insanın ümitsizliğini ümide, muradsızlığını murâda dönüştürür. İşte, bu muskaya "*hayrat muska*" denir.

Hanîfe Teyze de, Emiroğlu Ağabey'i, mecâzî olarak, hayrat muskaya benzettir: Nitekim, vilâyette işi olan Emiroğlu'nu bulur; üniversitede işi olan Emiroğlu'na gider; hastahâneye hastası yatırılacak ve ameliyat ettirilecek olan Emiroğlu'nu sorar; harçlığı kalmayan, yurt bulamayan, kitap alamayan talebe Emiroğlu'nun himmetine sığınır. Çeşitli dert ile derdnâk olan insanlar, ihtiyaçları giderilinceye kadar, boyunlarına bir "*hayrat muska*"nın takılması peşindedirler. Netîcede, Mehmet Emiroğlu Ağabey, bi-iznillâhi teâlâ hepsinin üstesinden gelmeyi başarırdı.

Bu türden hizmet erbâbı için Peygamber Efendimiz: "*İyiye yöneltme veya zoru kolaylaştırma maksadıyla bir iktidar sâhibi nezdinde, Müslüman kardeşi için aracılık yapan kimseye, Allah, bütün ayakların tökezlediği sırat köprüsünden geçişinde yardım eder*" müjdesini vermektedir³.

*

Bu dünyâdan, Mehmet Emiroğlu adıyla gelip geçen ol merd-i Hüdâ, günün birlik işleri olan hayrat muskalığının ötesinde, köklü ve kalıcı bir nesil yetiştirmeyi de, uzun vâdeli hedefleri içine almıştı. Yüzlerce örneklerin-

² Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1458; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, 585; TDK *Türkçe Sözlük*, II, 1594, Ankara 1988.

³ Taberânî, *el-Mu'cem'üs-Sağır*, I, 161; Kuza'î, *Şihâb'ul-Ahbâr (Tercümesi)*, s. 115, nu: 355.

den 43 yıl öncesine âit bir tânesini, kendisi henüz 43 yaşında iken gösterdiği asıl bir davranışını, buraya not etmek istiyorum: 15 Eylül 1961 Pazartesi günü⁴, biz on arkadaş (Mustafa Fayda, Mustafa Tahralı, Mustafa Ben, Mustafa Uçak, İbrâhim Taşçı, Fahrettin Olgun(er), Ziyâ Uyar, Mehmet Demirci, Hayri Bilecik, Ali Yardım), *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü* giriş imtihanlarını kazanmış, sözlü imtihanlarına çağırılmıştık. O günlerde kara yolu pek işlek değildi. Trenle *İstanbul*'a gitmek üzere *Konya* tren istasyonuna gittik. Biz gençleri uğurlamak üzere, yaptırdığı bir kutu hediyesiyle istasyona, onca tanıdık içinden sâdece **Mehmet Emiroğlu** geldi. **Emiroğlu**, hiç birimizin hısımları da değildi, akrabası da değildi. Ayak üzeri bir müddet sohbet ettik. Dedi ki: "**Cocuklar! İstanbul'da, Bâyezid Semtinde "Sahaflar Çarşısı" diye bir yer var. Oraya zaman zaman uğrayın. Orada eski kitaplar satılır. Eski şahısların kütüphaneleri müzâyede ile satışa çıkarılır. Dört sene içinde, kendinize bir kütüphâne kurun. Yeni çıkan kitapları sonra da alabilirsiniz. Mümkün olduğunca eski kitapları alın. İleride onları bulamazsınız!"**

Bu, hazîne değerinde bir tavsiye idi. Bize, hiçbir hocamız, hiçbir büyüğümüz böyle bir tavsiyede bulunmamıştı. Şahsen ben, kendi hesabıma, o uzak görüşlü büyük insanın bu feyizli ve bereketli tavsiyesine hep uyageldim. Gerçekten *Tanzîmat*, *Meşrûtiyet* ve *Cumhûriyet*'in eski yazılı yıllarında neşredilen pek çok değerli kitabı alma ve böylece onları, talebelik yıllarımda okuma imkânına kavuşmuş oldum.

O, bir teşhis koydu mu, insanın peşini bırakmazdı. 1993 yılında profesör oldum. Hemen, en kalitelisinden bir kalem takımı alıp, kalemlerin üstüne adımlı kazdırmış ve bir pusula yazıp posta ile göndermişti. Bu kalemlerle, dört kitap yazdım. "**Ağabey, sizin kalemler çok feyizli ve bereketli geldi**" deyince: "**Sen yazmaya devam et, ben daha çok gönderirim**" demiş ve feyizli feyizli duâ etmişti.

Küçücük bir iş yapsak, kendisinden hemen bir "**aferin**" alırdık. Bu ve-

⁴ Bu târih, **Adnan Menderes**'in idamından tam bir ay sonraya ve 27 Mayıs ihtilâlinin sonra ilk defâ yapılan 14 Eylül 1961 genel seçiminin ertesi gününe rastlamaktadır. Seçimden bir kaç gün önce, *Konya Hükûmet Meydanı*'nda **Osman Bölükbaşı**'yı dinlemiştik. Halk, **Bölükbaşı**'nı, ellerini göstermeden ayak aralarına alarak alkışlıyordu. Çünkü meydanın çevresi askerî güçlerle çevrilmişti. **Bölükbaşı**, *Konya*'da büyük oranda, sağ seçmenin oylarını almıştı. *Adâlet Partisi*'den *Konya* adayı olan **Doç. Nurettin Topçu** ise seçilememişti. **Topçu** hoca ile tren yolculuğu yapmış ve yol boyu aynı kompartımanda sohbet etmiştik.

sile ile, kendi el yazısı ile yazdığı bir mektubunu, aynen yayınlamak istiyorum: *"Sevgili, vefākār, fedākār, fazîletli, gayretli, hamiyetli Ali Bey Kardeşim. Allahım uzun ve sağlıklı ömürler versin. Kaleminin hakikatleri yazmayı dâim kılsın. Aşkın, feyzin daha ziyâde olsun. Pîrimiz efendimizin himmetleri üzerine olsun. Âmin.*

İslâm'da Altın Yüzük (Kullanımı) isimli güzel eserinizi aldım; teşekkür ederim.

Allahımızın her türlü yardım ve koruyuculuğu sizinle olsun. Sevgili Peygamber Efendimizin lütufları sizinle olsun. Pîrimiz efendimiz de seni unutmasınlar.

Bu vesile ile selâm eder, gözlerinden öperim. Aysel kızıma da selâm. Ramazânımız da mübârek olsun. 15.12.1998 Konya M. Emiroğlu (imzâ)".

Böyle duâ edip, âferin çekeniniz bulunduktan sonra; durmak, yavaşlamak, tekâsül göstermek, yan çizmek, acz göstermek, korkaklık ve ürkeklik illetine kapılmak mümkün mü? Onun bu zarâfeti, bizi hep bir çizgiye getirmiş ve o çizgide tutunmayı sağlamıştır.

*

Esâsen bu kalemin sâhibi, **Emiroğlu Ağabey** ile ilgili arkasından yazılabileceklerin büyük bir kısmını, çeşitli vesilelerle, hayatta iken yazmıştır. Şu anda yazmakta oldukları da zaman zaman kendisine vicâhen söylenmiştir. Bu, arkasından yazılmış bir vefât yazısı değildir. Biz, onun değerini, hep bilerek yaşadık. Bize göre o, *"kadri seng-i musallâda bilinenler"*den değildi. O, hep kıymetli idi. Doğruyu, güzeli ve değerliyi zamânında teşhis edebilmek, bir Allah vergisidir, bir mevhibe-i rabbâniyedir.

*

Mehmet Emiroğlu, sâhib-i zamân idi. O, hep hayırda yarış hâlinde ömrünü geçirmiştir. *Kur'ân-ı Kerîm*, bu tür hizmet erleri için: *"Ve işte onlar, hayır işlemekte yarışırlar. Ve onlardır ki, yarışı hep önde bitirirler"* demektedir⁵. Bu yarış, cennet ve cemâl yarışıdır. Bu yarışa herkes katılabilir. Bu yarışın, ön elemesi yoktur; sâdece nihâî değerlendirmesi vardır.

Peygamber Efendimiz: "Her devrin yarışçıları vardır" buyurmuşlardır⁶.

⁵ Mû'minûn sûresi, 61. âyet

⁶ Ebû Nu'aym, *Hilyet'ül-Evliyâ*, VIII, 278 (li külli karnin sâbık).

Her devir, kendi insanları ile idâre edilir. Önceki devrin insanları ile, sonraki devirlerin idâre edilmesi mümkün değildir. Her devrin âlimleri vardır; her devrin velîleri vardır; her devrin yöneticileri vardır; her devrin adâlet dağıtan hâkimleri vardır; her devrin kumandanları vardır; her devrin hamiyetli zenginleri vardır. Bu, en küçük birimlere kadar böyledir. Değilse, dünyânın düzeni bozulur, hayat alt üst olur. Allah, hiçbir görevin kadrosunu münhal bırakmamaktadır.

Emiroğlu, bu dünyâda, hep kendisiyle yarışmıştır. Diğer yarışçılara hiç çelme takmamış, onları zaafa uğratmamış, hiç kimse ile uğraşmamıştır. O, -modern ifâdesiyle- hep kendi kulvarında koşmuştur. Kendi gücüyle, kendi adımlarıyla, kendi yolunda ve kendi hedefine doğru, fakat hiç ara vermeden yol alıp durmuştur. Vefâtından 37 gün önce, 2 Ağustos Pazartesi günkü son telefon konuşmamızda bile, hayâtının sayılı günlerini yaşamasına ve ızdırablı olmasına rağmen, hem beni çalışmalarımnda desteklemiş, moral vermiş; hem de, yapmak istediği işleri anlatmıştır. Rûhu, ilk günkü gibi, hep dipdiri idi.

Mehmet Ağabey, sekseninden sonra yazmaya başladı. "**Kültürümüzün Köşetaşları**" (Konya 2001, II. baskısı 2002) ve "**Geçmişin Penceresinden**" (Konya 2002) adlı kitapları, gürül gürül akan rahmet pınarları gibi, insanın iç dünyâsına inşirah veren eserlerdir. Bütün malzemeleri hazır olan "**Gönül Sohbetleri ve Tasavvuf**" adını verdiği üçüncü eserini yayınlamaya ömrü vefâ etmedi. Profesör olan dâmâdı, öğretim üyesi olan oğlu, öğretmen olan kızı ve hepsi de kültürlü olan diğer vârisleri, her hâlde gerekeni yapacaklardır. Esâsen; bakan, müsteşar, genel müdür, vâli, kaymakam, rektör, öğretim üyesi, iş adamı, özel sektör çalışanı, okur yazar esnaf türünden yetişmesinde emeği geçen pek çok dostu, ihmâlkârlık etmeden, **Mehmet Emiroğlu** ile olan hâtıralarını kağıda dökmeli ve bunlar kitap formunda birleştirilerek yayınlanmalıdır. Bu, millî bir vebîbedir.

Mehmet Emiroğlu'nu pek çok güzel sıfatlarla yâd etmek mümkündür: O, dîni bütün bir dervîşdi; bir yirminci asır Alperen'i idi; dik durup dik oturan bir prensip âbidesiydi; (son zamanlarda çok kullanılır olan, benimsenmiş hiç isinmadığım, gâlibâ İngilizce "*the dynamics of society*" deyiminin tercümesi olan) toplumun dinamiklerinden idi; cömertti, vefâlı idi, candan bir dosttu ve hayâtını güzel ahlâkın hepsi ile donatmıştı, denebilir.

Bunların hepsi de doğrudur; fakat hiç birisi, tek başına Emiroğlu'nu tanıtmaya yetmemektedir.

Dünyâda iki varlık vardır: Rab ve abd, yâni Allah ve kul! Peygamberliğin bile temeli "**kulluk**"tur. Şahâdet kelimesi'nde: "**Muhammed'in, Allah'ın kulu ve elçisi (abdühâ ve Resûlühâ) olduğuna şahâdet ederim**" denmektedir. Peygamber Efendimiz'in mîracı anlatılırken, *İsrâ* sûresinde: "**Kulunu, bir gece, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şânı yücedir**" (1. âyet) buyrulmaktadır. *Necm* sûresinde de: "**Allah, o anda kuluna, vahyetmek istediği her şeyi vahyetti**" (10. âyet) denmektedir. Görüldüğü üzere, Peygamberin bile, Allah nezdinde çıplak sıfatı, "**kul**"dur.

Cennet mekân ve firdevs-i âşiyân Mehmet Emiroğlu, iyi bir "**kul**" idi. O, kulluğunun farkında olan ve hayatını hep bu uyanıklık içinde geçiren "**sâlih kullar**"dandı. Onun gibiler için Cenâb-ı Hak "**Sâlih kullarım**" (*ibâdiyessâlihîn*) unvânını kullanmaktadır. Emiroğlu, şöyle idi, böyle idi diye işi uzatmaya kalkarsak, bu takdirde o, öbür taraftan bize: "**İyi de, başka türlü, ya nasıl olacaktık!**" karşılığını veriverir.

Rûhu şâd, kabri nûr, makâmı firdevs cenneti olsun⁷. Biz, ise bir "**aferinci**"mizden yetim kalmanın hüznü içindeyiz. Âilesinin, yakınlarının, dostlarının ve Türk milletinin başı sağ olsun!

İzmir, 15 Eylül 2004

⁷ Peygamber Efendimiz: "**Allah'dan istediğinizde, Firdevs'i isteyiniz. Zîrâ o, Cennetin en âlâsıdır**" buyurmuşlardır. Bkz. Suyûtî, *el-Câmi'us-Sağîr*, I, 28' (Taberânî, *el-Mu'cem'ül-Kebîr*'den naklen).

Türk Tasavvuf Kültüründe Gül

Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

Tasavvufun çeşitli târifleri vardır. Bunlardan birisi de Aydın/Tire'li Dede Ömer Rüşenî (ö.892/1486)'ye aittir. Uzun bir manzûmeden alınan beyit şöyledir:

*Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır
Gül-i gülzâr olup hâr olmamaktır*

Yâni herkese dost olmak, kimseye yük olmamak, gül bahçesinin gülü olup diken olmamaktır. Gül gibi güzel ve hoş davranmak, kimseyi incitmemektir.

Târifimizle hemen **tasavvuf-gül** ilişkisi karşımıza çıkmaktadır. Gül cemal ve kemâlin, yâni güzelliğin ve olgunluğun sembolüdür. Tasavvufun amacı da insanlara bu üstün vasıfları ve güzel ahlâkı kazandırmaktır.

Tasavvuf inanışına göre bir tek gerçek varlık vardır: Allah... Allah mutlak varlıktır, aynı zamanda mutlak kemal ve mutlak cemâl sâhibidir. O'nun şânı kendini ızhar etmektir, göstermektir. O kendi kemal ve cemâlini temâşâ etmek için kâinâtı ve insanı var etmiştir. Bu var edişin tasavvuf terminolojisindeki karşılığı "tecellî"dir.

Varlıklar bağımsız birer vücut sâhibi değildir. Her şey Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisidir. **Tecellî**, görünme demektir. Bir başka ifadeyle ilâhî kudretin eserlerinin varlıklarda görünmesi, ortaya çıkmasıdır.

Allah'ın isim ve sıfatları "Celâl" ve "Cemâl" olarak iki ana gruba ayrılır. Tecellîler de cemâl tecellisi ve celâl tecellisi diye iki ana bölümde ele alınabilir. Cemal tecellîleri, genellikle bizim hoşumuza giden, celâl tecellîleri ise hoşumuza gitmeyen görünüşlerdir. Yaz-kış, doğum-ölüm, sevinçli-üzüntülü olaylar gibi.

Allah'ın cemâli celâline gâliptir. "*Rahmetim gazabımı geçmiştir*" ifâdesi bir kudsî hadistir. Ayrıca bir âyette: "*Azâbımla dilediğimi cezâlandırırm. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır.*" buyrulur (A'râf, 7/156). Niyâzî Mısırî şöyle der:

*Cemâli zâhir olsa tiz celâli yakalar ânı
Görürsün bir gül açılsa yanında hâr olur peydâ*

Olgun kimseye düşen celâl içre cemâli görmek veya celâlini cemâle tebdil et, diye niyazda bulunmaktır.

GÜL-CEMAL

İşte "gül" cemâlin sembolüdür. Gül her kültürde kıymetlidir. Tasavvuf-
ta ise, bu alanın derinlik ve zenginliğine eş değerde bir anlam taşır.

Meselâ gonca gül tevhîdi/birliği, açılmış gül ise birliğin çokluk/kesret
hâlindeki görünümünü temsil eder. Böylece asıl "öz" kaybolmaz. Vahdet-
te kesret kesrette vahdet, yâni birlikte çokluk ve çoklukta birlik bu sem-
bolle en güzel ifâdelerden birini bulmuş olur. (Goncada açılmış gülün esâ-
sı vardır, açılmış yapraklar da özü itibâriyle goncadan başkası değildir.)

Başka neler var?

* Gülşen yâni gül bahçesi gönül açıklığı, yâhut kirden pastan arınmış,
temizlenmiş ve ilâhî güzelliği yansıtmaya hazır hâle gelen kalptir.

* Gonca gül; halveti, insanın kendisiyle ve Tanrısıyla baş başa kalma-
sını temsil eder. Açılmış gül ise can sırrını açığa vurmak demektir.

* Gül, ömrünün kısalığı dolayısıyla hayâtın geçiciliğini ifâde eder.
"Gülzâr-ı fenâ" yok olmaya mahkûm dünya, "gülzâr-ı bekâ" ise sonsuzluk
ülkesi anlamına gelir.

*

Tasavvufî düşünceye göre Hz. Muhammed'in nûru, Alah'ın yarattığı ilk
şeydir. Kâinat o peygamberin yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Veya o
prototiptir, ana modeldir. Yeryüzünde Allah'ın halifesi ve yaratılışın asıl se-
bebi olan "insan"ın en mükemmel örneğidir, insân-ı kâmil, Habîbul-
lah'tır.

İşte gül, Allah'ın sevgilisi olan Hz. Muhammed'i de temsil eder. Pey-
gamber ve gül sevgisi, gül şeklinde hilye-i şerifler yapılmasına yol açmış-
tır. Verd-i Muhammedî veya Gül-i Muhammedî denen bu ilgi çekici kom-
pozisyonda, dal ve yapraklar ortasında açılmış tek gülün üzerinde Mu-
hammed yazısı, yapraklarında da Ali, Hasan, Hüseyin, Fatma ve aşere-i
mübeşşerenin adları yer alırdı.

Sevgi ve îmanla yüklü insan muhayyilesi sınır tanımaz. Hz peygamber
sevgisi duygulu insanlarımıza, gülün Hz. Muhammed'in terinden meydana
geldiğini düşündürür. Âşık Yûnus sarı çiçek ilâhîsinde "Gül sizin neniz
olur?" diye sorar:

*Çiçek eydür ey derviş
Gül Muhammed teridir*

cevâbını alır. Mevlid nâzımı Süleyman Çelebi ise daha açık söyler:

*Terlese güller olurdu her teri
Hoş dererlerdi terinden gülleri.*

Halk arasında "gül koklamak sevaptır" düşüncesinin temelinde bu inanış olsa gerektir. Güzelliği ve kokusuyla nâdide bir çiçek olan gülü seyrederken veya koklarken, ilâve olarak Hz. Peygamber'i hatırlamak, inanmış gönüllere ayrı bir mutluluk verir. Hz. Peygamber şânındaki sözlerin okunduğu mevlit törenlerinde onun için gülsuyu ikram edilir. Gülsuyu konan zarif kaplara "**gülâbdan**" denir.

Bâzi Hak dostları vardır, çiçeklerle özdeşleşmiştir: **Sünbül Efendi** var, **İbrâhim Gülşenî** var. İbrâhim Gülşenî Anadolu'da doğup, Azerbaycan'da yetişti. Uzun yıllar Kâhire'de irşat faaliyetinde bulundu (ö. 940/1534). Gülşenî'nin bu ismi alması şöyle anlatılır:

Hocası Dede Ömer Rüşenî bir gün mânâ âleminde Hz. Peygamber'in rûhâniyetiyle birlikte bir bahçededir. Peygamberimiz bir gül kopararak yanlarında bulunan İbrâhim'e verir ve bu gülü hocası Rüşenî'ye vermesini söyler. Uyanıp kendine gelen Rüşenî, olayın hikmetini düşünürken, İbrâhim elinde bir gülle çıka gelir ve gülü kendisine verir. Bunun üzerine Dede Ömer öğrencisine: "Sen Gülşenîsin" der. Gülşenî ismi oradan kalmıştır.

Hz. Ali'nin şehâdetinden önce Selman'dan bir deste gül istediği ve getirilen gülleri kokladıktan sonra rûhunu teslim ettiğine inanılır. Ayrıca Bektâşîlerin ve Mevlevîlerin giydikleri bir çeşit cübbeye "**destegül**" denir.

Tarîkat kıyâfetlerinden her birinin bir anlamı ve sembol değeri vardır. Başa giyilen şeye "**tac**" denir. Bunlarda tacın tepesine irice bir düğme şeklinde dikilen parçaya da "gül" denir. Yâni gül âdeta baş tacı edilmiştir.

Bu konuyla ilgili Eşrefzâde Abdullah Rûmî'nin, İbrâhim Eşref-i Kâdirî ve Âgâh Efendi'nin "Gül Risâlesi" adlı eserleri vardır. Sonuncuda şu ifâdelere rastlarız:

"Gül Hz. Peygamber'e olan sevginin işâreti oldu. Gül halifelere âlâmet oldu. Onlardan da müridlere, Hz. Peygamber'e olan sevgiden dolayı verildi. Daha sonra da gül, velîlerin âriflerin, kâmillerin işâreti oldu. Hz. Pey-

gamber'in buyurduğu gibi: "Âlimler peygamberlerin varisleridir.."

*

Abdülkâdir Geylânî Bağdat'a gelmişti. Oraya vardığında Bağdat şeyhleri kendisine su dolu bir kap göndermişler. Bunun anlamı: "Bağdat şeyhlerle doludur, size burada yer yok." demekmiş. Mevsim kış, zemheri zamânıymış, bahar değilmiş. Abdülkâdir Geylânî kerâmet göstererek, gelen su dolu tasın üzerine bir gül bırakıp, getiren kimseye demiş ki:

"Git büyüklerine selâm söyle, bir gül ile kap taşmaz." Şeyhler bu durumu görüp: "Bu şeyh hepimizin gülüdür" deyip Abdülkâdir'i karşılamaya çıkmışlar. İşte Kâdiri tâcındaki gülün alâmet olarak ortaya çıkışının aslı budur.

Tarîkat taçlarının tepesinde bulunan ve "gül" denen bu işaretlere başkaca anlamlar da yüklenir.

*

Hız. İbrâhim ateşe atılınca, Tanrı'nın lûtfuyla, ateş onu yakmadı ve bir gül bahçesine dönüştü "Ey ateş! İbrahim'e serin ve esenlik ol!"-Enbiyâ 21/69).

Rifâî zikirleri sırasında ateşin yakmama tecrübesinin bir örneği görülür. "Burhan" denen olağanüstü gösterilerden biri de ateşte kızdırılan bir demiri yalamaktır. İşte bu yassı demirin adı da "gül"dür. Bu "gül"ü yalarken "Yâ Selâm" ismiyle zikredilirdi.

Bir Rifâî gülünün üstündeki yazıdan:

*Bu yolda kim verirse varı
Keşfettirir Allah ona esrârı
Bulur nâr içinde gülzârı
Nâr bize gülzârdır biz Rifâiyiz*

GÜL BABA

Tarihimizde birkaç tane Gül Baba'mız vardır. Bunlar arasında, gâzi derişlerden, evlâd-ı fâtihandan, bugün Macaristan topraklarındaki türbesiyle nöbet tutan Gül Baba'dan kısaca söz edelim. **Gül Baba** aslen Isparta Uluborlu veya Merzifonlu'dur. Kânûnî'nin dâveti üzerine Budin seferine katıldı (1541). O sırada şehit düştü ve oraya defnedildi.

Evliyâ Çelebi'ye göre kendisi bir Bektâşî dervişidir. Birçok savaflara katılmıştır. Budin'in fethini müteâkip kılınan cenâze namazına çok sayıda asker ve bizzat pâdişah katılmıştır. Gülü çok sevmesinden dolayı bu ad verildi. O da şeyhlik tacının üzerinde bir gül taşırdı.

Türbesini ziyaret eden Evliyâ Çelebi (ö. 1095/1684) şöyle der: "Dervişleri gazâyâ gider, yaz kış meydanlarda çeşitli şamdan, چراغ, kandiller, buhurdanlar ve gülâbdanlar vardır." Tekkenin duvarına Evliyâ şu beyti yazdığını söyler:

Aşık u sâdıkmı ettim ziyâret ben gedâ
Bülbül-i gûyâ gibi efgân edem ey Gül Baba

Duvardaki başka bir beyti de nakleder:

Merzifon'dan gelerek tuttu vatan
Şah Süleyman zamanında Gül Baba

Budapeşte'deki Gül Baba türbesi Osmanlı Türk hâkimiyetinin günü-müze kadar ulaşan hâtıralarından biridir. Macarlar'ın gösterdiği ilgi ve Türkiye'nin desteği ile bugün bakımlı haldedir. Doğu Avrupa'da târihimizi ve mâneviyatımızı haysiyetli bir biçimde temsil etmektedir.¹

GÜLBANG

Gülün sesi olur mu? Olursa böyle olur: Gülbang!.. Gülbang, Farsça "gül sesi" anlamına gelir. Nedir gülbang? Tekke çevrelerinde yüksek sesle

¹ Peşte'de yetişen Osmanlı şâirlerinden Hisâlî'nin (ö. 1062/1651) Gül Baba hakkındaki manzûmesi:

Hâdî-i râh-ı Hudâ'dır hemdemân-ı Gülbaba
Mazhar-ı sır-ı Hudâ'dır mahremân-ı Gülbaba
Kalb-i mahzûnum açıldı gonce-veş dil-teng iken
Özge cây-ı dil-küşâdır âsitân-ı Gülbaba
Dâhil olan kurtulur endâh ü gamdan gûyiyâ
Abd-i mü'min mülküdür dârü'l-emân Gülbaba
Âsitânın secdegâh etmiştir abdâlân-ı râm
Kâbe-veş yüz sürse tan mı tâlibân-ı Gülbaba
Ey Hisâlî hân-ı aşkullah ile toylar âni
Cân ile her kim olursa mihmân-ı Gülbaba

(Bursalı Mehmet Tâhir, Osmanlı Müellifleri C. II)

birinin okuyup, diğerlerinin topluca "Allah Allah "sesiyle eşlik ettiği tertip edilmiş duâlara "gülbank" denir. Hatim, seyahat, zıfâf, cenâze gülbankları vardır. Yeniçerilerin gülbangı ise gerçekte Bektâşî törelerine ve onların te-
rimlerine dayanır. Bir örnek:

Allah Allah! illallah
Baş üryan, sîne püryan, kılıç al kan
Bu meydanda nice başlar kesilir
Olmaz hiç duyan!
Eyvallah eyvallah!
Kahrımız kılıcımız düşmana ziyan
Kulluğumuz pâdişâha ayan
Üçler yediler kırklar
Gülbang-i Muhammedî Nâr-ı Nebî
Kerem-i Ali
Pîrimiz sultânımız Hacı Bektâş-ı Velî
Demine devrânına hû diyelim hû...

*

Gül, edebiyâtımızın en bereketli konularından biridir. Bunlardan tekke şi-
irimizin ölümsüz parçalarından bir tânesi var ki, târif ve tavsife gelmez. Burada
âdeta gülden bir dünya kurulduğu görülür. Değerli sanatkâr Ahmet Hatiboğ-
lu tarafından bestesi de yapılan ve Ümmi Sinan'a (ö.1568) ait bu şiir şöyledir:

Seyrimde bir şehre vardım / Gördüm sarayı güldür gül
Sultânımın tâcı tahtı / Bağı duvarı güldür gül.
Gül alırlar gül satarlar / Gülden terâzi tutarlar
Gülû gül ile tartarlar / Çarşı pazarı güldür gül.
Toprağı güldür taşı gül / Kurusu güldür yaşı gül
Has bahçesinin içinde / Serv ü çınarı güldür gül.
Gülden değirmen döner / Onun ile gül öğünür
Akar suyu döner çarkı / Bendi pınarı güldür gül.
Al gül ile kırmızı gül / Çift yetişmiş bir bahçede
Bakışlılar hâre karşı / Hârî ezhârî güldür gül.
Gülden kurulmuş bir çadır / İçinde nîmeti hazır
Kapıcısı İlyas Hızır / Nâmı şarabı güldür gül.
Ümmi Sinan gel vasfeyle / Gül ile bülbül derdini
Yine garip bülbülün / Ah ü figâmı güldür gül.

KAYNAKÇA

1. Beşir Ayvazoglu, *Güller Kitabı*, Ötüken yayını.
2. TDV *İslâm Ansiklopedisi* (Gül ve Gül Baba maddeleri, c.XIV).
3. Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi*, Kültür B. Yayını.
4. Iskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ yayını.
5. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*.
6. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*.
7. Mehmet Demirci, *Tire Müzesindeki Tekke Malzemeleri*, *Türk Kültüründe Tire*, TDV yayını
8. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mîmârî Eserleri*, I, İstanbul Fetih C.Yayını.
9. Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, II.
10. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Târih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB yayını.
11. Vasfi Mâhir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*.
12. Himmet Konur, *İbrâhim Gülşent*, İnsan yayınları.
13. Hoş Gör Yâ Hâ, Yapı Kredi yayınları.
14. Nihad Sâmî Banarlı, *Türkçenin Sırları*, Kubbealtı neşriyatı.

Sabır Sarmaşıkları

Bekir Sıtkı ERDOĞAN

NİSAN DAMLALARI

Çok tâze henüz inci değildir bunlar,
Dilden dile bir tatlı meyildir bunlar...
Nâdîde rubâîler güldestesinin,
Son faslına bir ince zeyildir bunlar...

Dörtlükler

Mehmet Turan YARAR

Depreşti yaram, boş yere merhem yenilendi
Her lahza kabuk bağladı, her dem yenilendi
Daldım yine tâ geçmişe döndüm, seni andım
Titretti hayâlin beni, deprem yenilendi.

*

Sen tatlı bahar, güzde göründün bana sen
Dağlarda gezip düzde göründün bana sen
Ben sözde yitirdim seni her gün yeniden
Her gün yeni bir yüzde göründün bana sen.

*

Vuslat kelâmı geldi de senden bugün yine
Cân uçtu arka arkaya tenden bugün yine
Bin bir kanatlı varlığımız rûha bağlanıp
Kurtuldu hasret adlı kefenden bugün yine.

*

Yüzün mü terledi, güller mi kondu gül tasına
Güneş de böyle mi yansır yüreklerin pasına
Karanlığın kıyısından bakıp gülümseyerek
Bütün sıkıntımı gömdüm sevincin ortasına.

*

Aşkın beni yıllarca helâk etti efendim
Vashın bile bir türlü felâketti efendim
Gözden de, gönülden de uzaklaş ne olursun
Her derde bedelmış bu belâ yetti efendim.

Turan Yazgan Hoca ile Hasbihâl

Zeynep ULUANT

Turan Yazgan'ı ilk dinleyişim yaklaşık otuz sene önce Kubbealtı Cemiyeti'nde verdiği bir seminer vesilesiyle olmuştu. Ekonomik meselelere hiç de sıcak bakmayan ve uzak duran ben, o gün kendisinin iktisat temelli konuşmasını dinlerken hiç sıkılmamış aksine son derece zevk almıştım. Zira kendisi doğuştan sâhip olduğu hitâbet kabiliyetine millî hassasiyet ve şuurunu kattığından, iktisat eksenli konuşmaları daht renkleniyor, cazibe kazanıyordu. Aradan zaman geçtikçe karşılaşmalarımız sıklaştı, dostluğumuz arttı. Bilhassa Ekrem Hakki Ayverdi'nin, ömrünün son senelerinde tertip ettiği akademik toplantılar ve daha sonra çeşitli vakıf faaliyetleri vesilesiyle kendisini daha iyi tanıma fırsatını yakaladım. Bitmez tükenmez enerjisiyle Türk dünyasına hizmet için gayret kemerini kuşanan Turan Hoca'nın verimli çalışmaları rahmetli Sâmîha Ayverdi'nin de gözünden kaçmamış olacak ki, o zaman ki hükümette kültür bakanı olarak yer almasını çok arzu etmiş hattâ bu isteğini, kaleme aldığı tavsiye listesinde belirtmişti. Bu hâlis arzu gerçekleşemedi ama Turan Hoca hiçbir bakanın yapamadığı kadar Türk dünyasına hizmet etti ve etmeye de devam ediyor.

Kendisiyle uzun zamandır yapmayı istediğim sohbet için randevu talebinde bulunduğumda, ağabeyini bir gün önce gömdüğünü teessürle söyledi. Şaşkındım, böyle bir zamanda ancak baş sağlığı ziyâreti yapılabilir diye düşündüm. Bize çok yakın olan evine eşimle birlikte tâziye için gittiğimizde, bu kadar senedir tanıdığım Hoca'nın on kardeş olduğunu hayretle öğreniyordum. Daha doğrusu annesi on tane doğurmuş ancak beşi yaşamıştı. Kendisi hakkında bilmediğim çok şey olduğu açıktı. Bir hafta sonra kendisini mülâkat için rahatsız ettiğimde söze, doğduğu yeri, köklerini ve âilesini sorarak başladım.

-Eğridir'de doğdum, âilemin kökleri de Eğridir'dendir. Babam esnaflık yapardı, küçük bir manifaturacı dükkânı vardı. Tabii bu, geçimini kazanmaya yetmediği için pazarlara da giderdi. Isparta, Eğridir, Dinar Pazarı'na...

-Hangi okullarda okudunuz?

-İlkokulu Eğridir'de, orta biri Ankara'da amcamın oğlunun yanında Cebeci Ortaokulu'nda okudum. Çünkü Eğridir'de ortaokul yoktu. Sonra Eğridir'e geldim ve babam ağabeylerimi İstanbul'a gönderdi, "gidin bu çocuğu okutun" diye... Böylece ağabeylerim İstanbul'a gelerek Mahmutpaşa'da işportacılık yapmaya başladılar ve ben orta okulu Vefa Lisesi'nde bitirdim. O arada da devlet parasız yatılı imtihanlarına girdim ve imtihanı

Türkiye birincisi olarak kazandım. Tercih hakkım olduğu halde bütün Isparta'da doğanları Kastamonu'ya vermişler. Böylece bana da Kastamonu düşmüş oldu. Tabii ağabeylerim müsaade etmediği için gizli gitmem gerekiyordu. Kitaplarımı, çamaşırlarımı bir bohçaya koydum, bohçayı da gazeteye sarıp iple bağladıktan sonra Ankara'ya amcamın oğlunun yanına gittim ama kanapenin üstüne bir kâğıt bırakmayı ihmal etmedim. Zira izin vermeyeceklerini biliyordum. Ama onlar da çok sıkıntı çekiyorlar, polisten kaçıyorlar zar zor geçiniyorlar. Vazifeleri de bu çünkü... Babam, "Kirli gömleğimi satar seni gene okuturum" diyordu. İlkokul ve ortaokulda başarımlarım çok yüksekti. Ankara'da da öyle bütün notlarım ondu yalnız müzik hariç... Müzik üçtüyü ve kurul kararıyla iftihara geçtim. Vefa'nın orta kısmını da birincilikle bitirmiştim. Böylece Kastamonu'ya giderek dört yıl parasız yatılı okudum ve şimdiye kadar alışık olmadığım bazı imkânlarla sahip oldum. Mesela öğlen sıcak yemek, sabah çaylı kahvaltı gibi... Biz evde bu şartları görmemiştik. Evde soba yanar ve ocakta da çalı kökünü tercih ederdik. Bunun için de dağa çalı sökmeye giderdik. Öyle zor işti ki tam sökersin sökersin bakarsın bir uç daha çıkar. "Kök söktürmek" tâbiri de buradan gelir ve kök sökmenin ne olduğunu ben çok iyi anlamışımdır. Onları toplar, bağlar, sırtımıza alır eve getirdik. Bir keresinde hiç unutmam, sırtımda köklerle aşağıya kadar yuvarlanmışım. Fakat hiçbir şey olmadı sapasağlam kalktım ve devam ettim. Şimdi düşünüyorum da o çocukluk ve gençlik enerjime şaşıyorum. Yazları da bağ beklerdik. Dokuz yüz metre yükseklikte yayla, göl... Göle girdiğimiz zaman kilometrelerce açılırdık. Sâhilden başımız gözükmeydi. Oluklacı denen tepeye çıplak ayak tırmanır, soğuk su içer, ormanda dolaşır, aşağıya iner, yüzer, güreşir, top oynar ve asla yorulmak nedir bilmezdik. Tabii bu anlattıklarım daha çok ilkokul ve orta okul devresinde oluyor. Lisede ise yaz tatillerinde pazara giderdim ve bu hiç de basit bir iş değildi. Ağır kumaş balyalarını kamyonlara yükledikten sonra biz binerdik. Tabii o zaman Eğridir-Isparta yolu asfalt değil toz toprak içinde... Bu işleri daha çok ağabeylerim yapar ben de yazları gider yardım ederdim.

-Kaç doğumlusunuz?

-Doğum târihim belli değil, uydurma bir târih var. Karlı bir kış günü ve hamamda doğmuşum. Bazı hesaplar yapılarak nüfus işlemleri geciktirilmiş. Kesin bir doğum târihim mevcut değil. Herhâlde 1935 veya 36 do-

ğumlu olmam lâzım. Babamın okuması yazması yok, anamın okuması var yazması yoktu. Ama Kuran okumayı bilirdi. Bir de babamın hesâbı vardı, rakamlarla toplama çıkarma yapardı.

Turan Hoca'nın hayatı tıpkı bir roman gibi başlamıştı. Hele okuma aşkıyla başlayan kaçış mâcerâsı son derece ibretliydi. Öyle ya bu zamana kadar daha çok artist veya özgür olmak için kaçanların hikâyelerini dinlemiştik. Anlatılacakların çokluğu ve çeşitliliğinden ara sıra yön değiştiren söz topunu gene oraya getirdim.

- Beni Ankara'da amcamın oğlu otobüse bindirdi. Yolda dört beş defa lastik patladı. İlgazları ancak aştık. Geceyarısı ikide filan Kastamonu'ya vardık. O saatte okula gidemeyeceğimi düşünerek ucuz bir otele gittim. Zaten o tarihlerde doğru dürüst kalacak bir yer yok. Param sınırlı ve karnım son derece aç... Dışarıda yemek yiyecek yer yok, otelin içinde bir lokanta var ki girip çıkıp bakıyorum hesabı denkleştirmeye çalışıyorum. Cebimde de yüz altmış kuruş var. Yüz kuruşu otel parası... Sonunda karar vererek ekmek ve yarım porsiyon kuru fasulye istedim ve âfiyetle yiyerek çıktım, yattım. Ertesi sabah otelden ayrılırken hesabı istediğimde bana "senin paran ödendi" demezler mi? Şaşırdım "Amca beni burada kimse tanımaz, benim param var merak etmeyin" diyorum, adam ödendi diye ısrar ediyor. Bu sefer kimin ödediğini öğrenmek istedim. Adam şöyle eliyle birini göstermeye çalıştı ama ancak yandan görebildim. Kısa boylu çiçek bozuğu yüzlü, esmer bir adam, hafif şişman... Koştu arkasından yetişemedim, göğre mi çıktı ne oldu bulamadım. Meğerse otel sahibi de adamı tanımıyormuş. Neyse hemen okula gittim. Sonradan adının Murat Çavuş olduğunu öğrendiğim bekçi bana geceyarısı gelmediğim için "bizim işimiz ne burada?" diye sitem etti ve "boşuna para vermişsin" dedi. Fakat hikâyeyi dinleyince o da şaşırdı. Böylece Kastamonu Lisesi'nde okumaya başladım. Sonra birkaç hafta geçti, arkadaşlarla dere kenarında yürüyoruz. İleride bir stadyum inşaatı görek merakla bakmaya başladık. İşçiler harç karıyorlardı. Baktım otelde yandan gördüğüm adam... Şimşek gibi karar vererek koştu eline sarılarak öptüm. Adamın da benim de gözümüzden yaş geldi, sırtımı sıvazladı. Düşünebiliyor musunuz stadyumda harç karanamele... Bir daha da görmedim zaten. İşte bu ilk intibâdır bana Kastamonu'yu unutturmayan. Pek çokları bu yüzden beni Kastamonulu zanneder.

LİSEDE VERİLEN SÖZ

- *Kastamonu Lisesi'ndeki öğretmenleriniz nasıldı? Kuvvetli bir tahsil gördünüz mü?*

- Oldu. Orası zaten Türkiye'nin kuvvetli liselerindendi. Parasız yatılı gurubunun gidişinden sonra seviye daha da yükseldi. Ses getiren okullardan biri hâline geldi. Ben de çok atak bir öğrenciydim. Antalya'dan gelen Rauf Mutluay edebiyat hocamız olmuştı. Kendisinin sol görüşlü olduğunu zaten öğrenmiştim ve fikir çatışmamız başlamakta gecikmemişti. Beni kütüphâne koluna seçtiler ve para toplayarak kitap aldık. Kitapçıdan kitapları ben seçtim. Rauf Bey'in karısı Aysel Mutluay hocamızı. Baktı kitaplara, Bozkurtların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor... Önce eline Bozkurtların Ölümü geçti, "Bozkurtları öldüreceğiz" dedi. Ben ise "Bozkurtların Dirilişi"ni göstererek, "Hiç merak etmeyin dirilişleri de var" dedim. Fakat notum da 10'dan aşağı hiç düşmedi. Otuz kişiye kompozisyon yazardım, ödev olarak... İkinci sınıftayken neredeyse bütün liseyi kontrol altına almıştım. Hemen herşeyde önde giderdim. Bir gün haritanın önünde iki arkadaş durduk, resim çektirdik. Ben elimle Orta Asya'da Ötüken ormanlarını işaret ettim, o da... İkimiz böyle Orta Asya'yı gösterirken resim çektirdik. O resim hâlâ durur. Arkasına da,

"Buraları Rus ayısından kurtaracağız" diye yazıp imza attık.

Buraya kadar dinlediklerim gösteriyordu ki kendisi daha o zamandan hedefini t    n etmiş ve yolunu seçmişti. Ta  ıd  ı isim, fikir formasyonunun aileden geldiğini   a  ırtırsa da bunun tam  men tesadüf olduğunu öğrenecektim. Meğer-se fikr   yapısının oluşmasında asıl tohumları atan ilkokul hocasıymı  . Ailenin   eceresi ise Eğridir'i ilk fethedenlere dayanıyormuş.   evre köyler hep Oğuz k  y-leri olup Kara Avşar, Avşar, Kınık, Sevinç Bey, Atabey adlarını taşıyormuş. E  -ridir gölündeki iki adadan büyük olanı mesk  nmu   ve Eğridir fethedilince ora-daki Rumlar'ı bu adaya sürdükleri i  in a  liler karışmamış. Istikl  l Harbi'nden sonra ise onlar gitmiş yerine Yunanistan'dan Türkler g    etmiş. Şimdi onlara adalı deniyor fakat eski adalılar Rum, yeni adalılar Türk... Bu mahalli bilgiler-den sonra sıra meslek seçimini sormaya gelmişti.

-O zamanlar branşınızı seçmiş miydiniz?

-Ben kayıtsız şartsız mühendis olacaktım. Makineye çok meraklıydim. Ağabeylerim de zamanla işportacılıktan trikotaj işine girdiler. Bir yaz geldiğimde kafama takıldı ve elle gidip gelen makineleri motorla çalışır hâle getirdim. Evlendikten sonra kendi çamaşır makinemi dahi yaptım hem de kullanmak şartıyla. Fakat Teknik Üniversite'nin imtihan günü saat sekiz civârında babam son nefesini verirken, başındaydım. Dokuzda da Gümüşsuyu'nda imtihan var, gidemedim tabii... Hiç ağlamadım gayet metin cenâzenin bütün işlemlerini ben yerine getirdim. Ertesi günkü imtihana girdim ama yedek oldum. Onbeş gün sonra ise İstanbul Üniversitesi'nin imtihanları var. Kaya diye bir arkadaşımız da ilk sıraya iktisat yazmış, ben ise İktisat Fakültesi'nin adını ilk defa duyuyorum. Girdim ve kazandım, benimle ikinci arasında belki ikiyüz puan fark var. Ankara Siyasal'ı da 4. sırada ve burslu olarak kazandım ama artık ağabeylerim İstanbul'dan ayrılıp izmir'e gelmişlerdi. Hemen Tophane rıhtım inşaatında işe girdim. Kısa süre sonra ayrılıp onların muhasebe defterlerini tutmaya başladım. Bu yaklaşık yirmibeş sene sürdü. Başkalarının muhasebe defterlerini de tutarak askere gidene kadar bayağı para kazandım. Askerden geldim, evlendim. 1967'de ağabeylerim bana bu evi aldı. Yâni bir çeşit kıdem tazminatı gibi...

-Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nı kurmak ne zaman aklınıza geldi?

-Ülkücü çocukların çok ihtiyaçları vardı. Vurularak ölenler, cenâzeler, burs meseleleri... Fakültede doçentken kafamı bu meseleler meşgul etme-

ye başladı. Sosyal siyâset alanında da epey çalışmalarım olmuştu. İşçiler var sendikalar var, sendikalara derse gidiyorum. Hem işçi hem de işveren sendikalarından adamakıllı bir çevrem oldu. Hava yollarına tarafsız aracılık yaptım. Düşündüm ki sendikacıların eğitimi için bir şey yapalım, işte bu düşünceyle Kutay adlı müesseseyi bütün kazancı bu çocuklara âit olmak üzere kurduk (1971-72). Seminerlerle işe başladık ve hâlâ da sürdürüyoruz. Aynı zamanda Hergün gazetesinin de dörtte birini almıştık. Ben de orada yazı yazıyordum. Necip Fazıl'ı, Osman Yüksel Serdengeçti'yi, Yılanlıoğlu'nu Hergün Gazete'sine ben getirmiştım. Gazeteyi bayağı ilerletmiştık.

-Türk Dünyası Vakfı ne zaman kuruldu?

-1980'de. Vakfın kurulmasıyla birlikte Kutay ona bağlı bir müessese oldu.

AZERBAIJAN'DA MUHTEŞEM KARŞILAMA

-Okulları ne zaman açmaya başladınız? Bu fikir ne zaman doğdu?

-1989'da berâberimde 169 kişiyle Azerbaycan'a ilk seferi düzenledim. Bizim uçagımızı geç kaldırdılar. O zaman halk cephesi çok güçlüydü ve komünistler iktidardaydı. Uçagımız gece geç vakit ulaşsın da halktan pek karşılayan olmasın istiyorlardı. Fakat biz geceyarısını geçe indiğimiz halde bir baktık ki karşılayanlar iki yüz bin kişiden aşağı değil... Müthiş bir kalabalık... Karanlıkta tek tük ışıklarla ellerinde bayraklar, Atatürk resimleri, Resulzâde resimleri, Türkiye, Türkiye diye yer yerinden oynuyor. Ve bizi öyle bir kucakladılar ki ayaklarımız yerden kesildi. Gece kurban kesilmez ama onlar kestiler. O havayı anlatmak kâbil değil ancak yaşarsanız anlarsınız. Hepimizin bu sevgi seli karşısında gözleri yaşardı. Sami Yavrucuk şöyle bir baktı ve "Bozmayın, bunlar bizi Türk zannediyor!" dedi. Orada bir çok kuruluşu ziyaret ettik ve temaslarda bulunduk. Üniversitede de bir nabız yoklaması yaptım, umumiyetle eğitim yapmamız yolunda arzuları vardı. Bu incelemelerim sonunda anladım ki hepsi dehşetli bir komünizm düşmanı ve komünizmi silip pazar ekonomisi istiyor. Dedim ki "Burada bir işletme enstitüsü kurayım, hocaları bizden olsun siz uçakla getirin götürün burada yatacın, maaşı da biz verelim." Böylece 1990'da ilk mektebi açtık. Fikir onların ihtiyâcından çıktı. Ondan sonra öbür Türk cumhuriyetlerinde liseler ve Türk dili bölümleri açtık. Azerbaycan'daki ilk liseyi de Elçibey iktidara gelince onun tâlimatıyla kurduk ve Atatürk adını vererek açtık. Enstitüyü de

sonra fakülte haline getirdim ve aynını Celâlabad'da (Kırgızistan) kurduk.

-Toplam kaç okulunuz var? Karşılaştığınız en büyük zorluklar neler?

-On yedi okulumuz var. Yedisi lise, yedisi Türk Dili Bölümü, üçü fakülte... Eskiden milli eğitimden öğretmen alabiliyor ve imtihanı kazanmış olanlardan seçebiliyorduk. Fakat daha sonra iktidarlar değişip de CHP ve DSP zamanının milli eğitimi kendi istediklerini vermeye kalkınca reddettim ve ondan sonra emeklileri aldım. Asıl sıkıntım fakültelerde Türk dili hocası bulmakta... Bir de bütün fakültelere Umumi Türk Kültürü adıyla bir ders koydum yaptığım anlaşmayla... Türkiye'de böyle bir ders yok tabii ve bu dersin maksadı Türk kültürünü, Türklüğü sevdirmek ve öğretmek...

-Komünizm devresi Türk kültüründen uzaklaşma açısından bu insanları çok zarara uğratmış mı? Türk cumhuriyetleri arasında bu devreyi en az zararla atlatanlar hangileri?

-Azerbaycan'da Türk dili oldukça muhafaza edilmiş. Edebiyat, sanat, müzik, resim çok canlı... Binlerce ressam var. Herkes şâir, herkes yazar, kültür alanında dünyâda eşine rastlanmayacak kadar yüksek bir insan gücü var. Bu, Lenin'in emriyle ve bir bakıma kasıtlı bir şekilde meydana getirilmiş. Lenin, "Türkler sanat dallarında eğitilecek" diye yazılı bir tâlimat vermiş. Türkleri askerî, siyâsî ve iktisâdî idâreye sokmamak için bu yola başvurmuşlar. Ama Azerbaycan'ın dışında Türkçe'ye büyük ket vurulmuş. Eğitim küçük yaşta Rusça yapılmak suretiyle herkesin ana dili Rusça olmuş. Yalnızca köylerde Kırgızca, Tatarca vs. işlemiş. Bir de şuurlu âilelerde Türkçe muhafaza edilmiş. Bunlar da şu veya bu şekilde Türkiye'deki hareketlerden haberdar âileler... Türkiye'de nasıl Turancı Türkçüler varsa orada da var. Hem Kazakistan'da hem Azerbaycan'da, hem Yakutistan'da, hayret edersiniz. Ta oralara gittim ve Türklerin birleşmesinden yana olan bu gurupların hassasiyetlerini müşahade ettim. Onlar bizi bağırlarına basmışlardır. Bizim münâsebetimiz vakıf olarak hep onlarla olmuştur, devletle değil.

-Şimdi aklından geçiyordu, devletten hiç destek almadınız mı?

-Türkiye dahil hiçbir yerde devletten destek almadık. Bir tek istisnası, çocuk şöleni için proje karşılığı yüzde yetmiş ile yüzde yirmi beş arasında aldık o da on şölenin beş tanesinde...

-Komünizm başka neler götürmüştü?

-Bir kere Türk soyunun insan gücü bileşimini değiştirmiş. Türkler şehirde sanatkâr, köyde çiftçi... Türk topraklarında öyle bir zirâi üretim metodu var ki insanın aleyhine işliyor. Meselâ sadece pamuk ektiriyor ve pamuk işçilerinin çoğu kadın. Bu işte çalışırken de kadınlar, şartlar çok ağır olduğundan büyük zarar görüyor. Mesela ölü doğum yapma oranları son derece yüksek oluyor. Tarlalar çok sulanıyor, gübreleniyor, ilaçlanıyor. Bu, zamanla toprağı da yıpratıyor. Çok sulama gölleri kurutuyor, kuruyan göllerin etrafında tuzlalar meydana geliyor. Tuzlar savrularak münbit ovaları istilâ ediyor ve çorak hâle getiriyor. Bizim teslim aldığımız Türkistan böyle bir Türkistan... Bu yalnız Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan'da değil hepsinde böyle...

-Türk Cumhuriyetlerinde hâlihazırdaki hükümetler bu devrenin zararını telâfi edecek güçte mi?

-Hükümetlerde böyle bir çaba söz konusu değil çünkü bu iktidarlar komünist dönemden gelen iktidarlar. Biliyorsunuz komünizmde öyle iddia ettikleri gibi sınıfsız bir kitle yok. Aksine yeni bir sınıf var. Bu yeni sınıf öyle bir sınıf ki kapitalizmden daha güçlü. Çünkü devlet elinde. Bol imkân var, bu imkânı bir yere yatırma şansı yok çünkü özel yatırım yok. O zaman ne yapmışlar, altın biriktirmişler. İddia ederler ki her ülkede kırk bin âilenin en az yarım teneke altını var. Bunlar zâten dışarıyla teması olan insanlar... İşte bu âileler komünizmden sonra yeni idâreyi teslim alıyorlar. Bunlara karşı olma yalnız Azerbaycan'da vardı. Çok dehşetli bir millîruh... Elçibey'in idâresinde halk cephesi dediğimiz gurup fakat onu da derhal yok ettiler.

-Pekiyi bu zihniyetler sizin çalışmalarınıza ket vurdular mı?

-Zorluk olması mümkün değil çünkü gittiğimiz zaman bizi karşılayanlar eskiden beri Türkçü, Turancı olan halktan insanlardı, eski komünistler değil, o yeni sınıf mensupları değil... Bize dokunmaları mümkün değil. Haydar Aliyev iktidâra gelince ne yaptı, bizim Atatürk Lisesi'ni kapattı. Ama halk Başkanlık Sarayı'na yürüdü protesto etti ve açmak zorunda kaldı. Bir tek zararı oldu, birinci sınıflara o sene öğrenci alamadık yâni bir yıl mezunumuz olmadı. Bir de Elçibey zamanında yaptığımız anlaşmalara uymadılar, bizi sıkıştırarak darda bıraktılar. Sınıflarımız yetersiz. Kütüphâne ve laboratuarda ders yapmak zorunda kalıyoruz. İnşallah bunları da yavaş yavaş açacağız.

-Bildiğim kadarıyla Türkiye'nin dış Türkler konusunda bir politikası yok.

-Hayır yok, bir kere Türkiye'nin iki politikası olabilir. Eğitim ve iktisat. Eğitim politikası hiç yok. Orada üç türlü müessese var. Bizim vakfın kurdukları, Fethullah Hoca gurubunun müesseseleri ve TC. Devleti'nin müesseseleri... Türkiye Cumhuriyeti'nin lise seviyesindeki okulları ile Fethullah Hoca gurubunun okulları İngilizce eğitim yapar. Biz Türkiye Türkçesi ile eğitim yaparız ve en azından yalnız Türkiye Türkçesi öğretmeyi hedef alırız. Onlarda ise Türkçe ister istemez seçimlik dil olabilir. Meselâ birinci dil Tatarca, ikinci dil Rusça, eğitim dili İngilizce, Türkçe ister istemez seçimlik dil olur.

Bir söz vardır, serçenin bildiği kırk masalın, kırkı da darı üstünedir derler. Biz de o hesap Türk dünyasından çıkamıyorduk. Biraz değişik sulara yelken açalım diyerek sohbeti akışına bıraktık. Turan Hoca'nın anlattığına göre henüz küçük bir çocukken başlayan okuma merakı, iki buçuk lira olan aylığının hemen hepsini kitaplara harcamasıyla neticeleniyordu. Okumadığı târihi roman yok gibiydi ve bunların kendi üzerindeki müspet katkısını ısrarla söylüyordu. Üniversite sırasında ise en çok takdir ettiği ve tesirinde kaldığı hocası Sabahaddin Zâim olmuştı. Sonraları, Kubbealtı Cemiyeti de önünde yeni bir ufuk açmış, Ekrem Hakkı Ayverdi insana güven veren derinliği ile onu görevlendirmiş ve asıl olması gereken yerde olduğunu hissettirmişti.

Bir zamanlar anarşik hareketleriyle ünlü Vatan Mühendislik'te, sağ tarafta sağcı öğrenciler, sol tarafta solcu öğrenciler ve aralarında polis olduğu halde hiç aksatmadan ders yapmıştı. Evinin mütevâzilliğinden de anlaşılacağı üzere, basit bir hayatı ve ihtiyaçlarını çeşitlendirmemeyi tercih ediyordu. Bölge Planlama'da çalışırken 1571 lirayı bırakarak çok az bir maaşa asistan olmuş aradaki açığı ise işletme defteri tutarak kapatmaya gayret etmişti. Turan Hoca bu zamana kadar kendi deyimiyle, nâmerde muhtaç olmadan gelmişti. Şüphesiz bu idealist hayatı sürdürebilmesinde, ona birer sene arayla üç oğlan çocuk veren kırk senelik vefâkâr eşi Gülen Hanım'ın rolü büyüktü. Zîra "Eskisi olmayanın yenisi olmaz" diyen atalarımızın zihniyetiyle kocasına her zaman destek olmuştı.

- Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

- Sabah yedi buçuk, sekizde çıkarım, akşam altı buçuktan evvel vakfı terk etmem. Ama mesâim gece rüyamda bile devâm eder. Bu artık öyle bir deve ki gütmeye mecbursun. Bu yükün altına kendim girmek zorun-

dayım. Bir yandan da gelir getirici müesseseler kurarak bu faaliyetlerin bensiz de yürümesini sağlamak durumundayım.

AVRUPA TÜRKİYE İLE KEDİNİN FARE İLE OYNADIĞI GİBİ OYNUYOR

-Son gelişmeler, Avrupa Birliği rüyası, globalleşme vs. çerçevesinde istikbâli nasıl görüyorsunuz?

-Aslında bizi o kadar sarsıyor ve ızdıraba sevk ediyor ki burada elimizin kolumuzun bağlı olması... Türkiye maalesef kendi insanının değerleriyle idâre edilmiyor. Belki elli yıldan fazladır bu böyle... İktisâdî şartlarına uygun iktisâdî müesseseleri yok. Sosyal şartlarına uygun sosyal politikaları yok, sosyal müesseseleri yok. Hepsi taban tabana zıt, o yüzden devletle millet arasında çatışma var. Bu çatışmada halkın gücünü yenmek mümkün olmadığı için devlet mağlup... Dolayısıyla zayıf ve küçük düşürülmüş bir devlet var. Bünyemize uymayan iktisâdî politikalar yüzünden çok sayıda kayıt dışı istihdam ve vergi kaçağı mevcut. Bundan şu netice çıkıyor ki eğer uyum kânunu çıkacaksa önce kendi şartlarına uyum kânunu gerekli. Bunu yapmadıkça devletle milleti barıştıramazsın, güçlü devlet olamazsın. Güçlü devletten kasdım devlet için değil millet için devlet. Şimdi devlet millet için değil üç beş âile için... Nasıl oluyor bu? Bu âileler bütün televizyonları, radyoları, gazeteleri, bankaları ele geçirmiş. Dış ticaretin önemli bir kısmını ele geçirmiş. Şu anda özelleştirme diye devletin yetmiş yılda milletin alın terini biriktirdiği mühim iktisâdî teşekküllerinin de üstüne konmuş. Bu âilelerle devlet başa çıkamaz. Kapitalist ülkelerde anti tröst, anti kartel kânunları vardır. Çok önemlidir bunlar. Orada da önemli zenginliğe sahip üç beş âile vardır ama devlet onları törpüleyecek güçtedir. Mesela Microsoft'u böldü. Çünkü devlet içinde devlet oluşturunuyordu. Onun için devletin bu durumda millî menfaatlere uygun bir dış politika tâkip etmesi mümkün değil. Bar bar bağıyorlar Avrupa Birliği diye Avrupa'yı bilmeyen insanın dahi beynine girdiler. Beyin yıkadılar. Maalesef gücün bu sözünü ettiğim kuvvetlerin elinde olması bizim dergide yazdıklarımızın, konferanslarda söylediklerimizin kıymet-i harbiyesinin olmaması insana bedbinlik veriyor. Bütün menfur güçler dilediği gibi at oynatıyor ve göz göre göre Avrupa Türkiye ile kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyor. Düşünün, Avrupa'dan bir adam geliyor, An-

kara'ya uğramadan Diyarbakır'a gidiyor, fakat senin başbakanın da Avrupa Birliği'nin yolu Diyarbakır'dan geçer diyor.

Mevzu dönüp dolaşıp Hoca'nın güvendiği dağlara yağın karlara geliyor. Soruyorum:

- Pekiyi ne oldu da rahle-i tedrisinizden geçtikten sonra siyâsete karışanlar umulanı veremedi.

- Bugün onu tartıştık. Dedim ki: "Anlaşılmaz bir şey, milletvekili yeminini ettikleri gün genleri değişiyor". Bu gen değiştirme meselesi de ben-
ce sosyal ve iktisâdî şartlarımıza uymayan partiler kânunundan çıkıyor. Demokrasi diyorsun Kürtçülüğe dahi prim veriyorsun. Önce demokrasiyi kânunla, parti içinde başlatsana...

Hele bir mânevî destekli moral eğitim meselesi var ki başlı başına bir konferans mevzuu olabilir ama saat gece yarısına yaklaştığı için müsaade istiyoruz. Fakat vedâlaşıp ayrılırken zihnimizde hâlâ Hoca'nın yaptığı o güzel tarif var. "Kalkınmış ülke demek, insan gücünü mâneviyat ile arttırarak çalıştırmış ülke demektir". Ne kadar doğru fakat arsız bir çocuk edasıyla Avrupa Birliği kapısını aşındırdığımız şu günlerde bir zamanlar Japonya'nın tatbik ederek netice aldığı ilmî metotlardan öyle uzağız ki...

Okuduklarım-Gördüklerim-Duydukларım

Kemâl Y. AREN

ANNE SÜTÜ BANKALARI

ABD'de, başta prematüre doğumlar olmak üzere, çeşitli nedenlerle annelerinin süt veremediği yeni doğmuş bebekler için "anne sütü bankaları" yeni umut oldu.

Henüz 6 banka var

Bebeklerinin ihtiyaç duyduğundan fazla sütü olan ya da bebeklerini yitiren annelerin bağışladıkları sütleri toplayan, pastörize eden, depolayan ve ihtiyaç sahiplerine dağıtan bu bankalardan ABD genelinde şimdilik 6 adet var, 4 banka da yolda.

Masrafları alıyor

Kâr amacı gütmeyen örgütler ya da sağlık merkezlerinin bünyesinde faaliyet gösteren anne sütü bankaları kâr amacı gütmüyor, ancak sütün toplanması, pastörize edilmesi, depolanması ve dağıtılmasından kaynaklanan masrafları aileden alıyor.

Bebek için önemli

Uzmanlar, sindirimi kolay olan, enfeksiyonlara ve hastalıklara karşı bebeğin bağışıklık sistemini güçlendiren, bebeklerin gelişmekte olan kemik ve dokularının büyümesini hızlandıran anne sütünün bebek beslenmesindeki önemine dikkat çekiyor. (a.a.)

18 Ağustos 2004 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin Kelebek ekinde aldığım bu resimli habere bir hususu eklemek istiyorum:

Bu 'ANNE SÜTÜ BANKALARI'nın herhalde bankamatikleri de olacaktır. Olacaksa şayet acaba onlarla "anne şefhati hormonu"da alınabilecek mi? Veya o binbir anneden sterilize edilerek toplanmış 'anne süt'lerine benim annemin sevgisini, emeğini, merhametini katkılıandırarak alabilecek miyim?..

Zîra; yine Hürriyet Gazetesi'nin bir başka Kelebek ekinde¹ bir haber çok ilgimi çekti:

"Gıda devi Danone'nin Türkiye Genel Müdürü Serpil TIMURAY hanım, "Bütün vahtimi oğluma adayamam" demiş. Haberin baş tarafı şöyle: Serpil hanım bu genel müdürlük holtuğuna doğumdan bir ay önce oturmuş. Doğumdan sonra bir ay izin kullanmış ve

¹ 8 Ağustos 2004. Hürriyet/Kelebek. Nurten ERK. "Nurten'in pazar konukları" adlı yazısından.

hemen işinin başına dönmüş. Ancak henüz bir aylık bebeğini bırakıp işinin başına dönen Serpil Hanım'ın gözü arkada kalmamış, çünkü oğlu Demir'e 75 yaşındaki babası bakıyormuş. Babası diş hekimi imiş. Torunu olunca kendini emekli ederek bütün mesaisini ona hasretmiş. Bu bakımdan fırsat buldukça annearne de yardımcı oluyormuş. Onun için Serpil Hanım'ın içi gayet rahatmış. Çocuğuyla geçireceği vakitte. (niteliğin değil, niceliğin (!) önemli olduğunu düşünüyor. Mesleğini aynı zamanda sosyal bir sorumluluk (!) olarak görüyormuş. 150 distribütör ve iki fabrika sorumluluğunda." diyor. Bu düşünce ile işi dışındaki vaktini yalnızca oğluna adamak yerine, kendini geliştirmeye hasrediyormuş.

Aziz okuyucularım, alt alta verdiğim bu iki haber için benim hiçbir yorumum yok, çünkü ben bir babayım, anneliğin ne olduğunu bilemem.

Affedersiniz, önemli gördüğüm bir hususu az daha unuttuyordum:

Serpil Hanım, Üsküdar Amerikan Lisesi'nden mezun olduktan sonra Amerika North Caroline Asheville High School ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümünü bitirmiş. Procter Gamble'da çalışmış. 1999'da DanoneSA bünyesine pazarlama direktörü olarak katılmış. Haziran 2002'de de şimdiki görevi olan genel müdürlük makamına yükselmiş.

Ol kadardır bu hikâyet.

* * *

ROMANTİZM İSTİYORUM!..

Bıktım artık çatık kaşlı, suratsız gerçekçilikten...

Hele çıplak, bir türlü sıkılamayan, düşük kemerli, göbeği meydanda liberalizmden bıktım.

İğrenç, tiksinti veren bu üryanlıktan bıktım.

Biraz tüle bürünsün cümle varlık,

Bana hayal etme imkânı verin,

N'olur!..

İnsan hayal ettiği müddetçe yaşar demişler.

Ah, ah... romantizmi çok özleyorum, çok...

*

Deniz kenarına oturduğumda, mini minnacık dalgaların bana Virjini'nin diyarından Pol'un aşk şarkılarını getirdiğini hayal etmek istiyorum.

Sam yelleri estiğinde -Bilirsiniz sam yelleri temmuz/agustos aylarında eser- evet, sam yelleri estiğinde Mecnun'un "*Leyla... Leyla!..*" diye yanık ya-

nık, mecnûnâne seslenişini duyduğumu zannetmek istiyorum. Kim bilir belki de o "Mevla, Mevla..." diyordur da ben "Leyla" anlamışımdır.

Hayatın dağlar gibi zorluklarıyla karşı karşıya kaldığımda, "Hayır evlâ-dım, kazmayı elinden bırakma! Ferhat bu dağları delmişti, sen de delebilirsin. Ha gay-ret!.." demek istiyorum.

İstiyorum, istiyorum da...

Ah şâirim, şu duman duman ümitsizlik tüten mısraları niye söyledin sanki:

*"Ne şâir yaş döker, ne aşık ağlar,
Târihe karıştı eski sevdalar:
Beyhûde seslenir, beyhûde çağlar
Bir sağa, bir sola çoban çeşmesi!.."*

Ne olursa olsun!

Ben yine de romantizm istiyorum!

Pol ile Virjinilerin, Mecnunların, Ferhatların aşkları efsânelerde kalmış!..

Olsun!..

Ben yine de romantizm istiyorum, hem de MİLLÎ ROMANTİZMİMİZİ istiyorum.

Ay-yıldız göklerde, kan rengi şafak rengine karışmış bayrağımın üstünde nazlı nazlı dalgalanırken seyrettiğimde göğsümün tarifsiz bir heyecanla kabardığını hissetmek istiyorum.

O Ay-yıldız ki "bir savaş meydanında şehidimin göllenmiş kanına aksettiği için bayrağımıza işlendi." diye biliyoruz. Böylesine hamâsi bir ifâde hiçbir milletin bayrağı için söylenmemiştir. Onun için bayrağım, rengiyle, motifleriyle mukaddestir. Onun için bayrağımızı ve ay-yıldızımızı reklâm amaçlı, eğlence amaçlı kullanamazsınız.

Ama,

Bir hanım şov sanatçımız kırmızı balonların üzerine ay-yıldız bastırarak sahnesini onlarla doldurup, topuklarıyla üstüne basarak patlatmayı marifetmiş gibi sergilediği zaman çok incindim. Zannediyorum pek çok kişi de üzölmüş, gerekli yerlere baş vurmuş ama bir sonuç alınamadı.

"*Ey milleti merhûme!*.." diye sesleniyor Safahat'ının bir çok yerinde Mehmet Akif... Ey ölmüş millet!.. Kadınlaşarak ölmüş millet!.. Acaba diyorum, öyle bir şovun yapılabileceğini ve buna tepkisiz kalınacağını velâyet kudreti ile ileriye görerek mi büyük şair milletimizi "*millet-i merhûme*" diye vasıflandırmış?..

Ne dersiniz?..

Millî romantizmimizi canlandırmadıkça daha pek çok kişiler ay-yıldızlı kırmızı balonları ayaklarıyla patlatmaya devam edecekler, diye düşünüyorum.

Haksız mıyım?

* * *

KİTAPLAR:

Aziz okuyucularım bu sayıda sizlere iki nefis kitabı sâlık vereceğim:

"**TRAJİK BAŞARI**" - Geoffrey LEWIS/ Gelenek Yayınevi. Birinci Basım Nisan 2004.

Arka kapaktan aldığım şu anekdotu vermekle yetineceğim:

"TDK'nın Teknik Terimler Komisyonu'nun danışmanı olan Nihad Sâmî BANARLI, 1949 yılındaki Altıncı Kurultay'da vuku bulan ama tutanaklara geçmeyen bir olayı anlatır. Üyelerden, yeni teknik terimlerin oluşturulmasına hâkim olan ilke hakkında bir soru gelir. Soruyu takip eden mahcup sessizliği nihayet, Dilbilim ve Etimoloji Komisyonu'nun başkanı Saim Ali Dilemre bozar. Dil doktoru değil ama cana yakın bir tıp doktoru olarak, sessizliğe daha fazla dayanamamıştır: Arkadaşlar, kemküm etmeyelim. Bizim prensibimiz mirensibimiz yoktu: Uyduruyorduk!"

Geoffrey LEWIS, Oxford Üniversitesi'nin emekli Türkçe profesörü.

*

"**SON TIMURLU**" - Pirim KADİROV. Şeşenge Yayınları İstanbul 2004.

Yine bir arka kapak tanıtımı:

"*Elinizdeki eser bir Özbek klâsigidir.*" diye başlıyor ve devam ediyor:

"Bir devlet, silah gücüyle kurulur, ama asla silah gücüyle ve at sırtında yönetilemez. Babür, şüphesiz büyük dedesi Timur'un hatalarını tesbit etmiş ve aynı hatalara düşmemiştir. Türk tarihinde bu milletin kendine özgü bir alfabesi olması gerektiğini ilk düşünen ve hatta Sıgnak yazılarından faydalanarak bir Türk alfabesi icâdeden, ama kara câhiller yüzünden bu amaçla açtığı okulları kapatmak zorunda kalan bir padişah Babür!"

Bugün Pakistan bir İslâm ülkesi ise, Pakistanlılar Türkleri çok seviyorlarsa, bunu Ba-

bür ve evlâtlarına borçluyuz.

"Son Timurlu", tarihini seven, fakat akademik kitaplar arasında boğulup kalmak istemeyenler için yazılmıştır."

* * *

BİR HABER:

İstanbul FETİH CEMİYETİ bahçesinin emektar mihmandarı KIRIK-KULAK öldü. Onun yerine 'KÖMÜR' -bu adı ona ben taktım. Henüz ne kendisinin ne de onu sevecek olanların haberi yok.- evet, Kırıkkulak'ın yerini KÖMÜR doldurmaya çalışıyor. Gelene gidene kendini karşılıksız sevdirek onlara hoş anlar yaşıyor.

KÖMÜR'e bu gayretlerinden dolayı yardımcı olunmasını rica ederim.

* * *

Hayırlı, feyizli, güzel günlerde buluşmak dileğiyle...

Kubbealtı Akademi Mecmuası 2004

Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi

AYVERDİ, Sâmîha

Mülakat, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s. 7-9

Mülakat, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s. 7-8

Mülakat, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s. 7-11

Mülakat, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s. 7-15

AKDAĞ, M. Zeki

Neslimin Umudu, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s. 77

AKYAVAŞ, Beynun

Allah'tan Korkun, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s. 31-35

Türkçe Vatandır, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s. 38-42

Hayat Yolculuğu, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s. 49-53

AREN, Kemal Y.

Okuduklarım-Gördüklerim-Duydukla-
rım, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s. 86-90

Okuduklarım-Gördüklerim-Duydukla-
rım, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.87-92

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduk-
larım Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s. 89-91

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduk-
larım, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.77-81

ARIK, Şahmurat

"Bir Kadının Hayatı" Romanında Âmin
Alayı Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.55-61

ASLANAPA, Oktay

Ekrem Hakkı Ayverdi İçin, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.9-11

BANARLI, Nihad Sâmî

Eski Tas Misâli, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.13-15

BAYAT, Ali Haydar

Yesâri Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen
Hatı, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s. 39-48

BİNARK, İsmet

Dost Ehli, Gönül Ehli, San'at Ehli,
Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.17-19

DARYAL, Ali Murat

Bir Çelişki ve Sonrası, Ocak 2004, Y. 33, S.1, s.s.41, 42

DEMIRCI, Mehmet

Mesnevi Şerhleri ve Şarihleri, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.20-28

Türk Tasavvuf Kültüründe Gül, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.58-64

ERASLAN, Kemal

Hocam Nihad Sâmî Banarlı, Temmuz 2004, Y. 33, S. 3, s.s. 29

ERDOĞAN, Bekir Sıtkı

Rubâiler Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s. 37
Sabır Sarmaşıkları, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.48

Nisan Damlaları, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.64

ERTÜRK, Gürbüz

Hâtıralarla Ekrem Hakkı Ayverdi, Ni-
san 2004, Y.33, S.2, s.s.20-23

FERSAHOĞLU, Yaşar

Servet-i Fünûn Romanında Din ve Çocuk
(1), Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.43-54

Servet-i Fünûn Romanında Din ve Çocuk
(2), Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.60-70

GÖZE, Ergun

Câmiünnefâis-Ekrem Hakkı Ayverdi,
Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.12,13

GÜLDAŞ, Ayhan

"Batmayan Gün"de Tasavvufun İşleniş Tar-
zı, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.70-76

İŞİK, Emin

Nihad Sâmî Banarlı Hoca'yı Rahmetle
Anarken, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.30-36
Bir Er Kişinin Ardından, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.16-20

İŞİK, Şükran

Ayagını Öptü Ay, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s. 86
Ebâbil Kuşları, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.69

- KAFTAN, Ekrem
Sen Gittin Ey Sevgili, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.36
Sabah, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.62
- KIZILTUĞ, Fırat
Yüreği Bölünmüş Çınar (Ohri), Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.71-76
Nigâr Hanım Refibeyli, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.63-69
- KOÇ, Murat
A.Tarhan ve A.Ş. Hisar'ın Kaleminden Ahmet Vefik Paşa, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.53-59
- MORKOÇ, Ayvaz
Osman Sarıvelli, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.77-88
- KOY, Orhan
Mesihpaşa İmamı Üzerine Bazı Dikkatler, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.24-29
Muallim Bey, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.16-24
- OLGUNER, Fahreddin
Mevlânâ Celâleddin'in Düşünce Dünyasına Bakış, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.28-39
- ŞEHÂBİ, Behicüddin
Makedonya'da Tahrir Edilen Osmanlı Eserleri, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.40-48
- TAHRALI, Mustafa
İsfahan Kâr-ı Nâtik, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.37, 38
- TERZİOĞLU, Arslan
Yeni Araştırmalar Işığında İskenderiye Kütüphanesi, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.70-85
- UÇAR, Şahin
Ney Dem Tutuyor, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.29, 30
- UĞURLU, Kâmil
İnsanlar ve Okyanuslar, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.21-27
- ULUANT, Zeynep
Rüştü Eriç ile Hasbihâl, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.37-40
Atilla İlhan ile Hasbihâl, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.43-51
Fırat Kızıltuğ ile Hasbihâl, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.53-61
Turan Yazgan Hoca ile Hasbihâl, Ekim 2004, Y.33, S.4, ss.66-76
- UMRAN, Sedat
Kubbeler ve Aksisedâlar Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.52
- YARAR, M. Turan
Dörtlükler, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.92
Dörtlükler, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.65
- YARDIM, Ali
Ağır İmtihanların Başarılı Mezunları, Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.30-36
Mehmet Emiroğlu Adlı Bir "Merd-i Hûda"yı da Uğurladık, Ekim 2004, Y.33, S.4, s.s.49-57
- YARDIM, Mehmet Nuri
İlhan Geçer'in Son Şiirleri, Halil Soyuer'in Mektubu Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.78-85
- YAZICI, Olcay
Mağlupların Destanı, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.69
- YETİŞ, Kâzım
İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamalarından 550. Yıldönümüne (7) Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.10-19
- YÜCEYILMAZ, Muhterem
Rıza ve Elma, Ocak 2004, Y.33, S.1, s.s.62-68
- YÜKSEL, Aysel
Nihad Sâmî Banarlı Hocamız, Temmuz 2004, Y.33, S.3, s.s.25-28
- YÜKSEL, İ. Aydın
Köprü "Bir Dünyadan Bir Dünyaya" Nisan 2004, Y.33, S.2, s.s.14-16

osmanlı koleksiyonu bursa serisi

Canakkale Seram
Kalebodur.
"SERAMİK BODUR"

Dağıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00
İhracatçı Firma: Kale Export. Diş Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00

www.kale.com.tr

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalığıl Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

“Siz rahatınıza bakın”

Güneş Konut Paket Sigortası,
hem evinizi ve eşyalarınızı
20 ayrı riske karşı güvenceye alıyor,
hem de 24 saat Konut Yardım hizmeti sağlıyor.

**Konut Paket
Sigortası**

GÜNEŞ SİGORTA

yarın da güneş doğacak

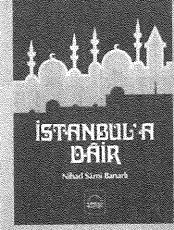
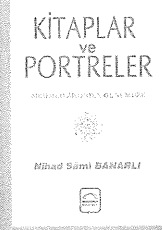
guinessigorta.com.tr

VEFATININ 30. YILI MÜNÂSEBETİYLE

Kıymetli edebiyat tarihçisi

NIHAD SÂMÎ BANARLI'nın eserleri

BİR DAĞDAN BİR DAĞA
İMÂN ve YAŞAMA ÜSLÛBU
KÜLTÜR KÖPRÜSÜ
KİTAPLAR ve PORTELER
İSTANBUL' DÂİR

TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL AYLARINDA

31.000.000 TL. YERİNE ► 15.000.000 TL.

Adres: Peykhâne Sk. No: 3 Cemberlitaş - İSTANBUL
Tel: 0212 516 23 56 - 518 92 09 • Faks: 0212 638 02 72
E-Posta: kubbealti@superonline.com • www.kubbealti.org.tr

2004 - 2005 SEZONU EKİM AYI OYUN DÜZENİ

TARİH	SAAT	HARBİYE MUHSİN ERTUGRUL SAHNESİ TEL: (0212) 240 77 20	FATİH REŞAT NURİ SAHNESİ TEL: (0212) 526 53 80	ÜSKÜDAR MÜSAHİPZADE CELAL SAHNESİ TEL: (0216) 563 03 97	KADIKÖY HALDUN TANER SAHNESİ TEL: (0216) 349 04 63	GAZİOSMANPAŞA SAHNESİ TEL: (0212) 578 60 67	UMRANIYE SAHNESİ TEL: (0216) 461 85 22	HARBİYE CEP SAHNESİ TEL: (0212) 240 77 20
01 Ekim Cuma	20:30	KANLI NİGAR (M.O)	ÇENGİ (M.O)	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	CENGİZHAN'IN BISİKLETİ	GAYRI RESMİ HÜRREM	X
02 Ekim Cumartesi	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	KANLI NİGAR (M.O)	ÇENGİ (M.O)	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	CENGİZHAN'IN BISİKLETİ	GAYRI RESMİ HÜRREM	X
	20:30	KANLI NİGAR (M.O)	ÇENGİ (M.O)	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	CENGİZHAN'IN BISİKLETİ	GAYRI RESMİ HÜRREM	X
03 Ekim Pazar	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	KANLI NİGAR (M.O)	ÇENGİ (M.O)	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	CENGİZHAN'IN BISİKLETİ	GAYRI RESMİ HÜRREM	X
05 Ekim Salı		X	X	X	X	X	X	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00-20:30)
06 Ekim Çarşamba	15:00	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	X
	20:30	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	X
07 Ekim Perşembe	20:30	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00)
08 Ekim Cuma	20:30	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00)
09 Ekim Cumartesi	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	X
	20:30	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	X
10 Ekim Pazar	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	HİRCİN KIZ	TRENDEKİ DERİŞ	KİRALIK KONAK	ANTIGONE	GILGAMES	HAMLET	X
12 Ekim Salı		X	X	X	X	X	X	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00-20:30)
13 Ekim Çarşamba	15:00	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	X
	20:30	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	X
14 Ekim Perşembe	20:30	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00)
15 Ekim Cuma	20:30	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00)
16 Ekim Cumartesi	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	X
	20:30	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	X
17 Ekim Pazar	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	GAYRI RESMİ HÜRREM	ANTIGONE	TRENDEKİ DERİŞ	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN	LÜKÜS HAYAT (M.O)	KİRALIK KONAK	X
19 Ekim Salı		X	X	X	X	X	X	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN (15:00-20:30)
20 Ekim Çarşamba	15:00	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	X
	20:30	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	X
21 Ekim Perşembe	20:30	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN (15:00)
22 Ekim Cuma	20:30	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN (15:00)
23 Ekim Cumartesi	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	X
	20:30	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	X
24 Ekim Pazar	11:00	X	X	X	X	X	X	X
	15:00	YAPRAK DÖKÜMÜ	PAZARTESİ-PERŞEMBE	ANTIGONE	CAN ATEŞİNDE KANATLAR	BEN ANADOLU	MEDEA	X
26 Ekim Salı		X	X	X	X	X	X	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00-20:30)
27 Ekim Çarşamba	15:00	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	X
	20:30	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	X
28 Ekim Perşembe	20:30	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00)
29 Ekim Cuma	20:30	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	HADI ÖLDÜRSENE CANIKOM (15:00)
30 Ekim Cumartesi	11:00	X	X	DONKİŞOT PETMENE KARŞI (Ç.O)	X	KURŞUN ASKERİN UTANCI (Ç.O)	X	X
	15:00	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	X
	20:30	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	X
31 Ekim Pazar	11:00	X	X	DONKİŞOT PETMENE KARŞI (Ç.O)	X	KURŞUN ASKERİN UTANCI (Ç.O)	X	X
	15:00	KİRALIK KONAK	AY UYUORMUYDUN AF EDERSİN?	GAYRI RESMİ HÜRREM	HAKİMİYETİ MİLLİYE AŞEVİ	HAMLET	KANLI NİGAR (M.O)	X